

**Viktor
Astafiev**

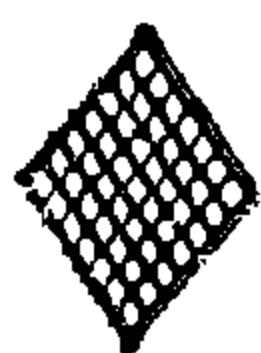

Un păstor și o păstoriță

r o m a n

Editura Eminescu

Viktor
Astafiev

Un păstor și o păstorită

PASTORALĂ MODERNĂ

Traducere de
Tatiana Nicolescu

Viktor Astafiev
Pastuh i pastuška
Naš Sovremennik
Nr. 8, 1971,
Moskva

sălbatică, nearată, neumblată, prin stepa neatinsă de coasă. Iarba își scutura sămînța în sandalele ei, spinii i se agățau de paltonul demodat, bordisit pe la mineci cu blăniță cenușie.

Poticnindu-se, lunecînd de parcă ar fi umblat pe ghețuș, reuși în cele din urmă să urce pe terasamentul de cale ferată și acolo o luă repede pe traverse. Mergea cu pas grăbit, împleticindu-se destul de des.

În jurul ei, cît putea cuprinde cu privirea se întindea stepa mută, înveșmîntată în prag de iarnă cu o blană roșcată. Din loc în loc răsăreau petele sărăturilor ; în depărtare, la marginea cerului, se deslușeau contururile munților Ural. Nu era țipenie de om în jur, nu se auzea ciripit

de pasăre. Vitele fuseseră mîinate spre dealuri. Arareori trecea cîte un tren.

Nimic nu tulbura liniştea pustietăţii.

Avea ochii plini de lacrimi şi totul în jur părea că pluteşte, că se leagănă, de parcă ar fi purtat-o valurile mării ; nu mai desluşea unde începea cerul şi unde se sfîrşea marea. Şinele de cale ferată aduceau a alge cu cozi lungi. Traversele se năpusteau unele peste altele, asemenea valurilor. Respira tot mai greu, ca şi cum ar fi urcat o scară şubredă şi fără de sfîrşit.

În dreptul bornei kilometrice se opri şi-şi şterse lacrimile cu palma. Stîlpul dungat, purtînd înscrisă o cifră imensă, se legănă cîteva clipe în faţa ochilor ei apoi se opri. Femeia coborî de pe terasament. Pe gorganul ridicat de vreo echipă de pompieri, sau poate durat cîndva în vremi străvechi, de un trib nomad, descoperi mormîntul străjuit de o piramidă micuţă. Altădată piramida fusese încununată cu o stelută ; cu trecerea anilor aceasta putrezise şi căzuse.

Fire de pelin -şi iarbă acopereau mormîntul. Ciţiva ciulini răsăriseră chiar lângă trunchiul piramidei, dar nu îndrăzneau să se ridice mai sus de vîrfurile ei, prinzîndu-se timid de stîlpul plăpînd, bătut de vînturi. Trupul lor costeliv şi ţepos avea ceva chinuit.

Femeia se lăsă în genunchi în faţa mormîntului.

— Doamne, cît te-am căutat !

Firele de pelin se legănav în adierea vîntului, ciulinii îşi scuturau măciuliile. Crăpăturile pămîntului bătrîn, de un negru-roşcat erau înfundate de sămînţă de-pelinariţă şi iarbă moartă, uscată. În aşteptarea iernii, stepa căpătase reflexe cenuşii, lanţul străvechi de munţi, posomorît şi obosit, o domina, rezemîndu-se cu pieptul pe cîmpia întinsă ; albeaţa sărăturilor strălucea rece şi mută.

Toate acestea erau însă departe, mai încolo, spre cer. Aici alături se auzea doar foșnetul îndurerat al ierburilor istovite și scîrțîitul ciulinilor costelivi.

Femeia își desfăcu basmaua și se lipi cu fața de mormînt.

— De ce zăci singur, aici, în mijlocul Rusiei ?

Atît. Nici o altă întrebare.

Căzu pe gînduri.

Începuse să-și depene amîntirile...

BUBUITUL TUNURILOR RĂSTURNĂ

și strivi tăcerea nopții. Ici, colo, focul artileriei străpungea norii de zăpadă și întunericul; pământul zgîndărit se le-găna sub picioare, se înfiora, se cutremura și împreună cu el îi urmau mișcarea și zăpada și oamenii ce zăceau cu pieptul lipit de el.

Noaptea toată fusese numai spaimă și învălmășeală.

Trupele noastre dădeau ultimele lovituri unei grupări de trupe germane, încercuite, al cărei comandament, ca și la Stalingrad, refuzase să accepte ultimatumul de capitulare necondiționată.

Plutonul lui Boris Kostiaev împreună cu alte plutoane, companii, batalioane și regimente, aștepta și el ca dușmanul să întreprindă un atac pentru a sparge încercuirea. Cît

fusesse ziua de lungă, pe toată întinderea frontului, camioanele, tancurile, cavaleria se aflaseră tot timpul în mișcare. Către seară, catiușele urcară pe coline și făcură fereniță legătura telefonică. Cu mîna pe carabine, soldații injurau pe „ereși“, — așa li se spunea pe front servanților de la aruncătoarele de mine cu reacție. Peste prelatele cu care erau acoperite se așternuse un strat gros de zăpadă. Mașinile înseși păreau a sta încordate, gata să execute saltul hotărîtor. Din cînd în cînd, în linia întîi se aprindeau rachetele și la lumina lor se zăreau țevile tunurilor, bețele lungi ale armelor antitanc. Din zăpadă la distanță mică unele de altele răsăreau capetele ostașilor, unii purtînd căști, alții căciuli, încît puteai crede că cineva zvîrlise cartofi murdari, negri pe cîmpul alb.

La miezul nopții sosiră și cei de la bucătărie, aduseră supă și o sută de grame de vodcă de căciulă. Tranșeele se înviorară. Speriați de tăcerea surdă a viforniței, — se părea că dușmanul se strecoară, se apropie, e la doi pași — aceștia îi grăbeau pe soldați să mănînce, ca să-și poată lua cît mai repede marmitele înapoi și s-o șteargă. Făcîndu-și curaj, promiteau să mai aducă mîncare spre dimineață, și dacă vor reuși, și ceva vodcă. Ostașii din linia întîi nu se grăbeau să-i lase pe cei de la bucătărie să se întoarcă, încercau să-i bage în sperieți, povestindu-le tot felul de istorii despre numărul mare al dușmanilor, despre atacurile lor neașteptate.

„Ereșilor“ nu li s-a adus nici mîncare, nici băutură, bucătarii lor se dezvățaseră să mai umble pe jos. Pe o vreme cumplită ca aceea, infanteria se dovedi a fi mai descurcăreață. Infanteriștii, oameni cumsecade, le dădură și „ereșilor“ să guste puțină supă : „Cu condiția să nu trageți în noi“.

Vuietul bătăliei se auzea cînd în dreapta, cînd în stînga, cînd aproape, cînd departe. În sectorul unde se afla plu-

tonul lui Kostiaev era liniște, dar o liniște alarmantă. Răbdarea fără de margini a oamenilor părea a-și atinge capătul. Ostașii tineri simțeau dorința să se năpustească în întunericul beznă, să intre în luptă și în felul acesta să pună capăt necunoscutului, să tragă, să-și cheltuiască mînia adunată grămadă de atîta amar de vreme. Ostașii mai bătrîni, care trecuseră prin multe pe front, rezistau cu mai mult stoicism la frig, la vifornița ce părea să te înjunghie, la necunoscut, și-și ziceau cu nădejde : „Las' că scăpăm și de astă dată“. Cînd era să se lumineze de ziuă, la distanță de un kilometru sau poate doi, spre dreapta de locul unde se afla plutonul lui Kostiaev se auzi un schimb puternic de focuri. În spate, porniră să tragă obuzierele ascunse printre troiene ; fîsîind și bolborosind, obuzele zburară peste capetele infanteriștilor, forțîndu-i să și le înfunde în gurilele mantalelor pline de zăpadă, înghețate boenă.

Schimbul de focuri sporea, se întetea, creștea. Minele urlau, catiușele neunse scîrîiau, tranșeele erau luminate de izbucniri amenințătoare de flăcări. Din față, bateria de tunuri bubuia fără încetare.

Boris își scoase pistolul din toc și porni grăbit prin tranșee, înfundîndu-se la fiecare pas în zăpadă. Deși noaptea întreagă ostașii curățaseră tranșeele și ridicaseră un parapet înalt de zăpadă, șanțurile de comunicație, pe alocuri erau troienite pînă la înălțimea acestuia, de nu-l mai puteai distinge.

— O-o-o ! Fiți gata ! strigă Boris, mai bine zis încercă să strige. Buzele-i înghețaseră și cuvintele nu se puteau desluși. Plutonierul Mohnakov, ajutorul de comandant al plutonului îl prinse pe Boris de poalele mantalei și-l trînti în troian alături de el. În aceeași clipă, din zăpadă izbucni un val de trasoare, mitraliera la care serveau Karîșev și

Malîșev, tăcâni înghețat. Automatele păreau că improașcă coji de nuci, armele clăntăneau sacadat.

Un grup masiv, negru de oameni răsări din vârtejul viforniței și se rostogoli dincolo de tranșee. Tușind, strigînd răgușit, chiuind, grămada se năpusti în tranșee, se înfundă în zăpadă, se prăbuși, ca prinsă în capcană. Un puhoi de oameni mișuna în tranșee.

Începuse lupta corp la corp.

Nemții, înfometați, demoralizați de încercuire, de ger, se băgau în foc cu ochii închiși ca niște demenți. Fură repede lichidați cu baionetele și lopețile. După primul val, urmară însă al doilea, al treilea. Totul se învălmăși în noapte, — urlete, împușcături, injurături, țipetele răniților, zvîcniturile pămîntului, reculul tunurilor înghețate, care scîrțiau și trăgeau acum și împotriva nemților, și împotriva alor lor, fără să mai distingă unde e adversarul și unde e armata proprie. Și nici nu se mai putea desluși nimic.

Boris și plutonierul luptau alături. Plutonierul, care era stîngaci, ținea în mîna stîngă, în care avea mai multă putere, o lopată, iar în dreapta un pistol, captură de război. Nu trăgea la întîmplare, nici nu se agita. Și pe întuneric și în vârtejul cumplit de zăpadă, știa să fie prezent în locul cel mai nimerit. Se arunca în troiene, se îngropa în zăpadă, apoi sărea, făcea salturi scurte, lovea cu lopata, trăgea cu revolverul, și mai scotea un dușman din luptă.

— Nu intra în panică ! Altfel te prăpădești ! îi striga el lui Boris.

Minunîndu-se de spiritul de disciplină al lui Mohnakov, de calculul lui precis, aprig, Boris simți că deslușește și el mai limpede bătălia ; își dădu seama că plutonul este activ, că rezistă, dar că fiecare ostaș luptă de unul singur și deci ar trebui să le dea cumva de știre că el se află alături de ei.

— Băieți ! Dați-le la cap ! strigă Boris cu o voce parcă înecată în lacrimi.

Nemții se aruncară buluc să-i înăbușe strigătul, să-i închidă gura. Dar Mohnakov se ridica mereu în calea lor, îl apăra pe Boris, se apăra pe sine și plutonul. Fie că revolverul îi fusese smuls din mână, fie că se golise încărcătorul, Mohnakov smuci din mîna unui neamț rănit un pistol automat. După ce termină cartușele acestuia, rămase doar cu lopata. Bătătorind zăpada lingă peretele tranșeei, Mohnakov zvîrli peste capul său un neamț, apoi un altul, — amîndoi niște slăbănogi — al treilea însă i se infipse cu un urlet de cîine în gît. Cei doi se rostogoliră în tranșee, unde era o învălmășeală cumplită ; răniții se năpusteau unul împotriva altuia, urlînd de durere și mînie oarbă.

Rachetele se înălțau una după alta spre cer. Era o puzderie de rachete. În lumina lor de o clipă, ce părea să spintece întunericul, apăreau fragmente, frînturi, fișii din bătălie, și în această babilonie, în acest infern, ba se apropiau, ba dispăreau chipuri rînjinde, cufundîndu-se în gheena focului, în întunericul ce se căsca în spatele flăcărilor. La lumina rachetelor, vîrtejul de zăpadă părea negru ca praful de pușcă și mirosea a praf de pușcă. Ninsorea îți sfîrteca fața, îți tăia răsufierea.

Un uriaș, trăgînd în urma sa o umbră, tot atît de uriașă, purtînd în spate o făclie ce flutura în vînt, înainta — nu ! mai bine zis, zbura pe aripi de foc — spre tranșee, nimicînd totul în dreapta și în stînga cu un drug de fier. Oamenii cu craniile sfîrtecate se prăbușeau unul după altul, răsunau țipete cumplite.

— Dați în el ! Dați ! Boris trase cu pistolul, dar nu-l nimeri ; se dădu îndărăt, retrăgîndu-se spre fundul tranșeei, pînă cînd se propti de peretele acesteia, aici se opri

bătînd pasul pe loc, ca într-un vis în care nu-ți dai seama de ce nu poți fugi, ce anume te împiedică s-o faci.

Cumplit era omul acela arzînd ca o torță și înarmat cu un drug. Umbra se zvîrcolea, ba creștea, ba se topea ; el însuși părea o adevărată arătare de infern, cînd tot numai flăcări, cînd negru, confundîndu-se cu bezna. Urla sălbatic, rînjindu-și dinții, pe cap părea să aibă o chică deasă de păr, iar drugul nu mai era drug, ci copac smuls cu rădăcină cu tot. Brațele lungi se terminau cu gheare... Era ca o fantomă din alte vremuri, un duh al răului, o întrupare a gerului și a întunericului. Torța ce-i ardea cu vîlvătăi în spate amintea de furtunile de foc din care se născuse acest monstru ce se ridicase în două picioare din patru labe și ajunsese în epoca noastră, purtîndu-și neschimbat chipul de om al cavernelor.

Mohnakov se smuci, sări din tranșee și o porni înainte, adunînd zăpada cu pîslarii, pînă se întîlni cu arătarea în flăcări și în aceeași clipă se prăvăli la picioarele ei.

— Plu-to-nier ! Mohna-ko-o-ov ! Boris încerca să încarce revolverul și se silea să sară afară din tranșee, dar din spate cineva îl ținea de manta.

— A-ju-to-or ! Săriți ! striga subțire, gata să-și dea sufletul Șkalik, ordonanța lui Boris, ostașul cel mai tînăr din pluton. Nu-și lăsa comandantul să sară afară din tranșee, încerca să-l tragă în văgăuna de zăpadă. Boris îl împinse cît colo pe Șkalik și cu revolverul ridicat, așteptă să vadă lumina rachetei. Mîna țeapănă, părea să-și fi pierdut orice mobilitate. Trupul anchilozat, era tot un ghemotoc tare. Boris era convins că acum va nimeri, va nimeri de bună seamă arătarea în flăcări.

O rachetă ! Încă una ! Rachetele izbucniră în evantai, și la lumina lor Boris îl zări pe plutonier, bătătorind cu picioarele un ghemotoc de flăcări. La un moment dat ghemotocul de foc i se smulse de sub picioare, se rostogoli

și cîteva scînteii zburară una după alta, împrăștiindu-se în jur.

Apoi grămada se stinse.

Plutonierul căzu greoi în tranșee.

— Ești viu ! Viu ! Boris îl apucă, îl pipăi.

— Gata ! S-a terminat ! Innebunise neamțul ! Se scrîntise de tot, strigă plutonierul, respirînd anevoie și înfipse lopata în zăpadă ca pentru a o șterge. Se aprinsese cearceaful pe el... A naibii istorie !

Norul negru de ninsoare se involbura deasupra capetelor, grenadele pocneau, ploua cu împușcături, tunurile bubuiau. Părea că tot războiul, cît era de mare, se concentrase aici, pe acest petic de pămînt, clocotea în această văgăună, în tranșeea călcată, bătătorită, că războiul își dădea suflarea în fumul înecăcios, în urlete, în șuieratul schijelor, în răgetele animalice ale oamenilor.

Pe neașteptate, totul se stinse, totul se opri, pentru o clipă. Urletul viforniței răsuna și mai puternic în această liniște.

— Tancurile ! izbucniră strigătele celor din tranșee.

Răbufni o adiere înecăcioasă de ars, și din întunericul nopții, ca niște monștri orbi, răsăriră tancurile. Șenilele scîrțîiau în gerul cumplit, patinau și încremeneau în tranșeele adînci. Dedesubtul tancurilor și deasupra lor, zăpada făcea clăbuci, se topea.

Tancurile nu mai puteau face cale întoarsă, ele distrugeau, sfărîmau, măcinau tot ce întîlneau în drum. Tunurile, — rămăseseră numai două — căutînd să le vină de hac trăgeau în urma lor cu un bolborosit însinuant, care făcea să ți se înfioare inima ; focul catiușelor de mare calibru se năpusti asupra tancurilor, luminînd cîmpul de bătaie cu flăcări ce păreau să izvorască din adîncul iadului ; tranșeea juca precum un leagăn și totul — zăpadă,

pământ, blindaje, oameni vii și oameni morți, totul părea să se topească.

Zgomotul creștea.

Un obuz căzu lângă un tanc greu, se propti în zăpadă, izbucni flacăra unei explozii. Tancul tresări, zăngăni din încheieturi, se clătină pe dreapta, apoi pe stînga, își legănă tunul, pierdu măciulia frînci de la țeavă și se năpusti orbește împotriva tranșeei, sfredelind vîrtejul viu de zăpadă ce se rostogolea. Cuprinși deopotrivă de panică în fața acestui tanc care nu mai putea fi dirijat, și nemții și rușii se împrăștiară care încotro. Tancul apăru deasupra tranșeei asemenea unui uriaș orb, improșcă pe sergent și pe Boris cu bulgări de zăpadă murdară, îi învăluie în fumul fierbinte al țevii de eșapament, apoi patinînd cu o șenilă, se avîntă în lungul tranșeei.

Motorul urla răgușit, la desperare, șenilele sfîrteceau și măcinau pămîntul înghețat.

— Ce-o fi asta ? Ce să însemne asta ? Boris se tîra frîngîndu-și mîinile, încercînd să se ascundă în vreo crăpătură înghețată de pămînt. Plutonierul îl zgîlțîi, încercînd să-l scoată afară din zăpadă.

— O grenadă ! Unde sînt grenadele ?

Boris se opri, încetă să se mai zvîrcolească în zăpadă, — își adusese aminte că are prinse la brîu, pe sub manta, două grenade antitanc. Ascară le distribuise la toți cîte două grenade, și-și luase și el, dar uitase de ele, plutonierul se vede că ori le pierduse pe ale sale, ori le folosisese. Își smulse cu dinții mănușa, băgă mîna pe sub manta, dar își dădu seama că nu mai are decît o singură grenadă prinsă la brîu. O scoase și îi trase siguranța. Mohnakov îi pipăia brațul, încercînd să-i tragă grenada din mînă, dar locotenentul îl împinse în lături și porni tîrîș pe urmele tancului, care ara tranșeea, sfîrtecînd sistematic

metru cu metru pământul și zăpada, căutînd să afle un sprijin pentru cea de a doua șenilă.

— Stai ! Stai, ticălosule ! Las' că-ți vin eu de hac... ! Acuși ! Locotenentul se aruncă pe urmele tancului, dar picioarele nu-l mai țineau, de parcă i-ar fi fost desfăcute articulațiile ; căzu, o dată, apoi încă de cîteva ori, împiedîndu-se de cadavrele celor striviți. Își pierduse mănușile, avea gura plină de pământ, dar grenada o ținea cu grijă, ca pe o cupă din care i-ar fi fost frică să nu verse vinul. De neccaz că nu poate ajunge din urmă tancul, că nu-l țin picioarele, începuse să plîngă.

Tancul se prăbușise într-o văgăună uriașă, unde se zvîrcolea, cuprins de convulsii ; reușind să se smulgă între timp din strînsoarea zăpezii, Boris se ridică și aruncă grenada sub țeava de eșapament, de parcă ar fi ochit la un joc de copii. Se auzi o explozie, un val de zăpadă și foc îl acoperi pe locotenent, bulgări de pământ îl loviră în față, îi umplură gura, și el se rostogoli prin tranșee, ca un pui de iepure.

Tancul zvîcni, se lăsă într-o rînă și amuți. Pocnind cu zgomot, șenilele se desfăcură ca niște obiele soldățești. Gloanțele răpăiră pe blindajul pe care se topceau fulgii de nea ; cineva mai azvîrli o altă grenadă sub tanc.

Treziți la viață și înciudați că tancul nu se aprinde pușcașii antitanc trăgeau cu furie în blindajul din care zburau scînteii albastre. Un neamț cu capul gol, fără cască, cu părul tuns scurt, cu tunica ruptă și cu un cearceaf prins de gît își făcu apariția. Strigînd și topăind întruna, cu pistolul automat sprijinit de burtă, se porni să tragă în tanc. Cînd isprăvi rezerva de cartușe, zvîrli cît colo pistolul și se apucă să lovească cu pumnii blindajul de oțel cimentat al tancului, sfîșiindu-și pielea de pe mîini. Un glonte îl opri. Neamțul lunecă sub șenile, se zvîrcoli

cîteva clipe în zăpadă în spasmele morţii şi se potoli. Cearceaful îmbrăcat în chip de haină de camuflaj, flutură de cîteva ori în vînt şi se aşternu peste chipul smintitului.

Bătălia părea să se fi îndepărtat, să se fi mutat undeva mai încolo, în noapte. Obuzierele îşi schimbă tirul zguduindu-se din încheieturi, strigînd răguşit, catiuşele îşi revărsau acum valurile de foc peste alte tranşee, peste alte cîmpii, iar cele care rămăseseră de cu seară în dreptul tranşeeilor, ardeau, împotmolite în zăpadă.

Micul tun al regimentului, rămas singur, ţiuia acum undeva, în faţă. Îi mai răspundea din cînd în cînd, cu împuşcături rare, tranşeea infanteriştilor strivită, sfîşiată. Aruncătorul de mină al batalionului ajutat curînd de altele două, mai zvîrlea cînd şi cînd foc pe gură. O puşcă mitralieră întîrziată, ţăcăni veselă ; mitraliera grea îşi păstra însă tăcerea, iar armele antitanc păreau să-şi fi dat ultima suflare. Ici, colo, săreau din tranşee nişte siluete negre ; erau soldaţii duşmani care dispăreau în întuneric, strigînd şi plîngînd, căutîndu-şi tovarăşii.

Ararcori cineva trăgea în ei şi nimeni nu se gîndea să-i ajungă din urmă.

În depărtare ardeau nişte căpiţe de paic. Rachetele multicolore descriau pe cer adevărate focuri de artificii. În sectorul unde se afla plutonul lui Kostiaev totul părea să se fi potolit. Dar pentru cît timp oare ? Ninsoarea se lăsa încet acoperind cadavrele. Grenade şi cartuşe explo-dau pe catiuşele cuprinse de flăcări. Cartuşele încinse se rostogoleau din maşinile fumegînde, cădeau în zăpadă, fisîiau, scoteau fum. Tancul lovit se înălţa deasupra tranşei asemenea unui masiv negru, îngheţat ; răniţii se tîrau, încercau să se apropie de el spre a fi la adăpost de vînt şi gloanţe. O fată necunoscută, cu geanta sanitară prinsă de gît, trecea şi-i pansa. Căciula îi căzuse de pe cap, îşi

plerduse mănușile și sufla mereu în palmele înghețate. Între timp plutonierul apucase să-și aprindă o țigară. Trăgea fumul în piept, aruncînd priviri spre masa neagră și inertă a tancului.

— Dă-mi și mie, zise Boris, întinzînd mîna.

În loc să-i dea chiștocul, plutonierul scoase mănușile locotenentului din sîn, apoi punga cu tutun, hîrtia, și numai după ce Boris aprinse țigara umedă, răsucită stîngaci, și începu să tușească, îi spuse cu un accent de entuziasm subliniat :

— Grozav i-ai mai tras ! și arătă în direcția tancului.

Boris privi cu neîncredere mașina domolită. O grenadă atît de mică putuse veni de hac unui uriaș ! Și cine îi dăduse la cap ? El, o mogîldeață ! Locotenentul avea senzația că nu aude prea bine. În gură simțea bucăți de pămînt, nisipul îi scîrțîia între dinți, un miros de ars îi îneca gîtul. Tușea și scuipa întruna. Capul îi vîjiia, în fața ochilor jucau cercuri în culorile curcubeului.

— Răniții... Boris scutură pămîntul ce-i înfundase urechile. — Trebuie să culegem răniții, altfel îngheață.

— Haide ! Mohnakov îi luă țigara, o aruncă în zăpadă și îmbrățișîndu-l de după umeri adăugă : — Hai să mergem. Lui Boris i se păru că aceste cuvinte le rostise cineva din depărtare și se apucă să-și desfunde iar urechica.

— Nu știu ce am... Uite aici, nu știu ce am...

— Lasă astea. Bine că ești teafăr ! Cine-a mai văzut să se arunce în felul ăsta grenadele !

Mohnakov era murdar de zăpadă și noroi pe spate și pe epoleți, iar gulerul cojocului, rupt pe jumătate, îi flutura în vînt. Locotenentul avea impresia că în jurul lui totul se leagănă ; gulerul fluturînd al cojocului lui Mohnakov îl lovea întruna în cap asemenea unci scînduri, care te asurzește fără să-ți producă durere. Boris se aplecă

din mers și luă zăpadă în pumn, zăpadă murdară de fum și praf de pușcă, și începu s-o mănânce. Nu simțea totuși nici un fel de răcoare, dimpotrivă avea impresia că înăuntru, undeva, îl arde și mai tare. Ninsoarea se rotea în vârtej deasupra chepengului deschis al tancului, care începuse să înghețe ; fierăria crăpa, troznea și sunetele stridente loveau dureros auzul. Văzînd-o pe infirmieră fără căciulă, plutonierul și-o scoase pe a lui și i-o îndesă neglijent pe cap. Fata nu-i aruncă nici o privire, se opri doar o clipă să-și mai sufle în palme.

Doi ostași din plutonul lui Boris Kostiaev — Karîșev și Malîșev — cărau răniții și-i așezau la adăpostul tancului, feriți de bătaia vîntului.

— Ați scăpat cu viață ! exclamă bucuros Boris.

— Și dumneavoastră ! răsună răspunsul nu mai puțin voios al lui Karîșev, care trase atît de adînc aerul cu nasul lui uriaș, încît băierile căciulii desfăcute îi intrară în nări.

— Mitraliera noastră a fost distrusă, spuse Malîșev pe un astfel de ton încît nu se înțelegea dacă raportează sau se scuza.

Plutonierul sări pe tanc și îmbrînci înăuntru cadavrul unui ofițer, care spînzura pe jumătate afară din chepeng ; ecoul sonor îi dădea impresia că s-ar fi prăbușit într-un butoi. Pentru orice eventualitate plutonierul mai trase în interiorul tancului o rafală dintr-un pistol automat pe care nu se știe unde îl găsisese, luminează puțin cu lanterna și sărînd înapoi în zăpadă, comunică :

— Ce de boieri ofițeri s-au dus pe copcă ! E tixit tancul de ei ! Deștepți băieți ! Pe soldați îi trimiteau în față să fie carne de tun, iar ei se ascundeau sub blindaj... Apoi aplecîndu-se către infirmieră : — Cum stai cu pachetele de prim ajutor ?

— Stabiliți legătura telefonică ! strigă tare, cu glasul răgușit, Boris. Asurzise pe jumătate și-și ștergea nasul cu mănua înghețată.

Chiar și fără sfatul locotenentului, plutonierul știa ce are de făcut. După apelul celor rămași în viață din tot efectivul plutonului, trimise pe unul din ostași în căutarea comandantului de companie ; dacă nu-l găsea, urma să dea o fugă pînă la comandantul de batalion.

Ostașii scoaseră din tancul distrus benzina, stropiră zăpada și aprinseră un foc, în care aruncară paturi de arme și pistoale automate, scoase din uz, și tot felul de fleacuri capturate. Infiriera își încălzi mîinile, își strînse părul, își aranjă puțin haina. Plutonierul îi aduse o pereche de mănuși cu blană, mănuși de ofițer, și-i oferă o țigară. După ce fumă și el și schimbă cîteva vorbe cu infiriera, Mohnakov se urcă în tanc. Făcu o investigație ajutîndu-se cu lanterna, după care izbucni un strigăt ca de undeva din fundul pămîntului.

— S-a gă... si... t !

Apăru la suprafață cu un bidonaș de aluminiu în care se auzea clipocind un lichid. Toți ochii se îndreptară spre el.

— O înghițitură pentru răniți ! declară ritos Mohnakov. Și... un piculeț pentru doctor... făcu el cu ochiul către infirieră, dar aceasta nu reacționează în nici un fel la dărnicia plutonierului și împărți tot rachiul răniților, ce zăceau întinși pe prelate, la adăpostul tancului. Șoferul uncia dintre „catiușe“ avea arsuri cumplite. Țipetele lui îngrozitoare îi înfiorau inima, dar ceilalți ostași se prefăceau a nu auzi nimic.

Un sergent rănit la picior, rugă să fie îndepărtat cadavrul neamțului ce zăcea sub el, se văita că-i prea frig. Un fascist înghețat bocnă fu scos și zvîrlit afară din tranșee. Gura lui deschisă ce părea că țipă, era infundată cu

zăpadă. Și alte cadavre scoase din tranșee fură zvirlite cît colo. Capetele prelatelor fură prinse de țevile puștilor, amenajîndu-se deasupra răniților un fel de acoperămînt; muncind, oamenii se mai încălziră puțin. În bătaia vîntului, prelatele zăngăneau de parcă ar fi fost de fier; răniților le clănțăneau dinții. Șoferul se chinuia, istovit de dureri, amuțea pentru cîteva clipe, pentru ca strigătul lui disperat să se înalțe din nou, sus, pînă în cerul ce părea să fi dispărut fără urmă. „Ce-i cu tine, ce-i cu tine, frățioare?” încercau să-l mîngîie ostașii, care nu știau ce să facă, cum să-i mai vină în ajutor.

Trei ostași fuseseră trimiși unul după altul în căutarea batalionului, dar nici unul dintre ei nu se întorsese. Fata îl trase pe Boris deoparte. Ascunzîndu-și nasul în gulerul pufoaicei, înghețate bocnă, lovind unul de altul picioarele în pîslari, privea țintă mînușile locotenentului făcute ferfeniță. Acesta, după o clipă de îndoială, le scoase și aplecîndu-se spre unul din răniți, le înbrăcă pe mîinile acestuia întinse în așteptare.

— Au să înghețe răniții, spuse fata, lăsîndu-și peste ochi pleoapele umflate. Avea fața și buzele umflate, obrajii de culoarea sfeclei păreau a fi presărați cu tărîțe, pielea îi crăpase de vînt, de ger și de murdărie.

Șoferul ars abia mai scîncea din cînd în cînd nearticulat, ai fi zis că e un copil pe punctul de a adormi cu suzeta în gură.

Boris își băgă mîinile în mînci, și privi în jos cu o căutătură vinovată.

— Unde vă este instructorul sanitar? îl întrebă fata, privindu-l țintă.

— A fost ucis, ieri.

Șoferul amuțise. Fata își desfăcu anevoie pleoapele. Boris văzu în ochii ei lacrimi nemișcate care-i întunecau

privirea. Cu toată încordarea de cafe era capabilă fata aștepta să mai audă țipătul șoferului, lacrimile păreau că vor să se întoarcă într-acolo de unde izvoriseră.

— Trebuie să plec. Fata se zgribuli și mai rămase locului o clipă, ascultînd. Trebuie să plec, adăugă ea de parcă ar fi vrut să-și facă puțin curaj și începu să se cațere pe parapetul tranșei.

— Stai să-ți dau un ostaș !

— N-am nevoie. Glasul răsună din depărtare. Și așa aveți oameni puțini, cine știe ce se mai poate întîmpla...

Într-o clipă Boris se cățără și el pe parapetul tranșei. Ștergîndu-și cu mîneca lacrimile ce-i înghețaseră în ochi, încerca să deslușească în întuneric silueta fetei, dar n-o mai zări nicăieri.

Ninsoarea cobora în valuri piezișe... Fulgii erau lipicioși, și Boris își zise că vifornița trebuie să înceteze curînd. Prea era deasă ninsoarea, vîntul nici nu mai putea răzbate prin perdeaua albă. Reveni în dreptul tancului, rămase o clipă locului, sprijinindu-se cu spatele de șenilă.

— Karîșev ! Strînge totul și aruncă în foc ! ordonă posomorît locotenentul și adăugă mai încet, arătînd cu privirea pe cei răniți : — Dezbrăcați morții și acoperiți-i cu hainele lor pe ceilalți. Poate îmi faceți și mie de undeva rost de o pereche de mănuși. Plutonier, cum stăm cu paza ?

— Am organizat-o.

— Ce-ar fi să dăm o raită pînă la artileriști ? Poate că la ei funcționează telefonul...

Plutonierul se ridică fără pic de chef, își strînse mai tare cojocul pe corp și tîrîș-grăpiș porni în direcția tunurilor care luptaseră cu atîta stoicism în timpul nopții. Reveni curînd.

— Au mai rămas doar un tun și patru oameni. Răniți și ei. Obuze nu au. Mohnakov își scutură zăpada de pe

gulerul cojocului și abia acum observă, mirat, că acesta era rupt. Ordonați să-i aduc pe artileriști aici ? întrebă el, prinzându-și gulerul cu un ac de siguranță.

Boris dădu din cap aprobator. Aceiași Malîșev și Karîșev, care nu cunoșteau oboseala, porniră pe urmele plutonierului.

Artileriștii răniți fură transportați în tranșee. Erau bucuroși să se încălzească la foc și să mai vadă oameni ; comandantul tunului refuzase însă să-și părăsească poziția ; rugase doar să i se aducă ceva obuze de la alte tunuri scoase din funcțiune.

Au rezistat așa pînă în faptul dimineții fără nici o legătură cu restul trupelor, adulmecînd doar bătaia vîntului și ciulind urechile să prindă zgomotele. Aïdoma unor fantome, se iveau din neființă, din întuneric, rătăcind, grupuri izolate de nemți. Văzînd însă ostași ruși, tançuri sfărîmate, mașini fumegînde, dispăreau fără urmă, se topeau, de parcă i-ar fi înghițit pentru totdeauna pîcla de zăpadă adormită care învăluisese totul.

Dimineața pe la opt, undeva în spate, tăcură obuzierele. Și în dreapta și în stînga amuțiră tunurile. Și tunulețul din față se potoli, dar nu înainte de a fi scos un ultim bubuit sonor, semănînd mai curînd a chinchet de clopoțel. Comandantul tunului ori își consumase toate obuzele, ori murise. Undeva jos, după presupunerea lui Boris, mai funcționau două aruncătoare de mine. Și cînd te gîndești cît de multe fuseseră cu o seară înainte ! Mitralierele de calibru mare țacăneau ; tunurile grele porniră să tragă greoi, cu zgomot, undeva în depărtare, în niște obiective necunoscute. Infanteria tăcu respectuoasă, iar cuiburile de foc din linia întîia, intimidate, se făceau auzite tot mai rar ; cîteva tunuri cu totul neobișnuite (cunoscătorii spuneau că pe gura lor poate intra un om), care cheltuiau mai mult carburant pe drum decît praf de pușcă și obuze

de luptă, după ce se năpustiră peste toată întinderea dimprejur, tăcură disprețuitoare, dar încă multă vreme după aceea pământul nu conținu să se cutremure și gamelele soldaților prinse de brîu să zăngăne.

De la un moment dat aerul și zăpada își recăpătară liniștea. Nici picioarele oamenilor nu mai tremurau, nici pământul nu se mai clătina sub pașii lor. Ninsoarea cobora alene, se lipea de pământ fără teamă. Ningeă în valuri dense ; se lăsase o adevărată perdea de nea, veselă, ce părea să fi atîrnat mult timp deasupra pământului, să se fi strîns grămadă și să fi așteptat acolo sus să se potolească stihia de foc.

Se așternuse liniștea. O liniște atît de mare încît ostașii își scoaseră neîncrezători capetele din troiene, iscodind împrejurimile.

— S-a isprăvit ? întrebă unul dintre ei.

„S-a isprăvit !“ ar fi vrut să strige Boris, dar în aceeași clipă urechea lui surprinse în depărtare țacănitul mărunț al unei mitraliere și bubuitul abia perceptibil al exploziilor.

— Uite cum s-a isprăvit ! mormăi locotenentul. Rămîneți la locurile voastre ! Verificați armele !

— A-a-a-aeu ! A-a-a-aeu !

Glasul se apropia.

— A-a-a-aeu ! A-a-a-aeu !

— Parcă v-ar striga pe dumneavoastră, zise Pafnutiev care avea ureche fină și antrenată, și fără a mai cere permisiunea cuiva, se porni să urle : O-o-o-o-o-o ! Aveai impresia că Pafnutiev se încălzește strigînd.

Abia apucase să termine de țipăt și de țopăit, că prin perdeaua de ninsoare se ivi un ostaș cu o carabină și se întinse lat lîngă tancul troienit pînă sus de tot. Soldatul căzut peste șoferul mort, se sculă, îl pipăi, se trase apoi la o parte, și-și șterse chipul umed.

— Of, cît v-am mai căutat ! De ce nu răspundeți cînd vă strig ?

— Ar fi cazul să te prezinți mai întîi, bombăni Boris scoțîndu-și mîinile din buzunar.

— Credeam că mă știți. Sînt agent de legătură, trimis de comandantul batalionului, se miră celălalt scuturînd zăpada din mănuși.

— Trebuia s-o spui de la început.

— S-a zis cu nemții, iar voi stați aici și habar n-aveți, porni să turuie soldatul, ca să-i treacă neobservată gafa făcută.

— Ia mai termină cu flecărcala, interveni basul lui Mohnakov. Raportează pentru ce-ai venit și dacă între timp te-ai procopsit, servește-ne și pe noi cu tutun capturat de la dușman.

— Așadar, tovarășe locotenent, pe dumneavoastră vă cheamă comandantul batalionului. Se vede că vă numește comandant de companie în locul celui care a fost ucis.

— Și noi, cum adică, rămînem aici ? Mohnakov își strînse buzele vinete.

— Iar voi se vede că rămîneți aici, îi răspunse ostașul fără să catadicsească măcar a-l privi și-i întinse punga cu tutun. Poftește ! Tutun de-al nostru ! Încălzește-te mai bine !

— Du-te naibii cu tutunul tău ! Cînd îl fumez m-apucă... Spune mai bine, n-ai întîlnit pe drum o fată ?

— Nu ! Dar de ce ? A șters-o cumva ?

— Ei, a șters-o ! A înghețat săraca fată, și Mohnakov aruncă în fugă o privire plină de imputare către Boris, Rău am făcut că am lăsat-o să plece singură...

Trăgîndu-și cu greu mănușile prea mici, murdare de păcură, probabil că aparținuseră unui șofer mort, și strîngîndu-și mai tare mantaua pe corp, Boris rosti cu glas sugrumat :

— Cum ajung la batalion, primul lucru ce-l fac trimit după răniți ; apoi rușinându-se de bucuria ascunsă ce o simțea fiindcă pleca din mijlocul lor, ridică prelata cu care erau acoperiți răniții și adăugă cu glas tare :

— Mai țineți-vă puțin firea, fraților ! Curînd o să fiți transportați de aici.

— Pentru numele lui Dumnezeu, ai grijă de noi, tovarășe locotenent. Nu mai putem de frig...

Boris și Șkalik înaintau anevoie peste cîmpul troienit, fără urme, fără drum, bizuindu-se pe simțul de orientare al agentului de legătură. Dar acesta se orienta foarte prost. Rătăciră drumul și cînd ajunseră în sfîrșit în dispozitivul batalionului, nu mai găsiră pe nimeni în afară de un radiotelegrafist cu nasul zdrelit, supărat nevoie mare. Ședea, acoperit de o prelată, ca un beduin în pustiu, și injura cumplit războiul, pe Hitler, și mai ales pe colegul său, care adormise la un punct intermediar de legătură. Telefonistul băgase o baterie în aparat, încercînd să-l trezească cu soneria buzerului.

— Poftim ! au mai apărut și lunaticii ăștia ! urlă el triumfător și furios totodată, continuînd să apese pe buzer care zumzăia ca o viespe înfuriată. Dumnezeuastră sînteți locotenentul Kostiaev, nu-i așa ? Și după ce primi un răspuns afirmativ, apăsă pe clapeta receptorului. Să știți că eu unul mă car. Raportezi comandantului de batalion... Codul ? Du-te naibii cu codul tău ! Sînt mort de oboseală... Telefonistul deconectă aparatul, continuînd să injure și repetînd de cîteva ori : „Las' că-i arăt eu !“ Se ridică de pe gamela pe care șezuse, oftînd adînc și cu picioarele înțepenite rău de tot făcu primii pași prin zăpadă, călcînd anevoie. — Veniți după mine ! le făcu el un semn. Porni înainte, furios, zdrăngănind din bobină, rulînd firul și grăbindu-se să ajungă mai repede la punctul de legătură

unde-l aștepta bucuria răzbunării. Dacă colegul său nu înghețase, avea să-l învețe el minte.

*

Comandantul batalionului își avea sediul într-o baie la marginea unui cătun, pe malul celălalt al unui râuleț. Baia neterminată, era din cărămidă, lucru cu totul rar în Ucraina. Comandantul de batalion Filkin, cazac de origine, din Semirecie, al cărui nume era obiect de discuții pentru toți și nu corespundea cîtusi de puțin firii sale energice, îl întâmpină cu simpatie pe Boris, pe care-l cunoștea de la școala de ofițeri.

— Aici miroase a Rusie ! urlă el vesel, aici miroase a baie ! Borea, hai să facem o baie de aburi ! Comandantul era foarte bine dispus, pesemne de pe urma succeselor în luptă, sau poate că și trăsesese puțin la măsca ca să se mai încălzească. — Ai văzut ce război, Borea ? Nu-i război, e dracu' știe ce ! Mii de nemți s-au predat. Nu le mai vezi capătul. Iar noi ? Și pocni din degete. Compania a doua aproape că nu are pierderi, vreo cincisprezece oameni, atîta tot și nici nu se știe, poate că umblă hai-hui, dorm dracu' să-i ia, pe la muieri prin case !

— La noi însă a fost al naibii de greu ! Jumătate din pluton s-a dus. Trebuie să aducem aici răniții.

— Zău ? Cum așa ? Și eu care crezusem că pe voi v-a ocolit valul. Erați doar așezați lateral... Bine că ați reușit să le veniți de hac... Comandantul batalionului îl bătuse pe Boris pe umăr și duse la gură un ulcior de lut. I se tăie respirația. Întoarse de cîteva ori capul și rosti entuziasmat : — Grozavă băutură ! Îți vine să te urci pe pereți, nu alta ! Ție nu-ți dau, deși ai înghețat. Trebuie să aducem răniții aici, dar nu știu unde naiba este trenul regimentar.

Le arăt eu lor ! Tu, Borea, pentru un timp ai să-i ții locul comandantului de companie... Știu, știu că adori plutonul. Știu că ești modest, dar așa trebuie. Uite, privește ! Filkin scoase harta din porthart și începu să-și plimbe degetul. Buricul degetului era degerat, pielea se jupuia și vârful era roșu și rotunjour ca o ridiche. Deci, uite cum stau lucrurile : cătunul e ocupat de-ai noștri, dar dincolo de cătun, prin viroage, prin cotloane, și pe cîmpia dintre cătun și sat, inamicul a masat trupe numeroase. Ele trebuie lichidate. S-ar părea că nemții n-au tehnică, n-au muniții, sînt pe jumătate morți de oboseală și totuși dracu' știe cum rezistă ! Se vede că de desperare ! Deci, Mohnakov să aducă plutonul, iar tu încearcă să găsești locul potrivit de unde să pornești atacul. Am să vă trimit în ajutor tot ce mi-a mai rămas din batalion ! La acțiune deci ! Dar ai grijă de soldați, Borea. Cruță-i ! Pînă la Berlin mai e mult...

— Răniții trebuie aduși aici ! Trimite un medic ! Dă-le samogon ! Și Boris arătă spre ulciorul cu gît lung.

— Bine, bine, făcu plictisit comandantul batalionului. Am să-i aduc pe răniți, am să-i aduc ! Și se apucă să telefoneze. Cu un gest hotărît, Boris apucă ulciorul cu vodcă și strîngîndu-l stîngaci la piept ieși cu el.

Îl căută pe Șkalik, și după ce-l găsi, îi încredință ulciorul, poruncindu-i să plece de urgență în căutarea plutonului.

— Să rămînă cineva să păzescă răniții, aprindeți focurile și vezi mai ales să nu te rătăcești ! ordonă Boris.

Șkalik băgă ulciorul în sac, își puse pușca în spate, făcu un gest cu mînușa spre tîmplă de parcă ar fi dat onorul și porni fără nici un chef, peste cîmp.

Se apropiau zorile sau poate se făcuse mai multă lumină fiindcă încetase vifornița. Casele din cătun erau troienite pînă aproape de vârful hornurilor. În jurul caselor vedeai tancuri nemțești cu chepengurile deschise, autoblindate.

Unele dintre ele mai fumegau încă. Un automobil verde se lăbărțase ca un broscoi în mijlocul drumului. De dedesubtul lui o pată neagră se prelingea pe zăpadă. Peste tot erau gropi, bulgări de pământ zvîrliti de explozie. Îi găseai pînă și pe acoperișuri ; gardurile erau toate culcate la pămînt, puținele case și șura ce mai rămăseseră întregi fuseseră dărîmate de tancuri sau lovite de obuze. Stoluri negre de sorbi ivite pe neașteptate se roteau în tăcere, parcă meditînd deasupra viroagelor.

Un grup de soldați în uniforme ponosite, îngînînd un cîntec de-ai fi zis că merg la plutărit, încercau să împingă mașinile din drum ca să facă loc altor vehicule să treacă. În dreptul unei case ardea un foc mic ; niște ostași bătrîni de la trenul regimentar se încălzeau la el. Lîngă același foc ședeau și cîțiva prizonieri, întinzîndu-și timid brațele spre căldură. Tancurile se înșirau în tot lungul drumului ce șerpuia spre cătun ca o panglică de culoare închisă. În preajma lor săreau, țopăiau, se înghionteau echipajele.

Curînd sosi în cătun și plutonul lui Boris. Ademeniți de căldură și lumină, ostașii se bucurau la gîndul că vor fi cazați în case. Observînd întrebarea mută a locotenentului, plutonierul raportă de îndată :

— Fata aceea, infirmiera, a găsit nu știu unde niște căruțe capturate de la nemți și i-a transportat pe răniți. Nu te pui cu „ereșii“. Aștia oameni de nădejde, nu ca infanteriștii.

— Bine, bine. Ați mîncat ?

— Ce era să mîncăm ? Zăpadă ?

— Bine, bine. Acuși trebuie să sosească trenul regimentar.

Ostașii încălziți de marșul rapid, se apucaseră să pregătească ceva de-ale gurii. Unii fierbeau cartofi în căști, alții ronțăiau niște galete de captură ; cîte unii avuseseră chiar timp să și tragă ceva la măsea. Cîțiva plecaseră în

recunoaștere și dăduseră o raită pe la baie. Se întorsese însă comandantul batalionului, Filkin, și le făcuse vînt la toți, repezindu-se fără nici un motiv chiar și la Boris. De altfel se lămurii pe loc de ce era atît de supărat.

— Ai fost să vezi ce-i în spatele băii ? întrebă el.

— Nu.

— Du-te.

În spatele băii, care nu mai fusese de mult încălzită, dar cu toate acestea mirosea a ars, a cărbune, încît doar văzînd-o te și apuca o mîncărime pe tot corpul, lîngă o groapă acoperită de rogojini unde se puneau la păstrare pentru iarnă, cartofii, zăceau doi morți : un bătrîn și o bătrînică. Se vede că se grăbiseră să coboare din casă și se îndreptaseră spre groapa unde pesemne se ascunseră nu o dată pînă atunci și unde aveau obiceiul să șadă vreme mai îndelungată, judecînd după faptul că bătrîna ținea în mînă o sacoșă cu ceva de-ale gurii și un ghem de lînă pestriță toarsă gros. Focul de artilerie îi făcuse să se refugieze în spatele băii și acolo îi răpusese un obuz.

Așa cum zăceau bătrînii păreau să se apere unul pe celălalt. Bătrînica își ascunsese fața sub brațul bătrînului. Probabil că după ce muriseră, fuseseră expuși unei ploi de schije care le sfîrtecaseră hainele, smulgînd bucăți cenușii de cilți din pufoaicele nu o dată cîrpite.

Ghemul de lînă se rostogolise din sacoșă împletită din coajă de tei, scoțînd la iveală un ciorap abia început, prins pe andrele din sîrmă ruginită. O pereche de ciorapi din aceeași lînă pestriță purta bătrîna în picioare, se vede că cealaltă pereche o începuse pentru bătrîn. Era încălțată cu galoși legați cu sfoară, iar bătrînul avea niște ghete tăiate alandala din cizme nemțești. Boris își zise la început că bătrînul trebuie să fi tăiat cizmele pentru că nemții au cizme cu carîmbii strînți și poate că nu-i încăpeau în pi-

cioarele bolnave. Abia după câteva clipe înțelese că bătrînul tăind partea de sus a cizmelor le cîrpea jos...

— Nu pot... nu pot să văd bătrîni și copii uciși, rosti abia perceptibil Filkin, care se apropiase între timp. Soldatului s-ar zice că asta îi e soarta, dar copiii și bătrînii...

Ostașii se uitau posomorîți la cei doi bătrîni, care probabil cît trăiseră se mai și certaseră, luptaseră cu destule necazuri în viață, dar clipa morții o întîmpinaseră cu această îmbrățișare de veșnică credință. De la săteni aflaseră că cei doi bătrîni veniseră în cătun de undeva de pe Volga în anul de foamete. Aveau în grija lor turma satului. Erau un păstor și o păstoriță.

— În sacoșă sînt niște chiftele din cartofi degerați, spuse agentul de legătură al comandantului de batalion, ridicînd sacoșă din mîna moartă a bătrînei și înfășurînd pe ghem firul de lînă. Cînd termină de înfășurat, se opri, neștiind ce să mai facă cu sacoșă.

Comandantul batalionului, Filkin, oftă prelung, căută din priviri o lopată și se apucă să sape o groapă. Și Boris luă o lopată. Nu se știe de unde răsăriră cîțiva soldați, căroara nu le plăcea nici de frică să sape gropi, căci în timpul războiului avuseseră timp să prindă ură de această muncă, dar de astă dată luară lopata de bunăvoie din mîna lui Boris și a comandantului și se apucară să sape mormîntul.

Groapa a fost făcută la repezeală. Au încercat să desfacă brațele păstorului și ale păstoriței, dar cum n-au reușit, au zis să-i lase așa îmbrățișați. I-au așezat pe cei doi bătrîni cu capul spre răsărit și le-au acoperit chipurile stinse, purtînd o expresie de suferință. Bătrînei i-au așezat pe față broboada cu franjuri rare, pe care o purta, bătrînului căciulița lui din piele scorojită aducînd a prună smochinită. Unul

dintre ostași zvîrli sacoșa cu mîncare în aceeași groapă, apoi porniră să arunce bulgării de pămînt cu lopata.

Cei doi bătrîni necunoscuți fură îngropați, și movilița de pămînt netezită ; unul dintre soldați zise că spre primăvară pămîntul care acum e înghețat, acoperit de zăpadă, are să se lase și sătenii or să le facă atunci bătrînilor un alt mormînt. Un ostaș în vîrstă, slab și deșirat, Lanțov, rosti o rugăciune duioasă, ce suna a mîngîiere. Nimeni nu-i făcu nici o imputare. Cei doi morți fuseseră doar oameni bătrîni.

DEȘI BĂTĂLIA SE TERMINASE, SOLDATII tot nu-și veniseră încă în fire și mai trăiau în lumea fantasmagorică a nopții. Pentru ei, vifornița și bătălia continuau să mai facă parte din realitate.

Ostașii din plutonul lui Boris Kostiaev ședeau și beau samogon.

Beau grăbit, în tăcere, fără să mai aștepte să fiarbă cartofii.

Scoteau varză murată din putinică, cu degetele, foile de varză le scîrțiau între dinți, iar soldații le înfulecau în grabă fără să se privească unii pe alții.

Gazda, pe care o chema Liusia, arunca ocheade și băga vrecascuri uscate de salcîm și șomoioage de paie în vatră, grăbindu-se să termine cu fiertul cartofilor. Kornei Arka-

dievici Lanțov așternu paie pe jos, apoi se îndreptă din șale, își scutură pantalonul cu dosul palmei și luă și el loc la masă, așezându-se ceva mai la o parte.

— Băieți, ia turnați-mi și mie !

Boris se așezase lângă vatră, să se încălzească. Se străduia să n-o privească pe gazdă, care-și făcea mereu de lucru pe lângă el. Plutonicul Mohnakov ridică de jos o canistră germană, turnă lui Lanțov un pahar cu vîrf și i-l întinse, schițînd un zîmbet strîmb din colțul gurii.

— Trage-i, colega !

Kornei Arkadievici își netezi în grabă bluza de parcă s-ar fi pregătit să plonjeze într-o copcă, sorbi vodca cu un gest nervos, gata să se înece, și rămase cîteva clipe ca amețit. În sfîrșit își recăpătă respirația, după care bolborosi jalnic, ștergîndu-și o lacrimă :

— Aoleu, Doamne !

Nu întîrzie mult să-și biruie timiditatea și după ce se învioră, încercă să intre în vorbă ba cu ceilalți soldați, ba cu plutonierul. Aceștia însă tăceau cu încăpăținare și trăgeau la măsea. În încăpere nu mai era de respirat din cauza fumului de tutun, a mirosului puternic, înecăcios, de vodcă făcută din sfeclă. În aer părea să plutească așteptarea apăsătoare a unei nenorociri ce urma să vină.

„Of, dacă tot e să vină, apoi să vină mai repede, se gîndea cu neliniște locotenentul, că mai groază ți-e să stai să aștepți așa.“

— De ce nu bei și dumneata ? i se adresă Kornei Arkadievici. Zău, bea și dumneata... Să știi că ajută...

— Aștept să se facă mîncarea, răspunse Boris, întorcîndu-se cu fața spre vatră. Își încălzea mîinile deasupra prichiciului afumat. Hornul trăgea prost, fumul ieșea în casă, se vedea că de multă vreme nu mai era mîină de bărbat în gospodărie.

Locotenentul nu-și venise încă în fire, starea de amețeală din timpul nopții persista. Își aminti cum odată își făcuse cizmele ferfeniță de nu le mai rămăsese decât botul și carimbii. Umblase un timp cu ele prinse cu sîrmă, dar într-o bună zi, cînd răcise și literalmente nu mai avea ce pune, luă niște cizme din picioarele unui locotenent tînăr ca și el, ce se prăpădise cu tot plutonul său răpus într-o viroagă. Le scosese, le îmbrăcase, dar timp de trei zile după aceea picioarele continuau să-i înghețe în aceste cizme. Căutase să le schimbe cît mai repede. Acum avea aceeași senzație de frig, i se părea că fusese băgat tot într-o cizmă scoasă de la un mort.

— Vă e frig ? Ați răcit ? îl întrebă gazda.

Frecîndu-și tîmplele cu palma, ca să-și curme starea de amețeală, de leșin, ce-o simțea, Boris o privi pe femeie ; se străduia din răputeri să înțeleagă ce anume îi spune. „Cam așa e“, ar fi vrut el să-i răspundă, dar nu reuși să scoată nici un cuvînt, și-și concentră toată atenția asupra focului din vatră. Umbre fugare lunecau peste chipul femeii luminat de flăcări. Ceva nedeslușit rămînea în acest chip parcă afumat de candelă ori de opaițuri țărănești, numai unele trăsături se conturau cu toată limpezimea. Simțind că Boris o privește pe furiș, dar cu toată atenția, femeia își mușcă buza de jos puțin umflată. Avea un nas drept, cu nări fine, pătate de funingine. Ochii îi avea „în formă de grăunte de ovăz“, cum se obișnuiește a se spune în popor, iar genele întoarse ca la păpuși. Cînd femeia ridica privirea, de sub gene apăreau pupilele întunecate, puțin prelungi și ele. Reflexele focului îi jucau în ochi, schimbîndu-le culoarea, făcîndu-i cînd mai întunecați, cînd mai luminoși. Ai fi zis că ochii duceau o viață cu totul independentă de restul feței. În ochii aceștia tainici, parcă transplantați de pe un alt chip, ce avusese trăsături mai pronunțate, stăruia o expresie de adîncă tristețe, statornicită de multă vreme. În

schimb mâinile gazdei, observă Boris, erau pline de neastimpăr. Părea că se străduiește, dar nu le poate face să stea locului.

Paiele se stinseră. Ramurile de salcîm lăsaseră o gră-măjoară de cuie încinse, răspîndind o căldură uscată, ce învăluia încăperea plutind în șuvițe subțiri. Femeia stătea cu gura puțin întredeschisă, cu palmele odihnindu-i-se pe gît. Dacă cineva ar fi speriat-o, brațele i-ar fi căzut jos.

— Or fi fiert ? întrebă Boris, atingîndu-i ușor cotul.

— Cum ați zis ? Femeia tresări și se retrase brusc, făcînd un pas înapoi. Ah, da, desigur... au fiert. Probabil că au fiert. Stați să încercăm... Nu avea accent ucrainean și nimic din înfățișarea ei nu lăsa impresia că ar fi din Ucraina, poate doar broboada legată strîns și trasă pe frunte, sau șorțul brodat pe margine. E drept însă că nemții le deprinseseră pe toate femeile să se îmbrobodească, să-și ascundă chipul și să tremure de frică.

Liusia trase cu vătraiul căzănelul de tuci pe marginea plitei, băgă degetul într-un cartof, scutură din mîna și începu să-și sugă degetul.

Apucînd căzănelul cu niște obiele soldățești, Boris răsturnă apa în hîrdăul ce stătea în colț sub lavoar. Aburi groși se ridicară. Gazda scoase degetul din gură, băgă mîna sub șorț și se uită cu o privire pierdută la Boris.

— Ei, acum turnați-mi și mie, rosti locotenentul, așezînd căzănelul pe masă.

— Nu zău ? se miră cu glas tare Mohnakov. Te pome-nești că pînă se termină războiul vă dați pe brazdă și dumneata și Kornei. Schiță în colțul gurii același zîmbet semănînd a potcoavă desfăcută într-o parte.

Boris nu-i aruncă nici o privire.

— Fă-mi loc și mie să stau, zise el, împingîndu-l pe Șkalik.

Șkalik sări în sus de parcă l-ar fi înțepat cineva și fu cît pe-aci să cadă de pe laviță.

— L-ați îmbătat pe băiețandru' ăsta, bombăni Boris fără să se adreseze cuiva anume. Vă rog să luați loc și dumneavoastră, spuse el Liusiei, care se sprijinea singuratică de prichiciul ce se mai răcise, ținîndu-și în continuare mîna sub șorț.

— Vai de mine! Lăsați, mîncăți, mîncăți dumneavoastră, se sperie nu se știe de ce femeia, și cu gesturi nervoase își netezi broboada și rochia pe piept.

— Fată dragă, nu ne refuza, rosti pe un ton cîntat Pafnutiev. Ia loc și nu disprețui mîncarea ostășească. N-o să-ți facem nici un rău. Noi...

— Ei, ajunge! Vă rog să poftiți! Boris lovi cu palma lavița pe care Pafnutiev galant îi făcuse loc.

— Bine, bine! răspunse Liusia, rușinîndu-se că este rugată și că locotenentul nu se știe de ce se supăraseră pe soldat. — Vin îndată, într-o clipă...

Dispăru în odaia de musafiri, ce era despărțită printr-o ușă cu canaturi și reveni peste cîteva clipe fără broboadă și fără șorț. Avea părul împletit în coadă, pe care o purta în chip de coc pe ceafă. Chipul ei palid era ușor rumenit. Își zicea că nu se potrivește cîtuși de puțin în mijlocul acestor ostași murdari, boțiți, supărați, și aceasta o făcea să se simtă jenată față de ea însăși.

— De ce v-ați aranjat aici? rosti ea destul de intimidată și-i explică lui Boris: — I-am rugat, i-am tot rugat să treacă dincolo, și arată cu mîna spre odaia mare.

— Nu ne-am mai spălat de mult, spuse Karîșev, iar consăteanul și cumătrul său, Malîșev, adăugă:

— O să vă lăsăm trofeie pe aici...

Plutonierul turnă la toți și n-o uită nici pe Liusia. Ciocniră. Răsunară clinchete de căni, de borcane, de pahare. Din politețe, paharul fusese oferit Liusiei. Ea

rămase cîteva clipe cu paharul ridicat, așteptînd ca locotenentul să rostească un toast. Dar cum acesta nu scoase nici un cuvînt, Liusia, cu privirea lăsată, spuse :

— Să bem pentru întoarcerea voastră, și cu fața spre vatră, adăugă : — V-am așteptat atît de mult, atît de mult... În glasul ei se simțea parcă o notă de vină. Apoi cu desperare, dintr-o suflare Liusia sorbi samogonul și-și acoperi gura cu palma.

— Ei, așa mai zic și eu ! Asta-i în stilul nostru ! Se vede că într-adevăr vă bucurați de sosirea noastră, răsună ca un bubuit de tunet glasul lui Karîșev, care se grăbi să-i întindă, cu vîrfurile briceagului, o bucată de salam american și un cartof curățat la repezeală. Șkalik voise să i-o ia înainte lui Karîșev, dar grăbindu-se, scăpase din mînă cartoful. Bucăți din cartoful fierbinte îi căzură în prohab, băiatul porni să gesticuleze, dar în aceeași clipă se opri speriat. Locotenentul întorsese capul supărat. Șkalik scutură cartoful fierbinte în pantalon și se simți mai în voce.

Șkalik nu știa să bea. Nici Boris, nici Kornei Arkadieviți nu știau să bea. Aceasta îi făcea să nu se simtă uneori oameni în toată firea și nici ostași de nădejde, ca toți ceilalți, care, deși în majoritatea cazurilor „beau pentru a se încălzi“, reușiseră să-și creeze faima că sînt „dați dracului“ și că nu le pasă de nimeni și de nimic. De altfel, trebuie spus că țăranul nostru, țăranul rus, are obiceiul să facă, cum s-ar zice, pe nebunul, și de aceea deseori minte fără nici un fel de rușine în ce privește muierile și băutura. Singurul dintre ei care știa să bea zdravăn, deși nu se îmbăta niciodată, era plutonierul. Chiar și în locurile cele mai pustii, Mohnakov găsea băutură de tot felul, de aceea în jurul lui se învîrtea totdeauna Pafnutiev, fost pompier în satul său, om slugarnic, căruia îi plăcea să cam trăiască pe socoteala altora.

Malîșev și Karîșev beau rar dar cînd se apucau, o făceau în lege. Cînd își primeau porția de o sută de grame, o turnau în sticlă și după ce strîngeau o litră sau chiar mai mult, așteptau o clipă prielnică, liniștită, se aciuiiau undeva în vreo poiană sau casă, beau pe îndelete, ciocnind mereu amintindu-și ba de unele, ba de altele, „consfătuindu-se“, cum explicau ei aceste discuții. După aceea se apucau de cîntat — Karîșev avea voce de bas, Malîșev de tenor.

*„Deasupra pădurii soarele străluce
Corbul negru strigă și plînge
S-au dus, s-au dus ceasurile dulci
Cînd cu draga mă duceam...”*

— De unde ești, fata mea ? se băgă în vorbă Karîșev, cel iubitor de oameni, roșu de băutură. După chip și fel de a vorbi pari a fi rusoaică. Malîșev se pregătea și el să intre în vorbă, dar locotenentul i-o luă înainte.

— Dați-i pace să mănînce.

— Pot să mănînc și să vorbesc. Liusia era bucuroasă că soldații păreau a fi oameni apropiați, că nu se arătau cîtuși de puțin distanți. Doar plutonierul o încerca pe furis cu o privire plină de ascunzișuri. Această privire atotînțelegătoare, grea, o făcea să nu se simtă la largul ei.

— Nu sînt de prin partea locului, explică Liusia.

— Aha... Și eu mi-am zis așa, judecînd după chip... Din întîmplare, nu cumva ești din Siberia ? continuă s-o descoase Karîșev, ce se muia tot mai mult de pe urma băuturii.

— Nu știu.

— Asta-i bună ! Cum așa ? Sau cumva nu-ți cunoști părinții ?

— Chiar așa.

— Ehe, asta-i altă treabă. Atunci, sigur... Ce să-i faci, soarta cite feste nu-i joacă ea omului...

Locotenentul ținea foarte mult la acești doi cumetri care se născuseră, trăiseră și munciseră în cel mai frumos sat din lume, — cel puțin așa jurau ei — satul Kliuci din Altai. La început Boris nu-i înțelesese și nu-i acceptase. Când preluase comanda plutonului, i se păruseră doi prostălăi ; îl enervau chiar când îi auzea cum se iau peste picior și se înțeapă reciproc. Karîșev avea păr roșu, Malîșev era chel. Aceste deosebiri erau pentru ei prilej de lumă. Dacă-și scotea Karîșev boneta din cap, Malîșev începea să-l piseze : „De ce te-ai despuiat ? O să-și închi- puie neamțul că soldatul rus a aprins focul să fiarbă niște cartofi și are să înceapă să tragă cu tunul !“ Karîșev avea obiceiul de smulgea un smoc de iarbă și-l zvîrlea în chelia lui Malîșev : „Lucești de se vede pînă hăt departe ! Frițul o să-și zică că-i aruncător de mine și-o să tragă !“

Ostașii se tăvăleau pe jos de rîs, ascultîndu-i pe cei doi cum se ceartă, iar Boris își zicea în sinea lui : „În ce hal de prostie trebuie să ajungi ca să te distreze asemenea glume nesărate și chiar nepotrivite pentru doi oameni în vîrstă“. Cu timpul însă se obișnuise cu ei, se obișnuise cu războiul, începuse să vadă și să înțeleagă totul altfel, iar glumele soldățești nu i se mai păreau nepotrivite.

Cei doi luptau așa cum probabil și munciseră în vreme de pace, fără zarvă, fără patimă. Luptau de nevoie, dar temeinic. Arareori se băgau în discuții „savante“, dar dacă se băgau, nu-ți rămînea decît să-i asculți.

Karîșev ședea în voie la masă, mîncea îngrijit și arunca din cînd în cînd o privire înțeleaptă și hîtră spre Kornei Arkadievici. Își descheiase bluza, își scosese cureaua, părea voinic, lat în umeri, și avea un aer gospodăresc. Cartofii îi curăța cu buricul degetelor de parcă i-ar fi

dezbrăcat, apoi pe nebăgate de seamă strecura cîte unul Liusiei și lui Șkalik. Șkalik era beat turtă, se clătina pe laviță și nu mai putea mânca nimic. Încercase să ducă varza la gură dar nu ajunsese cu ea la buze, ci o răspîndise toată pe bluză. Karîșev i-o scuturase, zvîrlind pe jos firicelele de varză, ce semănau cu niște panglicuțe. Șkalik privi timp gesturile lui Karîșev, apoi dintr-o dată trînti din senin :

— Eu sînt din raionul Cerdînsk !

— Mai bine te-ai culca, tu ăsta din raionul Cerdînsk, mormăi cu accent părintesc Karîșev și-i arătă lui Șkalik paiele.

— Nu mă crezi ? Șkalik își holbă ochii ca un copil ce-ți făcea milă. De fapt chiar era un copilandru. Își adăugase doi ani la vîrstă ca să se poată înscrie la o școală de meserii și să poată primi mîncare gratuit. Cînd colo, fu luat la armată. Așa nimeri Șkalik pe front, în infanterie.

— Cerdînsk... Există un loc ca acesta în Ural, continuă el să insiste și se vedea că era gata să se înfurie sau să izbucnească în plîns. Știți voi ce case sînt acolo ?

— Mari ! replică pufnind Pafnutiev.

— Case di-fe-ri-te, nu mari, îl corectă Șkalik. Și să vedeți ce porți și ce ferestre sculptate au toate... cu ornamente... Locuia acolo un negustor... care vindea trufandăle... milioane agonisise.

— Nu cumva ți-a fost unchi ? continuă să-l descoase Pafnutiev, și Liusia simți că-și bate joc de băiețandru cu răutate. Dar Șkalik, care nu era în stare să priceapă ceva, răspundea cu plăcere.

— Nu, unchiul meu e grăjdar.

— Iar mătușa grăjdăriță ?

— Mătușa ? Mătușa grăjdăriță ? Îți bați joc de mine, așa-i ? Șkalik rostogoli niște ochi plini de durere, privi în jur, clipi des din genele drepte și albe ca ale unui pur-

celuș. — În regiunea noastră a locuit scriitorul Reșetnikov ! rosti el apoi sonor și trînti cu pumnul în masă. Ați citit romanul *Cei din Podlipoveț* ? Despre noi este vorba...

— Am citit, am citit, încercă să-l liniștească Kornei Arkadieviici. Pila și Sîsoika, fata aceea, Ulka, îngropată de vie... L-am citit cu toții... Hai să mergem la culcare, hai să facem nani... Îl apucă pe Șkalik de braț și-l trase, culcîndu-l într-un cîlt pe paie. Pafnutiev rosti într-o doară : — Ce cîrpă !

— Sigur ! Așa e ! strigă Șkalik, iar ei nu vor să mă creadă. În regiunea noastră a stat familia conților Strogonov... Cei care aveau herghelii de cai...

— De unde, într-o mogîldeață ca asta atîtea amintiri ! se minună Pafnutiev.

— Ajunge ! se răsti Boris. Ce te tot agăți de el ?

— Dar vorbesc serios...

Boris simți că se moaie cu totul. Conștiința îi semăna cu o pînză de păianjen în care obiectele se încurcau, chipurile soldaților se confundau între ele. În jur totul părea să se fi decolorat, să se fi acoperit de o pînză tremurîndă. Somnul îi apăsa pleoapele, îi înmuia mușchii ; cu greu își mai putea mișca chiar și brațele. „Am pățit-o, se gîndi moale locotenentul. Trebuie să încetez cu băutura.“ Se apucă să mănînce varză cu cartofi, bău apa rece și se simți mai în puteri.

Plutonierul trăgea din țigară, rostogolind rotocoale de fum în tavan, zîmbind ca din depărtare și strîmbînd mereu din colțul gurii.

— Iertați-ne, se adresă Boris gazdei, trezindu-se parcă la realitate, și îi întinse cutia cu salam american. Tot timpul se simțea urmărit de privirea ochilor ei de o frumusețe ireală. Păreau să-l privească de undeva, de departe, ca de pe un ecran, iar chipul ei ba se întuneca, ba se lumina.

— Îl țin ca ordonanță pe lângă mine, deși, la drept vorbind, nu mi se cuvine, îi explică Boris situația lui Șkalik, numai ca să spună ceva și să nu se holbeze așa, fără rost, la femeie. Mă canonesc cu el îngrozitor. Nu știe nici să cîrpească, nici să facă mîncare... Pierde tot ce-i dai. A flămînzit așa de rău încît s-a îmbolnăvit de ochi.

— În schimb e blajin, în schimb e bun la suflet, interveni dintr-o dată Mohnakov, uitîndu-se în tavan, fără să se adreseze cuiva anume. Privirea lui Mohnakov devenise și mai gravă, iar fața parcă-i încremenise. În gîtlej simțea un gust de rugină. Nu se știe de ce, plutonierul își înțepa cu răutate locotenentul. Soldații ciuliră urechile. Așa ceva nu se mai întîmplase niciodată. Totdeauna plutonierul avusese grijă de locotenent, îl apăraseră, ca un adevărat tată. Se vede că se petrecuse ceva între ei. Ei, dacă se petrecuse, să le fie de bine. N-au decît s-o lămurească mai tîrziu. Dar acum, în casa aceasta, în fața acestei gazde atît de tinere și de plăcute, după crunta bătălie din timpul nopții, fiecare voia să fie bun, să fie blînd. Lanțov, Karîșev, Malîșev și chiar Pafnutiev aruncau priviri de imputare comandanților lor.

Boris nu răspunse în nici un fel la atacul plutonierului, dar nu se mai atinse de cana cu samogon, deși ostașii îl tot îmbiau să bea, știind că băutura este o armă sigură cînd e vorba de împăcat doi oameni. Chiar și Lanțov își dăduse drumul, se îmbătase și-l plictisea cu rugămintea să mai ia un păhărel.

Lanțov era originar din Moscova. În copilărie cîntase în corul unei biserici, apoi se atașase pe lângă proletariatul cu principii ateiste, lucrase într-o mare editură, citise la întîmplare fără să-și precupețească timpul și să-și cruțe capul, o cantitate uriașă de cărți de tot felul, de unde rămăsese cu pasiunea pentru discuții filozofice încălungate.

— Ah, Liusia, Liusia ! zise Lanțov, apucîndu-se cu un gest teatral de cap și închizînd ochii, de parcă ar fi fost gata să-și dea sufletul. Dacă ai ști cîte ne-a fost dat să vedem ! O singură noapte ca aceasta ți-ajunge pentru o viață...

„Ai zice că e pe scenă, se sirîmbă Boris. Parcă numai lui i-a fost dat să vadă ?“

Căutînd să-și stăpînească iritarea, Boris puse mîna pe umărul ostașului.

— Kornei Arkadievlci ! Lasă în plata Domnului amintirile astea ! Hai mai bine să discutăm despre altceva. Ce-ar fi să cîntăm, propuse locotenentul.

*„Sună clopotul de-alarmă,
Lanțov din castel zbughește...”*

Pafnutiev răspunse plin de entuziasm la propunerea locotenentului și începu să urle cît îl țineau puterile. Dar Kornei Arkadievlci îi acoperi gura cu palma.

— În ce-l privește pe Lanțov, las-o pe urmă. Vreau să spun cîteva cuvinte. Am tăcut atît... M-am tot gîndit, m-am tot gîndit și am tăcut. Locotenentul zîmbi abia perceptibil și aruncă priviri cu subînțeleș către ostași, ca și cînd le-ar fi spus : „lăsați-l să-și facă cheful“. — M-am gîndit astăzi, m-am gîndit și ieri, toată noaptea stînd în zăpadă m-am tot gîndit. Cum se poate să nu tragă omenirea învățătură ? Războiul acesta trebuie să fie cel din urmă ! Cel-din-urmă. Altfel oamenii nu merită să poarte numele de oameni, altfel nu sînt demni să trăiască pe pămînt, nu sînt demni să se bucure de binefacerile ce el ni le oferă... să mănînce cartofi, carne, pește, să facă umbră pămîntului...

— Oprește-te, ostașule ! Plutonierul trînti cu pumnul în masă și prinse din zbor lingura. Bine grăiești ! Dar

vezi că pe sub geamuri umblă plantonul cu toaca în brațe... Mohnakov îl privi cu înțeles pe Pafnutiev și-și băgă lingura în pîslari. Du-te de te răcorește și... nu uita... arc să se facă mai multă lumină aici — și se lovi cu palma pe frunte.

Liusia își veni în fire, aruncă o privire lui Lanțov, alta plutonierului, se vede că-i părea rău de ostașul pe care nu se știe de ce îl luau peste picior plutonierul și locotenentul.

— Iertați, spuse Kornei Arkadievici, plecîndu-și capul în direcția ei. Simțise că e un suflet care-l înțelege. Iertați-mă, vă rog ! Lanțov se înclină ceremonios în fața celor așezați în jurul mesei, și ieși din încăpere sprijinindu-se de pereți.

— Zi-i actor și pace ! Ar trebui să joace într-o comedie, nu să fie infanterist ! rîse Pafnutiev.

Cu capul lui mare, pieptul îngust, cu picioarele lungi și subțiri, fostul pompier semăna mai degrabă a ghebe. Pafnutiev era un ostaș aprig, viclean, priceput. Cu toate acestea, Boris ar fi preferat să nu-l aibă în pluton.

Legănîndu-se într-o parte și în alta, Șkalik se așeză pe paie, clipi din ochi și întinse mîna spre borcan.

— Nu pune mîna pe paharul altuia ! îl bruftui plutonierul, și-i dădu altă cană. Șkalik o duse la nas, o mirosi, dar nu bău. Îl apucase greața.

— Ieși afară ! Ce porcărie ! Roșind, Boris întoarse capul să nu-l vadă Liusia și-l privi țintă pe plutonier. Acesta se prefăcea că se uită pe fereastră, căsca plictisit și zgîria gheța de pe geam cu unghia.

— Nu vă faceți griji ! Cîte n-am văzut la viața mea ! spuse Liusia, căutînd să dreagă jena generală. Lăsați că șterg, nu fiți supărat pe bietul băiat. Se ridică să caute o cîrpă, dar Karîșev o opri și-i întinse cutia cu salam.

Liusia se apucă să mănânce. — Aoleu ! zise ea, aducându-și aminte. Nu cumva vreți slănină ? Am slănină !

— Vrem slănină, răspunse plutonierul, întorcându-se brusc spre ea. Și cu o privire obraznică, făcând ochii mici : — Mai vrem și altceva, rosti el, aruncând aceste vorbe cu un zîmbet ciudat, în urma Liusiei care ieși pe ușă.

*„Cu roua din iarbă se spăla,
În fața Domnului se închina...”*

Cu glas subțire, sprijinindu-și capul în palmă, Pafnutiev îngână cîntecul despre Lanțov, care o ștersese din castel. Ochii i se închideau de somn.

Mohnakov, care se lăsase grămadă pe masă, se scotoci prin buzunare, scoase un nasture de fier, îl aruncă de cîteva ori în palmă, îl prinse și ieși cu pas deosebit de hotărît din casă, călcînd mai apăsător și mai stîngaci decît de obicei. Soldații observaseră că de o bucată de vreme plutonierul lor umbla tot mai adus din umeri, arunca tot mai des nasturele sau o monedă oarecare, pe care nu o prindea în joacă, ci parcă o smulgea din spațiu. Într-un timp, în loc de nasture se jucase cu o grenadă albastră, nemțească. Grenada semăna cu un ou de Paște. Veselă jucărie ! Soldații începură să protesteze spunînd că dacă plutonierul are chef să-și rupă o mîină sau un picior cu grenada, n-are decît să jongleze cu ea, dar s-o facă undeva mai departe pentru că ei vor să ajungă acasă teferi și nevătămați.

Lanțov reveni în încăpere și-i făcu un semn din cap lui Boris.

Locotenentul sări de pe laviță și dintr-o mișcare împinse ușa.

În întunericul din tindă dădu peste Șkalik, care orbecăia și nu putea găsi clanța. Boris îl împinse pe Șkalik în casă și stătu să asculte. Într-un colț întunecat al tindei se

auzrau niște zgomote de parcă cineva s-ar fi luptat și glasul Liusiei cu răsuflarea întretăiată : „Nu trebuie ! Nu vreau ! Ce-ți veni, tovarășe plutonier !“

— Mohnakov !

Se făcu liniște. Din întuneric apăru plutonierul ; se apropie de Boris respirînd greoi și duhnind a băutură.

— Haidem puțin afară !

Plutonierul rămase o clipă în cumpănă, apoi păși plictisit, luînd-o înaintea lui Boris, aplecîndu-și capul ca să nu se lovească de pragul de sus al ușii. Stăteau față în față. Plutonierul sufla greu pe nas, aspirînd aerul rece. Boris așteptă să audă trîntindu-se ușa, semn că Liusia intrase în casă.

— Cu ce vă pot fi de folos ? Plutonierul se apropie de locotenent. Respirația îi redevenise normală, nu mai fornăia pe nas.

— Uite ce-i, Mohnakov ! Dacă tu... te ucid ! Te împușc ! Ai înțeles ?

Plutonierul făcu un pas înapoi, îl măsură cu privirea din cap pînă-n picioare, și rosti plictisit, cu o notă de imputare :

— Te-a pălit o grenadă, de aia nu-ți găsești astîmpăr...

— Știi bine ce m-a pălit...

Plutonierul își încheie cojocul la piept, și-i băgă locotenentului lanterna în ochi. Acesta nu clipi, nu-și feri privirca, doar buzele crăpate de vînt tremurau nervos. În jurul ochilor avea cearcăne negre, urme de insomnii sau de pămînt intrat în piele. Vinișoare roșii îi brăzdau albul ochilor. Gîtul și-l ținea strîmb, poate că gulerul hainei îi rosese pielea, poate se inflamase rana de altădată. Stătea și-l privea țintă pe plutonier cu ochii lui de copil nevinovat.

— Am în-țe-les ! Mul-țu-mesc ! Mohnakov își dădu scama că acest tînăr cu ochii holbați, Boris, compatriotul

lui drag, pe care îl ținuse pînă atunci sub papuc, în locul căruia condusesse de fapt plutonul, este într-adevăr în stare să-l ucidă. Nimeni altul n-ar fi îndrăznit să ridice mîna împotriva plutonierului, acesta însă ar fi cutezat...

— Ia te uită ce pușcaș s-a mai găsit! rîse nervos Mohnakov, și zvîrli lanterna în sus, prinzînd-o apoi în palmă. Pata de lumină se avîntă în înălțime și coborî, proptindu-se în palmă, unde se stinse. Plutonierul lovi de cîteva ori lanterna de genunchi și cînd aceasta se reaprinse, o apropie iarăși de chipul lui Boris de parcă ar fi vrut să dea foc tulleiilor ce începuseră să-i iasă din barbă. „Ai grijă, băiete.“ Din întuneric ochii lui Mohnakov rosteau un avertisment. — Mă duc să dorm altundeva, spuse el tare și porni, luminîndu-și drumul cu lanterna. Duceți-vă dracului cu toții! i se auzi din depărtare glasul.

Boris se sprijini de pervazul ușii. Parcă îl apucase greața. Buzele îi tremurau nervos, în tot corpul și în picioare simțea un fel de moleșeală. Îl apăsa ceva în urechi, de parcă i s-ar fi umflat și ar fi crăpat niște bășici. Privi cei doi plopî cu coroana ascuțită, care se ridicau în fața casei, era acolo o grădiniță sau poate un teren viran. Plopîi se înălțau nemișcați, golași, negri, cu coroanele strînse ca o mătură, livada de vișini și tufele de măcieș din spatele lor păreau niște explozii mute.

Schijele stelelor străluceau neliniștit și înghețat. Farurile mașinilor se zbugiumau în dezordine pe stradă, armonicele cîntau, se revărsau hohote de rîs, se auzeau scîrțîind căruțele și undeva lătra speriat un cîine răgușit...

„Of, Mohnakov, Mohnakov!“ Boris se așeză în pragul casei, lăsă mîinile să-i spînzure între genunchi, capul îi căzu nemișcat.

Lătratul cîinului se îndepărtă...

— Ai înghețat bocnă, tovarășe locotenent, se auzi glasul Liusiei. Îl găsisse pe Boris în pragul casei și-i trecu ușor mîna peste ceafă ca o mîngîiere. — Mai bine ai intra în casă.

Boris tresări și deschise ochii. Cîmpia toată era numai o rană, bătrînul și bătrîna lîngă groapa de cartofi, un om uriaș cuprins de flăcări, tancuri și oameni urlînd răgușit, șuierat de schije, explozii, țipete, totul se învălmășise, pierise undeva în depărtări, doar inima înfiorată, care părea că se zbate chiar aici, în gît, se opri cîteva clipe într-un punct mort și apoi se prăbuși la locul său.

— Mă cheamă Boris, respiră ușurat locotenentul, simțind că-și revine. N-are nici un rost să-mi spui tovarășe locotenent.

Se dădu la o parte din ușă fără să înțeleagă încă de ce se zbuciumă totul înăuntrul lui, tot trupul îi tremură. Conștiința îi era încă nestatornică, deși limpede ; frînturi de vedenii îi treceau prin față, parcă lunecînd pe gheață și risipindu-se după un hotar pe care cu greu îl putea sesiza. Înregistra încă anevoie realitatea vieții, realitatea nopții plină de vuietul gerului, de bucuria zgomotoasă a oamenilor, care scăpaseră teferi din luptă, și peste toate acestea plutea femeia cu ochii ei ireali, ca dintr-o piesă de teatru, femeia care stătea acum tremurînd, sprijinită de pervazul ușii.

— Cîtă liniște ! Totul s-a oprit. Nici nu-ți vine să crezi. Să vă aduc mantaua ?

— Nu, la ce bun ? răspunse după o clipă de tăcere Boris. Încerca să-i ocolească privirea. Haideți în casă, altfel ne ies vorbe...

— Păi au cam adormit cu toții. Ați stat mulțisor aici. Începusem să fiu îngrijorată.. Iar Kornei Arkadievici tot

vorbește de unul singur... Amuzant om... Mutîndu-se de pe un picior pe altul, gazda parcă voia, dar nu îndrăznea să-l întrebe ceva. Apoi zise : — Dar plutonierul... se mai întoarce ?

— Nu ! răspunse scurt locotenentul, învingîndu-și jena. Gazda se învioră pe dată și se îndreptă grăbită spre ușă.

— Să intrăm în casă, rîse ea, căutînd clanța. M-am dezvățat de cuvîntul ăsta. Aici toată lumea zice în loc de casă izbă, izbă... Liusia nu reuși să deschidă pe loc ușa, încît Boris fără să vrea se propti cu mîinile în spinarea ei ; sub halatul subțire de stambă degetele simțiră omoplații neașteptat de puternici, rotunzi și între ei un năsturel...

Liusia se zgribuli pe dată de parcă i-ar fi fost frig și intră grăbită în casă. Boris o urmă. Ferindu-și privirea își încălzi mîinile la cuptor și se apucă să se descalțe.

În încăpere era cald și un aer închis. Lemnele trosneau vesel, ardeau bucăți solide de brad, găsite nu se știe pe unde de soldați. În partea din spate a sobei era clădit, din cărămidă, un cazan cu apă, care fîșia ca un samovar. Locotenentul căută un loc unde să-și întindă obielele, dar totul era ocupat de catrafusele soldaților, drept care în bucătărie stăruia și un miros umed de hamuri. Liusia i le luă din mîină și le așeză peste grămada de lemne de lîngă ușa sobei.

Lanțov moțăia la masă, clătinîndu-se mereu.

— Mai bine te-ai duce la culcare, Kornei Arkadievici, zise Boris, sprijinindu-se cu spatele de sobă. Simțea cum i se răspîndește o moleșeală plăcută în tot trupul. Au adormit cu toții, e timpul s-o faci și dumneata.

— Barbari ! filozofa Lanțov, fără să-l audă pe Boris. Beethoven, cu toată surzenia lui, a compus muzică pentru sufletele luminoase, iar fîhrerul a folosit muzica lui ca să organizeze marșurile unor ucigași și cretini ! Rembrandt, un cerșetor, picta cu sîngele său tablouri nemuritoare !

Goering le-a furat ! Iar cînd o fi să dea seama pentru asta, are să le arunce în foc... Cum se explică oare ? Cu cît o operă de artă e mai plină de geniu, cu atît huliganii se simt mai puternic atrași de ea. Tot așa și cu femeile ! Cu cît o femeie e mai minunată, cu atîta rîvnesc mai mult la ea ticăloșii...

— Ei haide, ajunge, îl întrerupse Boris. Gazda noastră trebuie să se culce și ea. Și așa am deranjat-o destul.

— Vai de mine ! Dar nu-i nimic ! De ce spuneți așa ! Nici nu vă puteți închipui ce bucurie a fost pentru mine să-i văd și să-i aud pe ostașii noștri ! Și apoi Kornei ArkadieVICI spune lucruri adevărate. Vorbește omenește. Noi ne-am dezvățat, în timpul ăsta, de cuvinte omenești.

Ridicînd privirea, Kornei ArkadieVICI se uită la Liusia cu atenție încordată.

— Te rog, iartă-mă, sînt un om bătrîn. Își pipăi, cu degetele osoase, chipul nebărbierit. M-am îmbătat ca un porc ! Și dumneata, Boris, te rog să mă ierți, pentru numele lui Dumnezeu ! Lăsa să-i cadă capul pe masă. Scîncea și plîngea cu lacrimi de om beat. Boris îl apucă de subsuoară și-l trînti pe paie. Liusia aduse în mare goană o pernă din odaia de musafiri și o așeză sub capul lui Kornei ArkadieVICI. Simțînd ceva moale sub obraz, acesta începu din nou să plîngă : — O pernă ! Copilașii mei dragi ! Și după ce se mai smiorcăi o dată de rămas bun ridică ancora și părăsi aceste tărîmuri ; respira liniștit sforăind ușor.

— S-a zis și cu ultimul meu grenadier, își stoarse în silă Boris un surîs de pe buze.

Liusia strîngea de pe masă. Ridică ulciorul cu samogon și aruncă o privire întrebătoare spre locotenent.

— Nu. nu, răspunse acesta grăbit cu un gest de refuz. Duhnește... de mor toți gîndacii, nu alta !

Liusia așeză ulciorul pe pervaz, mătură firimiturile de pe masă și scutură ștergarul deasupra hîrdăului. Boris căută să-și facă loc printre ostașii care dormeau duși, lă-

bărtîndu-se care mai de care. Șkalik fusese înghesuit de cei doi cumetri din Altai, precum un peștișor nevolnic alungat de știucile hrăpărețe. Așa că dormea de-a curmezișul celorlalți, respirînd greu cu gura deschisă. Părea că ar vrea să strige ceva în somn. Lanțov dormea cu buzele țuguite, ținînd perna în brațe. Malîșev sforăia atît de tare, încît paiele se învîrtejeau în jurul gurii lui ca într-o vifor-niță. Pe pieptul lui Karîșev, uriaș ca o piață publică, se ridicau și coborau baretele celor cinci decorații. Medaliile propriu-zise le ținea în buzunar. Îi era teamă să nu le piardă, inelele cu care erau prinse, zicea el, sînt proaste.

Boris își zvîrli mantaua umedă la picioarele soldaților, smulse dintr-o smucitură un smoc de paie zdrențuit și se apucă să-și așeze drept pernă pufoaica. Liusia stătea și-l privea, apoi într-o clipă, ca și cînd ar fi luat o hotărîre importantă, ridică de pe podea mantaua și pufoaica locotenentului și le zvîrli pe vatră. Urcă pe prichici, întinse hainele să le usuce mai bine, și după ce termină, sări ușurel jos.

— De ce te-ai apucat dumneata ? Aș fi făcut-o singur...

— Veniți după mine ! îl chemă Liusia. Căutînd să calce cît mai fără zgomot, locotenentul o urmă cu teamă, dar și cu supunere.

În tindă ardea lumina. Boris închise ochii. Lumina i se păru mult prea puternică. Odaia în care intrase era curată și aranjată simplu. O laviță lată, cu spătar, acoperită cu o cuvertură brodată cu model ucrainian. Pardoseala era de pămînt, dar bine întinsă, fără nici o crăpătură. În mijlocul încăperii, într-o lădiță de lemn, se vedea o floare mare cu doi boboci de culoare aprinsă. Pe pervaz alte flori în lădițe și ghivece vechi. Era o atmosferă îmbietoare, cu acel miros caracteristic odăilor cu pămînt de jos. În toate cele domnea ordine și o modestie subliniată. După aerul îmbîesit,

după căldura și zăpușeala din bucătărie, încăperea își făcea impresia a fi nelocuită, aducea parcă a seră de flori.

Boris făcu câțiva pași pe lutul rece de jos care parcă te gîdila, rușinîndu-se de picioarele lui murdare și privind cu interes subliniat becul turtit, care nu semăna cu cele obișnuite în Rusia.

Liusia părea să se fi pierdut și ea în această încăpere mare și aerisită. Pe neașteptate se apucă să vorbească. Satul lor, zicea ea, e un sat norocos. Uite, dincolo de firul acela de apă, cătunul a fost complet distrus, pe cînd aici totul a rămas în picioare, deși tocmai aici s-a aflat timp de o lună statul major german. Dar aviatorii noștri se vede că n-o știau. Nemții au instalat o locomobilă. În casa ei a fost încartiruit un general, un personaj important; pentru el s-a și făcut instalația de lumină electrică. Dar generalul mai că n-a avut prilejul să doarmă aici, căci aproape toate nopțile și le petrecea la statul major. Nemții s-au retras în goană și au uitat de locomobilă, care a rămas aici și funcționează din plin.

Povestindu-le toate, fără șir, femeia dădu la o parte perdelele de pînză de in cu broderii aplicate pe ele ce acopereau o ușă îngustă de placaj, după care se deschidea o încăpere micuță. Avea pardoseala de lemn cu scînduri înegale, acoperite de un covoraș pestriț, iar ca mobilier o etajeră pe care erau așezate cîteva cărți, un pieptene rupt, un degetar, o foarfecă, un ac gros ca pentru sfoară, prins într-un șervețel brodat, și un pat curat, cu o singură pernă, așezat la peretele din fața ferestrei. Boris ghici că cealaltă pernă gazda o dăduse lui Kornei Arkadieviici.

— Culcați-vă aici, și Liusia îi arată patul.

— Nu, se sperie locotenentul. Sint alît de... trecîndu-și mîna peste bluza militară își simți zgîrîțuros trupul ce nu mai fusese de mult spălat.

— N-aveți unde dormi în altă parte...

— Poate că acolo... Boris, după o clipă de îndoială, arătă spre ușă. Acolo, pe laviță. Și dealtfel și așa... roși și întoarse capul. Știți, e iarnă. Vara nu sînt așa de mulți... Vara nu știu de ce sînt mai puțini...

Stînjeneala lui trecu și asupra gazdei care nu știa cum să procedeze ca să pună capăt situației jenante. Stătea și-și privea mîinile. Boris observase că are obicei de a-și privi mereu mîinile de parcă ar fi vrut să înțeleagă care le e rostul și ce ar putea face cu ele. Amîndoi se simțeau din ce în ce mai stingheriți. Liusia își mușcă de cîteva ori buza, apoi făcu un pas hotărîtor spre tindă. Se întoarse purtînd în brațe un halat de stambă pe care îl întinse lui Boris.

— Scoate tot ce ai pe dumneata, porunci ea. Aduc albia să te speli cît de cît... Haide, curaj, curaj ! Am văzut eu de toate la viața mea. Vorbea energic, cu tupeu chiar, ba-i făcu și semn cu ochiul ca și cînd ar fi spus : „Nu te intimida, oșteanule !“ Dar în aceeași clipă roși toată și se strecură din încăpere.

Boris desfăcu halatul și observă că are nasturi de toate felurile și dimensiunile. Unul era de aramă, soldătesc, iar în spate halatul era prins într-un cordonel. Îi veni să rîdă. Se apucă să fredoneze o melodie veselă, dar își veni în fire, împături halatul și împinse ușa ca să zvîrle acest articol de toaletă de cucoană.

— N-am să te las să ieși. Liusia ținea închisă ușa de placaj. Dacă vrei ca hainele să se usuce pînă mîine dimineață, trebuie să te dezbraci.

Boris se simți încurcat.

— Ei, poftim ! zise el, și se scărpină în cap. În definitiv, sînt eu ostaș, sau nu ? ! Zvîrli cu hotărîre tot ce avea pe el, îmbracă halatul, se încheie la toți nasturii, apoi strîngîndu-și legăturica cu haine, ieși în odaia de alături. Se roti vitejește într-un călcîi în fața gazdei, poalele hala-

tului i se desfăcură, dezvelindu-i genunchiul cu rotula mare.

Liusia își duse palma la gură. Aruncînd pe furiș priviri spre locotenent, scoase din buzunarul bluzei actele, toate hîrtiile pe care le avea, desprinse ordinul „Steaua roșie” și descusu cu grijă panglicuța roșie, semnul distinctiv al celor grav răniți.

Între timp Boris pipăi floarea, frunzele, mirosi bobocul roșu și se miră că acesta nu are nici un parfum. Pe neașteptate descoperi că floarea era făcută din hîrtie ! Culoarca roșie îi aducea aminte de o rană deschisă, și, undeva în adîncul sufletului, locotenentul simți iar o durere surdă.

— Ce înseamnă asta ? Liusia arătă panglicuța roșie.

— Semnul distinctiv pentru cei răniți, răspunse Boris, și nu se știe de ce minți grăbit : — O rană ușoară.

— Unde ?

— Asta, își arătă gîtul. O atingere și atîta tot. Un fleac.

Liusia privi cu atenție locul pe care i-l arătă. Ceva mai sus de claviculă se vedea cicatricea albastră, ca o linie frîntă. În urechile locotenentului se zăreau urme de țărîină, ochii injectați erau înconjurați de cearcane ca niște dîre de cărbune. Gulerul aspru al mantalei umede îi rosesse gîtul și aveai impresia că poartă o cravată. Femeia simți, cu aceeași acuitate de parcă ar fi fost vorba de propriul ei trup, cum trebuie să-l doară rosătura de la gît, simți cît trebuie să fie de istovit corpul, de transpirație, de murdărie, cît trebuie să-l obosească aceste haine militare, îmbibate de umezeală și de miros de fum.

— Las' să stea astea toate așa pe masă, spuse Liusia, ridicîndu-se. Mai ai răbdare cîteva clipe și faci o baie. Iar deocamdată ia o carte, ca să nu stai de pomană, îl sfătui ea în continuare, întredeschizînd ușa.

— Carte ? Ce carte ? Ah, da ! O carte...

Boris se așeză în fața etajerei din odăiță. Halatul trosnea în spate, gata să se rupă. Se îndreptă în grabă, desfăcu halatul la poale, își aruncă o privire pe furiș și rămase nemulțumit : era ciolănos, de frig sau de frică făcuse piele de găină, niște peri fără culoare îi creșteau la întîmplare pe picioare și pe piept.

Cărțile ce le găsi se refereau mai mult la probleme de comerț. „N-aș fi crezut vreodată că femeia aceasta poate să aibă ceva comun cu probleme comerciale...”

Printre manuale și alte îndreptare de comerț, descoperi o carte, cam ferfeniță, învelită în hîrtie.

— *Vremuri de altădată*, citi cu voce tare Boris. Rosti aceste cuvinte și parcă nici lui nu-i veni să creadă că se află în această odăiță albă, cu o singură fereastră, îmbrăcat într-un halat prins cu un cordon subțire. Halatul și patul păreau să emane un miros care te ațîță. Sau poate că nu era nici un fel de miros, poate pur și simplu i se părea lui. După hainele de iarnă atît de grele, făcute parcă din mai multe straturi, haine ce i se lipiseră de piele, trupul lui nu mai simțea deloc halatul ușor ; fără să vrea Boris mișca mereu din umeri.

În cap mai auzea vuietul de adîneaori, în urechi simțea presiunea și un fel de sfîrșeală îl cuprinsese pe dinăuntru. „Dacă aș putea dormi vreo două sute-trei sute de minute, sau și mai bine, patru sute !” își zise Boris căscînd și privind curățenia atît de imbiitoare a patului ; ochii îi lunecau ușor peste paginile cărții. „Am avut odată prilejul să vizitez satul Zaboric, sat mare așezat pe malul Volgăi într-o regiune frumoasă...” Boris privi uimit literele, apoi repetă cuvintele cu adevărată desfătare, și porni să citească cu voce tare începutul acestei istorii vechi, aspre și totodată sfișietoare, într-un stil autentic rusesc

Îl încînta atît de mult muzica slovelor și chiar zgomotul hîrtiei, încît mai repetă și a treia oară fraza de început, ca să se audă pe sine și să se convingă de adevăr, să se convingă că trăiește, că simte că-l pișcă frigul, și pielea i se face ca de găină, că ține în mînă o carte pe care o poate citi și se poate asculta citind-o. Temîndu-se că ar putea fi întrerupt, Boris rostea repede cuvintele din carte, fără să se străduiască a le înțelege, bucurîndu-se doar să audă sunetele, să le audă mereu.

— Cu cine vorbești ?

Locotenentul o privi pe Liusia de parcă acum o vedea pentru prima oară.

— Am dat aici peste Melnikov-Pecerski, răspunse el într-un tîrziu. Ce carte bună !

— Și mie-mi place foarte mult. Liusia își șterse mîinile cu prosopul de in. — Haide să te speli... Legată la cap cu broboada, părea mai matură, mai severă și ochii ei tainici pluteau iar undeva în necunoscut.

În spatele cuptorului, ca în multe sate din Ucraina, era un fel de prispă ca un pat de pămînt. Liusia așează aici albia de lemn, iar alături puse un borcănel cu săpun lichid făcut în casă, buretele, găleata și o cană.

— Se botează robul lui Dumnezeu ! grăi Boris, și după ce Liusia închise ușa dinspre tîndă, se băgă cu greu în albie, gata-gata s-o răstoarne.

Se spală, șezînd pe vine ; avea senzația că dă jos o fișie groasă de piele și nu un strat de murdărie. De sub scoarța aspră și sărată ieșea la iveală un trup tînăr, obosit pînă la istovire, un trup care căpăta dintr-o dată altă culoare, în care se auzeau pîrîind oasele, în care sufletul căpătase viață. Boris simțea un fel de sfîrșeală răspîndindu-i-se ușor prin tot trupul, albia se legăna asemenea unei corăbii pe valuri, iar locotenentul, pe jumătate

adormit, avea senzația că plutește spre meleaguri îndepărtate.

Se străduia din răputeri să nu verse apa pe jos, să nu stropască peretele și soba. Totuși stropi și peretele și soba și făcu lăcăraie pe jos.

În spațiul din spatele cuptorului era o zăpușeală cumplită, mirosea a lut umed, a bălegar, și Boris simți că-i vine să strănute. Își aminti ce plăcere era pentru el altădată, când se zideau sobele în casă. Vedea tabloul în cele mai mici amănunte. Totul era dat peste cap, dărîmat și începeau cîteva zile de totală libertate. Putea alerga cît voia, dormea pe la vecini, mîncea ce găsea și cînd găsea. Întorcîndu-se de la școală după orele de curs, mama strîmba buzele a dispreț, călca în vîrfurile picioarelor peste lutul umed, peste grămezile de cărămidă. Toată făptura ei exprima nerăbdare și enervare ; căuta să dispară cît mai repede în odaia curată, dar nu fără să-l fi țintuit pe tata cu privirea.

Tata, obosit și el de orele de la școală, își puneă, cu un aer vinovat, un șorț și începea să muncească. Sobarul îl aproba, că uite, deși e intelectual, nu se ferește de muncă brută. Tata arunca din cînd în cînd cîte o privire spre odaia de alături și spunea pe un ton lingușitor : „Fetițo, nu cumva vrei să mănînci în sufragerie ?“

Drept răspuns, urma o tăcere plină de dispreț.

Boris căra cărămizi, frămînta lut, se băga printre bărbați, împiedicîndu-i să lucreze și, murdar, ud, dar plin de entuziasm striga mereu : „Mamă, uite, soba e aproape gata !“

Și într-adevăr, soba se ridica ; din grămada de cărămizi, din lut, apărea o construcție, un cap care căsca o gură mare, niște ochi mici — ușițele — și chiar o bordură în jurul hornului.

În sfîrșit se făcea foc în sobă și zidarul aștepta cu înfrigurare să vadă ce va ieși. Plictisită, la început soba scotea fum pe nările ei uriașe, dar treptat se înviora. Întunecată, străină parcă, prindea încetul cu încetul viață; pornea să fîsiie, să trosnească, să zvîrle scînteii, să se usuce, acoperindu-se de pete. Cu timpul devenea un lucru necesar și obișnuit în casă.

În bucătărie, tata și sobarul luau loc la masă să bea o jumătate de litru de vodcă, ca să se încălzească și ca soba să ardă mai bine. „Să iasă stăpîna, să ne recepționeze munca“, cerea sobarul.

Dar oricît era chemată, stăpîna tot nu ieșea. Sobarul jignit, băga hîrțiile împăturite în buzunar, strîngea, la plecare, mîna stăpînului, și exprimîndu-și compasiunea, dar totodată îmbărbătîndu-l, făcea cu capul un semn spre ușa închisă de parcă ar fi zis : „Eu cu o muiere ca asta n-aș sta nici o zi !“

Toate acestea fuseseră cîndva, într-o viață de altădată, atît de îndepărtată, dar care pe neașteptate devenise apropiată. Boris șterse lutul din spatele cuptorului. Nu se grăbea să plece, dorea să prelungească aceste amintiri, această bucățică din trecut care acum părea a fi plină de o deosebită semnificație și importanță.

Stoarse cîrpa în hîrdăul de sub lavoar, se clăti apoi pe mîini și ieși din odaie.

Liusia ședea pe laviță, descosea gulerul alb al tunicii acoperite de dungi cenușii ca de mucegai, ce părea să se fi sudat cu postavul hainei.

— A înviat robul lui Dumnezeu ! raportă cu prefăcut tupeu Boris, sperînd, fără prea multă convingere, e adevărat, că gulerul nu va scoate la iveală vreo gînganie compromițătoare.

Liusia așeză deoparte bluza și-l privi deschis, cu o expresie maternă, de dragoste și de gingășie. Părul bălai

ai locotenentului, creș din născare, se făcuse numai inele. Parcă și ochii i se spălaseră. Pe gîtul firav urma de rosătură apărea și mai roșie. Băiatul acesta, fără o pată pe față, cu privirea nevinovată, îmbrăcat în halatul de stambă avea un aer atît de intimidat, încît n-ai fi ghicit în el un ofițer care cunoscuse viața de tranșee.

— Ehe, tovarășe locotenent ! Multe fete își vor mai pierde capul din cauza dumitale.

— Ce-s prostiile astea ? replică Boris, pentru a întreba apoi grăbit : De ce ?

— De ce, de ne ce, iaca așa ! declară Liusia, ridicîndu-se. Fetele își pierd mințile după băieți ca dumneata, dar de măritat se mărită cu tot felul de ticăloși. Ei, și acum am plecat ! Somn ușor ! Și Liusia îl mîngîie, în treacăt, pe obraz. În această mîngîiere ca și în cuvintele ei se simțea o superioritate puțin condescendentă. Boris nu reușea cîtuși de puțin s-o înțeleagă pe această femeie, să înțeleagă cine e și ce vrea. Chiar cînd rîdea, în ochii ei stăruia mereu aceeași tristețe încremenită ; dealtfel ochii trăiau independent de restul chipului, își aveau viața lor severă, concentrată, atotînțelegătoare, viața unui bătrîn înțelept.

„Dar e mai tînără decît mine, sau în orice caz de aceeași vîrstă“, își zise Boris, băgîndu-se repede în pat fără să mai poată formula alt gînd.

Pleoapele i se lăsară grele ca de plumb, somnul se prăbuși peste el ca un urs.

*

Ordonanța maiorului Filkin, comandantul de batalion, un flăcău obraznic, înțolit, purtînd un cojoc de ofițer și o căciulă albă, îi trezi cu o bucurie răutăcioasă pe Boris

și pe ceilalți ofițeri cu mult înainte de a se fi luminat de ziuă.

— Vai de mine! n-am apucat să-ți spăl hainele. Mi-a fost teamă să merg noaptea după apă la râu. Mi-am zis că le spăl dimineața... spuse gazda cu un aer vinovat. Stătea lipită de cuptor, așteptînd ca Boris să se îmbrace în odaia cealaltă. Mai vino pe aici, adăugă cu același aer vinovat, cînd Boris apăru în bucătărie. Ți le spăl neapărat...

— Mulțumesc, dacă s-o putea... răspunse Boris somnoros. Tuși și se gîndi că femeia se temuse să meargă după apă din cauza plutonierului. Aruncînd o privire plină de invidie soldaților care dormeau duși, făcu Liusiei un semn din cap a rămas bun și ieși din casă.

— Dormiți duși, dormiți tun, domnișorilor!

Cu aceste cuvinte își întîmpină comandantul batalionului subalternii. Cînd era prost dispus, se adresa totdeauna cu acest apelativ jignitor comandanților de plutoane. Unii dintre ei se supărau, se luau la sfadă cu el. Dar în dimineața aceea nu-ți venea nici măcar să întorci limba în gură. Tremurînd de frig, comandanții de plutoane își ascundeau fețele în gulerele ridicate. — Ehe, domnișorilor, coconișorilor, oftă comandantul Filkin și-i pofti să-l urmeze. Părăsiră comuna plăcută, ademenitoare, și porniră spre cătunul numai ruine. Mergeau în întîmpinarea zorilor de culoarea oțelului, ce se ridicau la marginea îndepărtată a cerului, conturîndu-se nebuloși deasupra cîmpiilor înzăpezite.

Comandantul batalionului nu mai fuma de astă dată țigări, ci mahorcă. Probabil că nici nu apucase să se culce în noaptea aceea. Tutunul tare îl ajuta să lupte împotriva somnului. Era om cumsecade, de fapt, comandantul batalionului. Se aprindea ca focul de paie, făcea zgomot mult,

troznea, ridica fum pînă la cer, dar îi trecea repede. Ce vină avea el că neamțul nu ceda ? Se băgase prin viroage, se ascunsese pe cîmp, în troiene și rezista. De ce rezista oare ? La ce bun ? Mai bine s-ar fi predat și n-ar fi degerat de frig... Comandantul batalionului ar fi dormit și el atunci, și comandanții de plutoane ar fi putut dormi, iar lui Boris gazda i-ar fi spălat hainele. Ciudată femeie...

— Dormi, Borea ?

Boris tresări. Doamne ! Se învățase să doarmă din mers... Cum zice Cehov ? Dacă bați mult timp un iepure, îl poți deprinde să aprindă chibriturile.

Se luminase de-a binelea. Și parcă se făcuse și mai frig. Tremurul continuu îți dădea senzația că te desfaci din încheieturi. „*Sufletul mi-e plin de melancolie, / Vrea să ajungă la infirmerie*“, cîntau altădată, acasă, în Siberia deținuții care nu se știe de ce în orașul natal al lui Boris erau totdeauna în număr mare.

— Vezi acolo, mai departe, dincolo de văgăuna aceea, cîmpul și un sat ? întrebă comandantul batalionului, Filkin. Și întinse lui Boris binoclul, adăugînd : — Ar fi fost cazul să-ți faci rost și tu de unul.. Acolo e ultimul punct de rezistență al fasciștilor, tovarăși ofițeri, continuă comandantul batalionului, arătînd cu mîna satul ce se zărea la marginea cîmpiei. Ținînd mai la o parte binoclul cu marginea lui de metal rece, Boris aștepta să vadă ce-o să mai spună Filkin. — La semnalul cu racheta, îl atacați din două părți !...

— Tot noi ? murmurară a ușoară împotrivire, cu glasul stins, comandanții de plutoane.

— Și noi ! se înfurie iarăși comandantul batalionului. Ce credeți că am fost trimiși aici să culegem ciuperci din pădure ? Într-o oră să fiți gata pregătiți ! Și să nu vă mai aud scîncind ! Filkin aruncă o privire aspră lui Bo-

ris. — Dați în friți să-i faceți pistie !... Să le treacă cheful de a mai porni la război !

Adăugînd, pentru a fi mai expresiv, un cuvînt piperat, comandantul batalionului smulse din mîna lui Boris binoclul și porni în grabă într-o direcție necunoscută. La fiecare pas se scufunda pînă la genunchi în zăpada moale.

Comandanții de plutoane reveniră în satul trezit din somn, și, așa cum le ordonase comandantul batalionului, se apucară să-i scoale pe soldați pentru a-i scoate de la căldurică în cîmp deschis.

La început, soldații bombăniră, dar apoi tăcură și se îngropară în zăpadă, unii încercînd chiar să mai fure un pic de somn. În adîncul sufletului îi înjurau pe nemți : — Ce dracu' or mai fi așteptînd, blestemații ? Ce mai adulmecă ? S-or fi rugînd lui Dumnezeu să-i salveze ? Dar care Dumnezeu îi mai poate ajuta cînd sînt încercuiți și forțele militare aduse împotriva lor sînt atît de mari, încît nici un șoarece n-ar putea străpunge cercul...

În depărtare, dincolo de viroage, o rachetă roșie se ridică în cer, urmată de o suită de rachete verzi. Cătunul se acoperi de vuietul tancurilor, al autoblindatelor. Pe șosea, o coloană motorizată se dispersă, intră în mișcare. La început, porniră tancurile și autotunurile autopropulsate. Înaintau, împrăștiate, slărîmînd resturi de garduri, dărîmînd copacii firavi, ce creșteau pe povîrnișul rîpelor. La un moment dat, scuturîndu-și parcă lanțurile ce le încătușau, făcură un salt brusc înainte, și lăsînd în urmă dîre de fum negru porniră să coboare din greu în gropile de obuze, înfundîndu-se prin troiene.

Artileria începu să tragă. Catiușele izbucniră și ele de undeva dinspre troiene. Comandantul batalionului scoase revolverul și se avîntă în direcția viroagelor. Ostașii se ridicară din zăpadă gata să-l urmeze. Ajungînd

În dreptul viroagelor, tancurile și tunurile se opriră și deschiseră focul. Cămunul răspunse cu un urlet de mînie, și atunci comandantul porunci infanteriei să se oprească și să se culce în zăpadă. Situația continua să rămînă neclară. Multe cuiburi de foc nu fuseseră încă mutate. Zăpada acoperise firele de telefon și aruncătorii de mine și artileriștii puteau foarte ușor lovi propria armată, cum se mai întîmplase, dealtfel; veneau apoi să se căiască; dădeau de băut rugînd să nu fie reclamați.

Era cît pe-aci s-o pățească și acum. Aceleași obuziere care în timpul luptei răseseră din spatele infanteriei porniră să toace viroagele și de vreo două ori nimeriră și mai sus. Ostașii se retraseră în grădinile de zarzavaturi, făcîndu-și ascunziș în spatele gardurilor prăbușite, scoaseră lopețile și începură să sape tranșee. Scîncind înghețat din șenile, tancurile ocoliră viroagele și ieșiră în cîmp liber. Apoi o porniră în ocol, pentru a-l prinde pe dușman în clește din două părți. La intervale neregulate se auzeau puștile și mitralierele infanteriei.

Vîntul se potolise cu desăvîrșire. Încetaseră și vîrtejurile de zăpadă. Într-un colț al cerului se deslușea conturul nebulos al lunii, ce părea să fi fost și ea sfîrtecă de schije, iar în partea opusă încerca să-și facă loc, prin negură, soarele înghețat și mohorît.

„De ce oare în ceasurile cele mai grele pentru oameni și natura pare să sufere alături de ei?” Boris nu apucă să-și ducă gîndul la capăt. Comandantul batalionului îi întinse binoclul. I-l vîrî, în tăcere, în mînă. Dar și fără binoclu locotenentul văzuse totul.

Din satul ce se întindea în spatele viroagelor, la marginea cîmpiei, izbucnise năvală, de nu se mai vedea nici zăpada, un puhoi de oameni ce se îndreptau spre o înălțime plată, brăzdată de jur împrejur de rîpe și marcată de cîțiva copăcei rari. Valuri după valuri se iveau din viroage,

alte puhoai ce alergau în întâmpinarea celor ce se ridicau ca un flux dinspre sat. Spațiul alb dintre ele se îngusta tot mai mult. Ai fi zis că pământul întreg era acoperit de lăcuste. Tancurile înaintau în viteză, din două părți, strivind puhoiul de lăcuste. Pe neașteptate, scînteind ca o jucărie, se năpusti peste valurile de zăpadă un vârtej ce părea că nu poate fi oprit.

— Cavaleria ! rosti uluit Boris, și ca în copilărie, cînd admira pe ecran un atac fulgerător al cavaleriei, inima începu să-i bată cu înfrigurare. Nu mai văzuse pînă atunci atacuri adevărate de cavalerie, căci în acest război ostașii atacau, coborînd de pe cai. „Tare prost trebuie s-o ducă nemții“, își zise în gînd Boris.

Cîmpia toată era un vârtej, o viforniță cumplită. Vîntul stîrnea zăpada, spulberînd-o pînă departe. Fumul tancurilor se lăsa ca o perdea groasă. Caii nechezau, tancurile bubuiau, oamenii urlau de se auzea pînă în cătun. La început, infanteriștii strigară, făcură pe grozavii, se năpustiră spre viroage, dar la un moment dat se potoliră.

Liniștea părea să se fi așternut și dincolo de viroage, peste cîmpia largă. Tancurile intraseră în sat. Două tancuri ardeau ca două ruguri uriașe în mijlocul cîmpiei și fumul lor gros se ridica spre cer, spre soarele care începuse să prindă puteri. Cavaleria ajungea din urmă hergheliile dușmanului ce se risipeau în dezordine. Răsunau împușcături dese, grăbite, de parcă ar fi fost vorba de o vînătoare de iepuri.

— Gata, s-a zis ! rosti nu se știe de ce în șoaptă, comandantul batalionului, Filkin. Apoi, mirîndu-se probabil de propria lui șoaptă, strigă cît îl ținea gura : — Gata, tovarăși, s-a zis cu gruparea nemților !

Pafnutiev, din dorința de a-l liniști pe comandant trase o salvă în cer din pistolul automat, apoi porni să țopăie,

să strige cu glas răgușit și bolnav : „Ura !“ Ceilalți soldați nu-i urmară însă exemplul.

— Ce-i cu voi ? Ați înnebunit ? Nu vedeți că am biruit ? S-a zis cu fasciștii !...

Ostașii priveau abătuți cîmpia sfîșiată, neagră, pătată ce se întindea dincolo de viroage. Erau în majoritatea lor infanteriști, soldați de rînd, și fiecare își zicea în sinea lui : „Să te ferească Dumnezeu să nimerești într-o ciorbă ca asta...“

Comandantul batalionului se apucă să le ofere la toți, cu multă generozitate, țigări, captură de război, să facă bancuri, ca să le mai alunge gîndurile negre, făgăduindu-le să trimită la discreție cașă și vodcă, fără excepție, pentru toată lumea. Ar mai fi făcut el multe promisiuni dacă n-ar fi fost chemat la telefon.

Reveni mult mai puțin vesel. Alegînd, din coaja înne-grită de cărbuni, miezul unui cartof, îl invită și pe Boris să ia altul din buzunarul lui și după ce acesta scoase un cartof tot atît de ars, dădu din cap și rîse :

— Asta-i în loc de cașă pe care v-am promis-o. Îl lași aici pe plutonier, iar tu vii cu mine să primim noi dispoziții. N-avem pace, și probabil că nici n-o să avem curînd. Își șterse palmele de cojoc și băgă mîna în buzunar să scoată punga cu tutun. Fantele meu a dispărut nu se știe unde. Las' că-l învăț eu minte. Îl trimit la voi în pluton să care arme și să sape tranșee.

Boris îi luă pe Kornei Arkadievic și pe Șkalik. Ar fi vrut să înconjoare cîmpia și o și pornise spre marginea cîtunului, cînd Filkin se prăbuși pînă la brîu într-un troian și după ce reuși să iasă din văgăună, începu să injure moale, scuturîndu-se de zăpada care-i intrase pînă și în buzunare.

— Cînd pornești la război, nu poți ocoli războiul !

Pretutindeni, pe cîmp, prin viroage, prin cotleane, și mai ales prin preajma copacilor sfîrtecați, zăceau grămadă nemți morți, tăiați, striviți. Din cînd în cînd mai găseai cîte unul viu, se cuncștea după aburul ce-i ieșea din gură. Aceștia se prindeau de picioarele trecătorilor, încercau să se tîrască în urma lor pe pămîntul pătat de sînge, făcut zob.

Căutînd să se apere de sentimentul de milă și totodată de groază ce simțea că-l cuprinde, Boris închise ochii. „La ce bun ați venit aici! — se gîndi el. — La ce bun? E doar pămîntul nostru, e țara noastră! Vouă unde vă e patria?”

Kornei Arkadievicei se opri, sprijinindu-se de țeava puștii.

— Doamne, oare se va mai repeta vreodată un război ca acesta? Oare nu vor trage nici o învățătură oamenii aceștia din toate cîte s-au petrecut? Dacă are să fie așa, atunci își merită pe deplin soarta...

— Mai tacă-ți fleanca, filozof păduchios! rosti printre dinți comandantul batalionului.

Boris culese zăpadă curată, cu mîneca mantalei, și o băgă în gura lui Șkalik, căruia i se făcuse greață.

— Halal ostaș! se strîmbă Filkin, privindu-l pe Șkalik. Mai bine i-ai da o suzetă cu lapte.

La marginea satului, în dreptul unui hambar ciuruit de schije de obuze, ce aparținuse altădată colhozului, se îngrămădea o mulțime de lume. Lîngă ușa hambarului, larg deschisă, stătea o căruță țărănească cu doi cai de cavalerie înhămați la ea. Caii își mișcau nervos picioarele subțiri. Apropiindu-se de hambar, infanteriștii își dădură seama că mulțimea adunată nu era formată din ostași de rînd. Erau strînși acolo cîțiva generali, mulți ofițeri și brusc îl descoperiră și pe comandantul frontului.

Boris simți cum îi îngheață inima și-i trec fiori pe spinarea asudată. Niciodată nu-l văzuse pe comandantul

frontului și încă atît de aproape. Locotenentul căută să-și aranjeze în grabă centura, să-și deznoade legăturile căciulii. Dar cum degetele nu-i dădeau ascultare, trase, înciudat, de șiret care se rupse smulgînd și o bucată de căciulă. Nici nu apucă să și-o așeze cum trebuie, că un maior îmbrăcat în cojoc galben, cu diagonală peste amîndoi umerii, îi și întrebă cine sînt.

Filkin, comandantul batalionului, raportă.

— Urmați-mă ! porunci maiorul.

Comandantul frontului și suita sa se dădură la o parte făcînd loc ostașilor posomorîți, istoviți, care veneau din tranșee. Comandantul îi examinează cu o privire fugară, apoi întoarce capul. El însuși, deși purta o manta lungă, curată, o căciulă înaltă și fularul îi era călcat proaspăt, în mijlocul suitei sale nu părea mai arătos decît acești soldați abia picați din linia întîia. Brazde adînci, drepte îi tăiau fața de la nas spre buzele strînse într-o expresie de severitate și amărăciune. Chipul lui avea culoarea lumînării de ceară puțin topită la foc. În ochii bătrîni, deși el nu era bătrîn, ba chiar era departe de a fi bătrîn, se ghicea o oboseală fără măsură. Suita comandantului vorbea, rîdea, pe cînd el părea concentrat asupra unui gînd pe care doar el îl știa, un gînd cîtuși de puțin vesel.

Pe front circulau tot felul de legende despre viața din trecut și de astăzi a comandantului, cărora ostașii le dădeau crezare, cu bucurie, îndeosebi uneia dintre ele. Se spunea că odată comandantul ar fi întîlnit un pluton de mitraliori beți criță și în loc să-i trimită la carceră, le-ar fi făcut morală, spunîndu-le :

— Dacă vă ridicați în vîrfurile degetelor, vedeți Berlinul în fața voastră. Vă promit că din clipa în care îl vom cuceri, vă las să beți după pofta inimii. Iar noi, generalii, vom sta în jurul vostru de pază ! Ați meritat-o ! Mai aveți răbdare un pic, un pic...

Puşcaşii intrară, după maior, în hambar. Veneau de afară, de la lumină, şi în prima clipă întunericul îi orbi. Pe nişte coceni de porumb de un galben şters, acoperiţi de pleavă şi praf de lut, zăcea un general neamţ mort. Baretele decoraţiilor îi străluceau pe piept, epoleţii şi gulerul erau brodate cu fir mat de argint. Într-un colţ, pe o treierătoare răsturnată, acoperită cu un covor, se aflau câteva telefoane, o marmită, un mic aparat de emisie cu căştile respective. Cineva aşezase lângă treierătoare un fotoliu mare cu arcurile stricate, şi aruncase peste el un pled mototolit, în carouri, semănînd cu un şal din cele pe care le poartă femeile în Rusia. Lângă generalul mort îngenunchease un omuleţ, într-o haină de culoare verzuie, cu cizme de modă veche, strălucind ca antracitul, cu o capelă în cap cum purtase probabil încă Sveyk, doar că-i mai cususe nişte clape de blană peste urechi. Omuleţul plîngea, ştergînd cu palma praful de pe faţa şi vestonul generalului.

Tot aici îşi făcea de lucru translatorea, îmbrăcată într-un cojoc bine potrivit pe corp, cu o căciulă de blană de sub care ieşeau buclele mari, frumoase. Se adresa soldatului bătrîn în germană, dar judecînd după toate, acesta nici n-o auzea.

În mîna vînată, cu degetele răsfirate, generalul ţinea prins de un deget încîrligat, un revolver mic, ca de cucoană cu care ai fi zis că nu poţi împuşca decît muşte. Şi tocul revolverului cu blazon părea a fi tot o jucărie. Totuşi, cu acest revolver minuscule generalul îşi curmase zilele. Pe pieptul lui, mai jos de şirul de barete şi diverse insigne, se lăţea o pată de culoarea vişinei strivite. Generalului era slab, purta ochelari şi avea un chip cenuşiu, acoperit parcă de promoroacă. Prin gura întredeschisă i se zărea proteza. Ochelarii îi rămăseseră pe nas, chiar şi după ce se prăbuşise. Firele cărunte ale mustăţii dese ca o perie erau colorate în dreptul nasului de o dîră de sînge,

peste care se așternuse praful. Părul îi spînzura peste frunte, lăsînd dezvelit un craniu colțuros, cu un început de chelie. Gîtul, mai sus de gulerul țeapăn al vestonului, era acoperit de o pînză de zbîrcituri și vinișoare negre. Cîrligul de oțel al gulerului i se înfipsese ca un clește în gît.

— E comandantul întregii grupări, explică maiorul. N-a vrut să-și părăsească ostașii în timp ce *Reichkomisarul* și toți ofițerii superiori au șters-o. Ticăloșii ! Au reușit să spargă, pentru cîteva clipe, într-un loc cercul și au trecut cu tancurile, strivindu-și propriii lor soldați. Ticăloșii ! Așa ceva nu s-a mai pomenit...

— Au vrut să ne vină nouă de hac, dar n-au reușit ! se făli cu totul nepotrivit comandantul batalionului, Filkin, dar în aceeași clipă își dădu seama de acest lucru și se rușină de propria lui lăudăroșenie.

Maiorul îi aruncă o privire plină de curiozitate și tocmai se gîndea să-l întrebe ceva, cînd în spatele hambaru-lui se auzi uruitul unui tanc și claxonul unei mașini.

Maiorul porunci ca generalul să fie scos afară. Boris îl măsură din cap pînă-n picioare așa cum era îmbrăcat, elegant, proaspăt bărbierit și-și zise : „Face pe boierul ! Îi e teamă să ridice o greutate ! Toată munca grea o trec asupra noastră“.

Filkin scoase revolverul din mîna generalului și-l întinse maiorului. În ochii acestuia se citi pentru o clipă îndoiala : grozav ar fi vrut să ia revolverul generalului pentru a se făli apoi față de fetele care lucrează la statul major cu un trofeu atît de rar. Renunță însă, văzîndu-l pe soldatul morocănos numai piele și oase, pe flăcăiandrul verde la față, într-o haină cocoșată la spate, tremurînd ca un cățeluș și privirea de vădită antipatie a locotenentului cu șiretul căciulii smuls, locotenent care trebuia să fie și flămînd și rău.

-- Ce-mi trebuie mie o armă ca asta ? refuză cu un gest neglijent maiorul. Dă-i-o mai bine lui, să-și aducă aminte de binefăcătorul său. Maiorul se strîmbă a lehamite și-l ajută pe bătrînul soldat neamț să se ridice de jos.

Comandantul batalionului scoase încărcătorul și-i făcu vînt în colț, în spatele treierătorii, sperînd cîteva vrăbii ce se ascunseseră acolo, apoi zvîrli revolverul la picioarele bătrînului neamț. Acesta nu îndrăzni să-l ridice, chiar se trase puțin înapoi, și atunci translatorea rosti cîteva cuvinte care răsunară catifelat și sentimental. Bătrînul se plecă pînă la pămînt în chip de salut, apucă cu degetele lui uscate și încîrligate, ca de pasăre, micul revolver și-l strînse la piept de parcă ar fi fost o icoană : „*Danke schön*“. În aceeași clipă își veni în fire și alergă să-i ajungă din urmă pe infanteriștii care duceau anevoie trupul încremenit al generalului. Își scoase din cap capela gen Sveyk, dezvelind un craniu abia acoperit de rare fire de păr care creșteau ca niște țepi, încît tot capul părea o jucărie de pluș mîncată de molii. Învîrtindu-se în jurul ostașilor, bolborosind întruna, acest descendent al unor veacuri prăfuite încerca să le fie de ajutor la transportarea stăpînului său. Pe obrajii scofilciți ai bătrînului picurau lacrimi sincere și în toată înfățișarea lui se putea citi o durere nemăsurată, pornită din inimă.

, Vrăbiile istețe și neînfricate, obișnuite cu viața de front, se așezară din nou pe treierătoare în clipa în care oamenii părăsiră hambarul.

Un Studebacker cu peretele lateral coborît, remorcat de un tanc, aștepta chiar alături. În timp ce ostașii chibzuiau cum să-l ridice pe mort, bătrînul soldat neamț, sărind ca un cocoșel, se prinse de scînduri și se sui în camion. Maiorul îl ajută de jos să urce, drept care soldatului mormăi din nou cuvinte de mulțumire. Luă, cu grijă, în mîinile lui capul generalului, trase cadavrul spre cabină.

dădu la o parte niște cartușe goale de obuz de artilerie, își așează capela și culcă peste ea capul generalului. Translatoarea aruncă în camion chipiul înalt și impozant. Sprijinindu-se într-un genunchi, soldatul îl prinse cu agerimea unui portar de fotbal.

— *Danke schön, Fräulein !* nu uită el să salute respectuos pe translatoare, apoi așează chipiul pe capul generalului, care pe dată se prefăcu dintr-un bătrînel ce-ți făcea milă într-un mort impunător și solemn.

Între timp comandantul frontului se pregătea să se urce în sanie. Pe capră ședea un pistolar în vîrstă, care ținea hățurile strîns înfășurate pe mînă.

— Razumovski ! strigă comandantul și maiorul care se ocupase pînă atunci de generalul neamț alergă spre sanie.

— Să trăiți, tovarășe general ! strigă maiorul de parcă ar fi fost la paradă.

Bătrînul soldat neamț ridică privirea spre cer, își împreună mîinile mici, ca niște gheruțe de pasăre, în chip de rugăciune ; prin toată înfățișarea lui, cerea cu tot respectul liniște.

Schiînd un gest de plictiseală și nerăbdare, fornăind din nas, comandantul frontului ordonă :

— Generalul căzut pe cîmpul de luptă să fie înmormîntat cu toate onorurile militare cuvenite, cu respectivele saluturi și altele... Altele însă nu le putem asigura. Fornăind din nou pe nas, comandantul întoarse capul. — Preoți pe front nu avem. O să-i facă în Germania parastas. Multe parastase o să se mai facă în Germania...

Lui Boris îi plăcu foarte mult că însuși comandantul frontului, a cărui personalitate emana atîta calm, atîta forță ponderată, oferea un asemenea exemplu de comportare. Totuși în ultimele cuvinte pe care le rostise, simți un fel de răutate de mult tăinuită și Boris înțelese că după

tot ce se petrecuse cu o noapte înainte și în dimineața zilei respective pe această câmpie, dincolo de acest sat, nici un fel de joc de-a noblețea nu-și putea avea locul. Războiul trebuie să-l fi dezvățat demult, pe comandantul frontului, să se prefacă, așa că, de fapt, el îndeplinea ordinul altcuiva, și acest ordin nu-i era pe plac, apoi îl așteptau multe alte griji și treburi grabnice pe care trebuise să le întrerupă, lucru de care îi părea rău. Probabil că avusese pînă atunci ocazia să vadă destui generali morți și prizonieri și i se urise să se tot uite la ei.

„Ce l-a făcut pe acest general străin să vină în Rusia noastră cea troienită de zăpadă ? se întrebă mohorît Boris. Ce-a căutat în acest hambar colhoznic, pe cocenii noștri de porumb ? De ce n-a acceptat condițiile de capitulare ? A vrut s-o facă pe strategul ? Se vede că sufletul i se înăsprise într-atîta încît se dezvățase să prețuiască viețile omenești și preferase să ducă la pieire zeci de mii de ostași. De ce nu se împușcase înainte ? Îl oprise datoria ? Teamă ? Indiferența ? Ce gânduri îl călăuziseră ? Dacă acest neam impunător nu putuse trăi în chip demn, ar fi putut să moară mai devreme, să moară altfel, s-o facă de dragul soldaților săi, al compatrioților săi, în sfîrșit de dragul copiilor lui. El, ca vechi militar, putea să-și dea seama că gruparea este condamnată, că este zadarnic să speri într-o minune sau în ajutorul lui Dumnezeu, că niște cuceritori înfrînți nu au parte nici măcar de morminte, că tot ceea ce trezește ura oamenilor dispare fără a lăsa urmă pe fața pămîntului. Cărui ideal slujise acest om ? De dragul cărui ideal murise ? Și cine era, cine-i dăduse dreptul să hotărască, în numele altor oameni, dacă aceștia trebuie să trăiască sau trebuie să moară ?“

Translatoarea traduse cu plăcere, cu un fel de înduioșare chiar, ordinul comandantului în ce privește înmormîntarea generalului, cu toate onorurile cuvenite, și

bătrînul soldat se ridică în picioare, în camion, se plecă de cîteva ori, servil, în fața comandantului, cu gheruțele lui sfrijite, de pasăre, așezate pe burtă, repetînd mereu aceeași frază fixată pentru totdeauna în capul lui de slugă :

— *Danke ! Danke schön, Herr General...*

Comandantul mormăi ceva pe sub nas, întoarse brusc capul, își trase căciula pe urechi și luînd loc confortabil, în sanie, își îndesă poalele mantalei sub genunchi cu gestul unui țaran grijuliu. Spinarea lui îngustă, cu desăvîrșire lipsită de orice aer milităros, părea țepoasă și în același timp nemărginit de tristă. Chiar și în felul în care își freca nasul înghețat cu mînușa soldățească cu un singur deget, se simțea un gest de slăbiciune omenească. Generalul plecă fără a-și mai întoarce capul. Sania se legăna și sălta ori de cîte ori se lovea de movilițele de pămînt ; tălpile ei scoteau la iveală cadavre și resturi de cadavre.

Caii scoaseră sania, în care se profila, cenușie, figura comandantului, pe urmele lăsate de un tanc și porniră la trap spre sat. Judecînd după uruitul ce venea dintr-acolo, tractoarele și tancurile și intraseră în funcțiune și bătătoareau drumul. După ce caii și figura tristă a comandantului dispărură pe după troiene, toți rămaseră într-o tăcere prelungă și apăsătoare.

-- N-ați întrebat ce să facem cu ordonanța ? întrerupse liniștea translațoarea și-și căscă mari ochii frumosi, dați ușor cu rimel.

— Naiba să-l ia ! Să rămînă pe lîngă stăpînul lui, rosti enervat maiorul Razumovski și ridică peretele lateral al camionului. Doar n-am să mă apuc eu să-l spăl pe acest Făt-Frumos decedat, adăugă el, apoi către infanteriști : — Sînteți liberi, băieți, vă mulțumesc.

— N-aveți pentru ce, răspunse în numele tuturor comandantul batalionului, Filkin, și porni cu trupa sa în căutarea comandantului regimentului.

Curînd tancul cu camionul remorcat îi depăși. Șoferul, care se vede că fusese luat de la treburile lui, învîrtea de zor la volan, morfolind în colțul gurii o țigară umedă și spunea ceva, cu un aer supărat, maiorului Razumovski ; din cînd în cînd dădea din cap în direcția camionului, unde se rostogoleau cu zgomot cartușele obuzelor de artilerie, iar bătrînul neamț își priveghea stăpînul mort. Maiorul răspunse ceva șoferului, apoi salută amabil ridicînd mina cu mînușă de piele, luîndu-și astfel rămas bun de la infanteriștii care coborîseră în șanț. Translatoarea, care stătea și ea în camion, nu catadicsi nici măcar să-i privească, ceea ce-l făcu pe Filkin să scuipe cu zgomot și s-o înjure după ce mașina trecu. Pornind mai departe pe făgașul lăsat de tanc, se strîmbă a scîrbă și zise :

— Urît mai miroase ! De la general sau de la ordonanță ? Ce-or fi pățit ? S-au scăpat cu toții în pantaloni ?

Nimeni nu-i răspunse. Oboseala care te copleșește totdeauna după bătălie îi făcea pe toți să dorească somnul și uitarea de sine. Mai presus de orice oamenii ar fi vrut să doarmă. Erau în stare să se culce chiar aici, în zăpadă, să se strîngă ghem, să-și astupe urechile cu gulerul mantalei, să uite de viață, de ger, de ei înșiși.

În cătun era lume multă, inghesuială. Fusese adusă o grămadă de prizonieri. Mohnakov, voios, cu căciula trasă pe ceafă, alerga printre ei încolo și înapoi.

— Plutonier, îl strigă cu voce tare Boris.

Mohnakov ieși în silă din grămada de prizonieri.

— De ce urli ? şuiără el. Am degerat cu toţii ca nişte cîini.

— Să nu te mai prind !

— Am înţeles, să trăiţi ! zise plutonierul, urmîndu-l. Crezînd că locotenentul tot mai aude prost, injură : — Papă lapte ce eşti ! Cine dracu te-a trimis pe capul nostru ?

Boris avea o singură dorinţă : să părăsească cît mai repede acest cătun distrus, să fugă de acest cîmp sfîrtecat, acoperit de cadavre, să plece cît mai departe, ducînd cu el şi resturile plutonului său.

Dar ceea ce îi era hărăzit să vadă în ziua aceea nu se isprăvise încă.

Dintr-o văgăună răsări un soldat îmbrăcat în halat de camuflaj, murdar din cap pînă-n picioare de lut, cu chipul negru, osos, parcă turnat din fontă şi cu ochii injectaţi de sînge. Străbătu în pas grăbit uliţa, apoi fără să-şi încetinească mersul, coti spre una din grădinile de zarzavat, unde în preajma unei magazii arse şedea un grup de prizonieri, încălzindu-se la foc şi înfulecînd ceva.

— Vă odihniţi ca nişte oameni civilizaţi, ai ? izbucni furios soldatul şi începu să tragă de cureaua pistolului automat, încercînd să şi-l scoată din teacă. Căciula îi căzuse în zăpadă, pistolul se încurcase în gluga halatului de camuflaj, soldatul trase de el şi-şi zgîrie urechea cu catarama.

Retrăgîndu-se din faţa focului, nemţii îl priveau ca hipnotizaţi.

— Vă încălziţi la foc, căpcăunilor ! Vă arăt eu acuşi căldură. Acuşi, acuşi ! Cu degetele tremurînde, soldatul apăsă pe închizătorul pistolului. Boris se repezi să-l oprească, dar era prea tîrziu. Gloanţele ţîşniră, zburară, stîrnind un nor de zăpadă ; un neamţ împuşcat se zvîrcolea lîngă foc, răsucindu-se ca un arc, un altul se prăbuşi chiar în foc. Prizonierii se aruncară, zbierînd, care încotro ca un

stol de ciori speriate, unii încercară să fugă, tîrîndu-se, nu se știe de ce, în patru labe. Soldatul sărea de parcă îl propulsa din pămînt o forță necunoscută, striga cuvinte nedesluite, rînjea, scotea sunete sălbatice, primitive și trăgea orbește rafale din pistolul automat.

— Culcat ! Boris căzu peste unul din prizonieri, împlîntîndu-l în zăpadă.

Cartușele se isprăviră. Soldatul apăsă în continuare pe trăgaci, strigînd și țopăind. Prizonierii se ascundeau după casă, se băgau în grajd, cădeau, se prăbușeau în zăpadă. În cele din urmă Boris reuși să smulgă pistolul din mîna soldatului, dar acesta încercă să-și tragă grenadele de la brîu. Fu însă culcat la pămînt. Plîngînd în hohote, își sfîșie halatul de camuflaj la piept :

— Au ars-o pe Marișka ! Pe consătenii mei i-au ars în biserică ! Mi-au ars mama ! Am să-i omor cu miile... cu miile... Dați-mi o grenadă ! Am să-i tai cu cuțitul, am să-i sfîșii cu dinții !

Plutonierul îl apăsă cu genunchii, îi frecă fața, urechile, îi băgă zăpadă în gura ce i se strîmbase. Soldatul scuipa și încerca să-l lovească pe plutonier cu picioarele.

— Liniște, prietene, liniște !

Soldatul încetă să se mai smucească, se așeză, privi în jur cu aceiași ochi injectați de parcă s-ar fi trezit dintr-un somn. Apoi își desfăcu pumnii, își linse buzele mușcate, se apucă cu mîinile de cap, și prăbușindu-se în zăpadă, începu să plîngă în tăcere. Plutonierul luă o căciulă pe care i-o întinsese cineva, o înfundă pe capul soldatului, îl bătui pe umăr și oftă prelung.

Într-una din casele alăturate, pe jumătate dărîmate, un medic militar, cu halatul ruginiu de sînge, cu mînele suflecate, pansa, la rînd, pe cei răniți, fără să mai întrebe și fără să se mai uite dacă era ostaș sovietic sau prizonier neamț.

Răniții zăceau grămadă, și ai noștri și dușmanii, gemeau, țipau, plingeau, alții fumau, așteptînd să fie transportați. Un sergent major, cu fața bandajată în cruciș, cu cercuri vinetii pe sub ochi, lipi țigara cu salivă, o aprinse, și o băgă în gura unui neamț bătrîn, care privea nemișcat prin gaura tavanului, undeva, în depărtare.

— Cum ai să muncești de-acu înainte, căpătină proastă ? bombăni sergentul major. Cuvintele abia i se auzeau din cauza bandajului gros, și cu o mișcare a capului arătă spre brațele unui neamț înfășurate în tifon și obiele. — Ai degerat tot. Cine are să-ți dea de mîncare ție și familiei tale ? Führerul ? Ai să aștepti mult și bine să-ți dea el de mîncare !

Gerul pătrundea valuri, valuri în casă, răniții se tîrau, se strîngeau unii lîngă alții, tremurau, își întindeau lacrimile și funinginea pe chipurile degerate.

Ostașul în halatul de camuflaj fu dus sub escortă. Mergea împleticindu-se, cu capul lăsat în jos, plîngînd prelung și în tăcere. În urma lui, ținînd arma în cumpănire, încruntînd sprîncenele cărunte, venea un ostaș, cu moletiere cenușii și o manta scurtă toată numai găuri.

Infirmierul, care-l ajuta pe doctor, nu mai prididea să-i dezbrace pe răniți, să le întindă hainele, să dea bandajele și instrumentele. Kornei Arkadievicei își oferi serviciile : un neamț ușor rănit, probabil din cadrele sanitare, se apucă și el să-i ajute pe răniți, și o făcu cu pricepere și serviabilitate.

Medicul ciupit de vărsat, cu un ochi sașiu, întindea mîinile în tăcere, cerînd instrumente, și strîngea și desfăcea nerăbdător degetele cînd nu i se servea obiectul necesar. Tuturor răniților le repeta cu același aer morocănos :

— Nu zbiera ! Stai liniștit ! Stai locului ! Ți-am spus să stai locului !

Răniții se purtau docil de parcă erau la frizerie și, cu respirația întretăiată, suportau durerea în tăcere, mușcându-și buzele.

Din cînd în cînd, medicul se întrerupea din muncă, își ștergea mîinile de niște obiele de bumbac ce atîrnau lîngă ușă și-și răsucea o țigară din tutun ușor.

În încăpere ardea o sobă toată numai crăpături ; se vede că de mult nu mai fusese lipită cu pămînt. Resturile de garduri, lăzile de obuze, fuseseră puse la bătaie. În casă mirosea a fum, și era o înghesuială cumplită.

Medicul, unul din acei eterni „felceri“ ce-și fac meseria pentru un salariu de nimic prin satele pierdute în mijlocul pădurilor sau prin vechile orașe rusești, primind numeroase săpuneli și rare mulțumiri mai ales din partea oamenilor de rînd, medicul acesta se înălța acum deasupra oamenilor întinși la picioarele lui, fuma, clipea din cauza fumului des, și privea indiferent pe geam, ca și cum nimic din ceea ce se petrecea în jur nu-l privea.

Kornei Arkadieviici tremura tot, dinții îi clănțăneau, dar cînd ieși din casă, după ce se șterse pe mîini cu zăpadă, porni din nou să filozofeze :

— Iată lucrul cel mai cumplit ! Șade omul pînă la gît în sînge și nici nu clipește din ochi.

— Nimic n-ai priceput ! Și tot trîncănești, trîncănești ! Lui Boris îi stătea pe limbă să-i spună : „Doctorului îi vine mai greu decît ție, Lanțov. Tu îți risipești durerea odată cu vîntul și ea se agață de alte suflete“. În aceeași clipă însă îi veni în minte altceva care-l făcu să întrebe :

— Dar Mohnakov unde e ?

— A șters-o nu știu unde, răspunse Șkalik fără să-l privească în ochi.

„Altă belea !“ Boris își șterse mîinile ude de poala mantalei și-și scoase din buzunar mănușile.

— Duceți-vă la casa unde am stat ieri. Să n-o ocupe alții. Vin acuși...

Viroagele răscolite, sfîrtcate de bombe și de obuze, păreau niște crengi rămuroase de brad, prăvălite. Zăpada se amestecase cu lutul, și în acest amestec zăceau oameni, arme, roți, cutii de conserve, câni, fotografii, cărți, cîrpe, plăpumi, cazane, gamele și pînă și un samovar mare de Tula, icoane cu sfinți și perne țărănești cu fețe de pernă cîrpite ; toate zăceau laolaltă, rupte, strivite, sparte de parcă avusese loc un cataclism. Fundul viroagelor aducea a pădure proaspăt tăiată, copacii fuseseră retezați și rămăseseră numai butuci, buturugi, cioturi, vreascuri.

Niște urme proaspete de pîslari scîlciați duceau spre cadavrul unui ofițer neamț. Boris acoperi cu zăpadă chipul mortului și fără să se mai oprească lîngă alte cadavre ce zăceau aruncate ici și colo, o luă la goană, ca beat, în jos, spre fundul văgăunei.

În adîncul ei, acoperit de bulgări de lut zăcea un cal ucis. Alături scotocea un cîine, cu coada spînzurîndu-i între picioarele pleșuve. Nu departe o cioară sărea într-un picior. Cîinele se repezea din cînd în cînd la cioară și lătra scîncind prelung ca un cățeluș. Cioara zbura mai încolo, dar rămînea în așteptare.

Cîinele, aparținînd unei rase necunoscute, aproape fără blană pe trup, purta o zgardă scumpă, și avea o privire sălbatică și încețoșată. Tremura fie de ger, fie de foame. Doar urechile lungi, înghețate, ca niște frunze de varză și zgarda scumpă îl făceau să semene cu un cîine de cine știe ce rasă rară din vreun castel european cu blazon.

— Marș ! Pleacă ! Marș ! Boris bătu din picioare, desfăcîndu-și tocul revolverului.

Cîinele sări speriat, coada i se trase și mai tare între picioare, intrînd parcă în fundul complet descărnat, și începu să latre, dar nu scîncind ca un cățeluș, ci mîrîind

prelung cu un fel de urlet care-i dezvelea dinții tociți. Își arătă colții și-și linse rănila de pe bot; pielea fără blană, care altădată acoperise un trup bine îngrijit, atârna acum tremurînd. Urcată pe marginea de sus a rîpei, cioara își curăța ciocul în zăpadă.

Boris ocoli cu oarecare temere cîinele și întorcîndu-și întruna capul, porni în grabă spre fundul văgăunei. Cioara îl urmări cîtva timp, apoi zbură și ea în aceeași direcție. Boris oftă ușurat și lăsă revolverul din mînă.

De Mohnakov locotenentul se ciocni la cotitura cea mai apropiată a rîpei. Voise să strige, dar buzele înțepenite i se mișcau fără să poată scoate vreun sunet. Plutonierul era aplecat deasupra unui obiect negru, afundat în zăpadă. Simțind apropierea cuiva, se întoarse brusc și pări. Urmări mîna locotenentului să vadă dacă acesta nu scoate revolverul. Dar Boris încremenise, nici măcar nu clipea. Numai buzele complet albe, fără strop de sînge, se mișcau de parcă erau de cauciuc, iar gîtul cu bubulițe negre din cauza transpirației și a murdăriei, îi zvicnea ca la o pasăre golașă.

— Ce-i cu tine, ce-i cu tine? Plutonierul se apropie și-l bătă pe Boris pe piept.

— Să nu mă atingi! ..

— Nu te ating, nu te ating. Plutonierul se retrase, căutînd să-și ascundă sub tonul obișnuit stînjeneala și teama. — De unde dracu' ai apărut? Umbli așa...

Locotenentul se îndreptă din șale; tîrîndu-și picioarele, proptindu-se cu mîinile în zăpadă, se apropie de peretele rîpei, se sprijini de pămîntul înghețat, mirosînd a ceva stătut. În gîtlej simțea niște zvîcnituri, de parcă i-ar fi fost tăiată beregata, o salivă cleioasă îi curgea din gură. În ochi îi pluteau cercuri negre. Treptat își reveni din leșin, își șterse buzele cu mîneca, privi, nici el nu știa de

ce, spre cer, desluși o dîră de lumină și porni într-acolo. Totul se legăna. Totul se dedubla în fața lui Boris ; căzu într-o groapă de obuz, se lovi de un bulgăre înghețat și de durere își veni în cele din urmă în fire.

În groapă ședeau doi ostași SS înghețați și-l priveau țintă cu ochi de pește.

Mohnakov îl scoase de acolo și-i dădu să înghită ceva fierbinte ce curgea dintr-o sticlă ; acest lichid astupă temeinic gaura ce părea să se fi căscat în trupul înghețat al lui Boris. Avea senzația că-l zgîrie ceva pe piept, în urechi simțea zvicnituri — de fapt plutonierul îi curăța mantaua, răzuindu-i-o cu un briceag.

— Nu... nu... nu...

— Doamne, ce om mai ești, zău așa ! Plutonierul închise nervos briceagul luat ca trofeu — Războiul nu e film de cinema ! Ai văzut cum e — unul despuiat dezbracă pe altul și mai despuiat... și mai și strigă : „Să nu-mi rupi cămașa“. Apoi adușmecînd ca un cîine, plutonierul încheie pe un ton cu totul cotidian : — Ehei, slavii noștri s-au apucat să pîrlească porcul ! Fac de mîncare, aprind focul în baie... Viii rămîn cu viii... Tu nu pricepi asta, nu înțelegi... Își suflă nasul cu zgomot și-și scoase punga cu tutun. Avea două pungi — una roșie din mătase de parașută, alta din pînză de in cu niște ciucuri, brodată cu litere strîmbe. De undeva de departe niște fetițe drăgălașe trimiteau pe front asemenea pungi pe care brodau cuvinte emoționante : „Hai să fumăm“, „Veșnică amintire și dragoste statornică“, „Dragostea mea te apără“.

— ...De-abia ai împlinit nouăsprezece ani, auzi Boris, încordîndu-și urechea. Nu te pricepi deloc în materie de femei. Uite, nemții au și bordeluri, și concedii... Iar noi...

„Ce zice ?“ Boris se forță să asculte. „A, iar o ia cu femeile...“

— Femeile cumsecade nu se lasă... Numai lepădăturile, lor le e totuna : ori neamț, ori rus, bani să iasă... Da' tu nu poți înțelege toate astea...

— N-ai decît să te agăți de lepădături. De ce te agăți de o femeie cinstită ? Sau nu mai ești om, ci fiară ?

— Da' tu de unde știi că-i femeie cinstită ? Toate sînt... Plutonierul se opri la mijlocul frazei. Locotenentul nu suporta să fie hulite femeile, de indignare se făcea alb ca varul, îl podideau lacrimile, glasul îi tremura. — Tu ești din Siberia, ce știi tu... Ți s-a întunecat mintea. Și ai mai și băut, se porni plutonierul să bombăne. Cîți oameni morți, cît popor s-a dus... Mi-am zis, ce se tot fandosește muierea asta... Dar ia spune, ai fi fost într-adevăr în stare să mă ucizi ? Mohnakov îl iscodi pe locotenent cu privirea.

— Da !

Plutonierul oftă de parcă ar fi scîncit, trase fumul în piept și-l scoase apoi, suflînd rotocoale în sus.

— Ce suflet curat ești ! Pentru asta te stimez, Mohnakov strivi țigara între degete și-și șterse mîinile de pîslari. Te stimez pentru ceea ce nu am eu... Că altfel...

— Uite ce e, rosti locotenentul cu glas sugrumat. De față cu mine să nu mai îndrăznești !... De ce te porți așa ? Lovești, apuci, injuri...

— Tu nu poți pricepe ! Ești prea tînăr și prea încrezător în tine. Mohnakov rosti aceste cuvinte de parcă le-ar fi zvîrlit în spațiul pustiu al rîpei, apoi acoperindu-și fața cu mînușa, țipă răgușit ca un cîine care latră : — Eu am văzut de toate pe lumea asta. M-am irosit. Nu-mi mai e milă de nimeni. Să mă pună pe mine călău peste criminalii nemți. Le-aș arăta eu !

— Ce-i cu tine, ce-i cu tine ? strigă Boris îngrozit, făcînd un pas înapoi. Poate... poate să-l rugăm pe doctor să te trateze.

— Ești un nătărău ! zîmbi obosit plutonierul și-și șterse fața. Să nu-ți mai bagi nasul unde nu-ți fierbe oala, m-ai auzit ?

— Să mergem de aici, Mohnakov, să plecăm. Ce zici ?

Plutonierul se scutură de zăpadă, rămase cîteva clipe cu capul plecat, cu mîinile spînzurînde. Rosti apoi cu o amărăciune pătrunzătoare, clătînînd din cap :

— Unde-i glontecele ce mi-e hărăzit ? De ce durează atît de mult pînă să-l toarne ?

Plutonierul porni cu pași mari, repezi, prin rîpa oarbă, plină pînă sus de zăpadă albă, strălucitoare și pufoasă ; pantalonii îi spînzurau peste pîslari, și toată înfățișarea lui, statura parcă tăiată în grabă din topor, spinarea îndesată ca un sac cu făină, ceafa rotundă ca de urs, aveau ceva sumbru. Ghiceai în acest om o forță necruțătoare, aîdoma taigalei unde se născuse, trăise și vînase fiare.

Boris privea spinarea lui Mohnakov, îl auzea cum pufăie ca o locomotivă și încerca să nu-l stingherească în gîndurile sale. Chiar de tușit tușea delicat, în mînușă. Oameni ca Mohnakov devin sinceri numai în clipele extreme. Se vede că o asemenea clipă sosise.

Mohnakov era pe front din primele zile ale războiului, se retrăsese cu armata de la graniță, nu o dată avusese parte să zacă prin spitale, să îndure foame și ger, cunoscutese încercuiri și ieșise din încercuiri, dar niciodată nu fusese luat prizonier. Zicea că avusese noroc. Și probabil că norocul îl avusese pentru că respectase vechiul principiu al ostașului rus : mai bine moarte, decît captivitate.

Plutonierul se deprinsese cu războiul, care ajunsese pentru el un lucru cotidian. Învățase să ignore mărunțișurile, care adesea sînt de prisos, ba chiar dăunătoare vieții pe front. Pînă astăzi nu vorbise nimănui despre sine însuși, nu spusese cum are de gînd să trăiască, ce are de gînd să

lucă după război. Niciodată nu deschisese vorba despre asemenea lucruri.

Boris se propti cu fața în cojocul plutonierului, tare de parcă era de tinichea, tresări, deschise ochii.

În lumina soarelui strălucitor și rece, încercuit de ger, un grup de oameni înaintau pe drum. În jur era numai zăpadă și o liniște ce părea că-ți răsună în urechi.

Coloane de prizonieri se îndreptau din cătun spre tirgușor. Prin șanțuri zăceau cai uciși, acoperiți de zăpadă. În spatele cătunului, pe cîmp, pe lîngă drum, se înălțau grămadă tancuri sfîrtecate, schelete de camioane. Bucătăriile fumegau peste tot. Ici-colo se aranjaseră uscătorii; dedesubtul butoaielor goale de benzină se aprinseseră focuri, iar deasupra butoaielor bine acoperite se uscau, pe grătare de lemn, bluzele, lenjeria, pantalonii. Numai în pîslari, cu căciuli și mantale, soldații jucau în jurul focului. Acest ritual urma să dureze o jumătate de oră, după care se îmbrăcau lenjeria și bluzele, iar mantalele, pîslarii și căciulile le întindeau deasupra butoaielor.

Motoarele tăcăneau pașnic. Unele mașini derapau. Căpițele de paie arse păreau niște pete negre de cerneală pe cîmp. Mașinile și corturile batalionului sanitar se instalaseră la marginea pădurii ce urca povîrnișul unui deal nu prea înalt. Tot aici rula un film, un cearceaf întins între doi brazi servind drept ecran. Locotenentul și plutonierul se opriră și ei o clipă să-l vadă pe veselul flăcău Antoșa Rîbkin, care își petrecea timpul cîntînd și reușea să tragă pe sfoară, fără nici o greutate, pe dușmanii speriați și zăpăciți.

Spectatorii se bucurau din toată inima de succesele ostașului de pe ecran. Războiul pe care-l cunoșteau ei era însă cu totul altfel.

Zăpada scîrțîia fără încetare sub picioare. Coloanele de prizonieri se înșirau fără sfîrșit pe drumul marcat de

stâlpi rari, cu firele de telegraf rupte în multe locuri ; de altfel unii stâlpi erau aplecați pe o rînă, iar alții dispăruseră, folosiți ca lemne de foc.

Camioanele Studebacker îi împinseră pe Boris și pe plutonier la marginea șoselei. În camioane ședeau, strîns lipiți unul de altul, prizonierii, cu căciulile lor de lînă trase pe urechi, toți cu mîinile băgate în mîneci, toți deopotrivă de incolori și de muți...

— Dracu să-i ia ! înjură Mohnakov. Uite, fiii ăștia merg în mașină, iar noi pe jos. Și acasă... și în prizonierat... și pe lumea ailaltă...

Seara se lăsa domol. Prin viroage cobora o ceață albăstruie, acoperind cu vinișoare pămîntul alb. Umbrele prelungi ale stîlpilor se întinseră pe cîmpie, cele ale copacilor păreau pete compacte. Chiar și prin șanțuri se lăsaseră neguri albastre. Geniștii înarmați cu clești, păreau și ei niște fantome albastre, fără trup. Cîmpiile purtînd urme de tancuri, de camioane, arătau ca încinse de centiroane. Pe toată întinderea sa, de la un cap la altul, zăpada scînteia. Din pădure se auzea cîntînd un radio. Pămîntul bătrîn, plin de răni, pămîntul smerit, se învelea într-un amurg tăcut.

Gazda nu era acasă. Soldații se întinseseră pe jos și dormeau cu toții duși. De planton era Pafnutiev. Chipul îi era suspect de rumen, ochisorii îi străluceau în chip ciudat cu o expresie de ațîțare. Avea chef de vorbă și chiar de cîntec, dar Boris îi porunci să se culce. El însuși se lipi de prichiciul sobei și rămase așa mult timp. Avea senzația că umezeala îi pătrunsese pînă în adîncul ființei, că ajunsese la capătul oboselii. Din cînd în cînd își trecea limba peste buzele aspre, ca niște conuri de brad. N-avea chef nici să se miște, nici să se gîndească, avea o singură dorință, să se încălzească și să uite de tot ce e pe lumea asta. I se părea că e atît de vrednic de milă, atît de singur,

nici el nu ştia de ce, încît se bucura că în clipa aceea nu-l vedea nimeni ; plutonierul rămăsese şi de data aceasta să înnopteze în altă casă, iar gazda plecase, se vede, după treburi. Cine era şi ce treburi putea avea această femeie singură, care nici măcar nu era de prin partea locului ?

Îl toropi somnul, trupul îi înţepenise de ger. Îl cuprinsese o dorinţă apăsătoare de odihnă, grea ca o povară. Gîndul de moarte, necunoscut pînă atunci, apăru abia conturat, confuz; îşi făcu loc ca un viermişor în capul lui, fără să-l înspăimînte, dimpotrivă, parcă trezindu-i curiozitatea prin simplitatea cu care se ivise, pe neaşteptate. Ce bine ar fi să adoarmă aşa, undeva, într-un tîrguşor necunoscut, într-o casă necunoscută, uitînd de tot şi de toate. Într-o clipă, pe nebăgate de seamă şi pentru totdeauna.

Ce bine ar fi să...

„Ce-i cu mine ? Ce-s prostiile astea ? Ce nerozii mi-au intrat în cap !“ se gîndi locotenentul. Trezindu-se de-a binelea, pipăind obiectele şi sprijinindu-se de pereţi, se furişă în cămăruţa din fund. Se dezbracă aproape fără să deschidă ochii, zvîrli echipamentul undeva, în întuneric, şi se prăbuşi în patul scund.

*

Nici un fel de zguduiri nu aveau încă puterea să pună capăt dorinţei unui trup tînăr de a se odihni şi de a-şi reface forţele.

Boris avu un vis fără sfîrşit. Se făcea că pămîntul era cotropit de apă, o apă fără valuri, chiar fără urmă de încreţitură. O apă curată, curată de tot şi deasupra ei un cer albastru-albastru de tot. Şi apa şi cerul erau scăldate în soare. Pe apă trecea o locomotivă cu vagoane, un tren întreg, şi urma lui se risipea, dispărea în depărtări. Era o mare de apă, fără de sfîrşit şi fără de început, un cer

care nu se ştie unde se confunda cu marea. Un univers nemărginit. Un univers în care nu exista nimic. Totul se înecase în apă, totul se acoperise cu apă.

Locomotiva părea gata, gata să se scufunde, fîsiînd, în străfundurile apei, vagoanele să se răstoarne ca nişte cutioare, ducînd în adîncuri totul, oameni, sobele de tuci, banchetele pe care şedeau soldaţii, calabalicul acestora. Apa părea gata să acopere, cu suprafaţa ei lucie, locul pe unde trecuse trenul. Atunci lumea aceasta scăldată de soare se va linişti pentru totdeauna şi nu va mai fi nimic decît apă, cer şi soare ! O lume fragilă, fără temelie, fără pămînt, fără păduri, fără iarbă. Simţea dorinţa să se ridice şi să zboare, să zboare undeva ca să atingă un mal, să ajungă să vadă viaţa.

Simţea însă că trupul îi prinsese rădăcini, se lipise de ceva. Senzaţia de impas şi de pustiu domina totul în jur. Păsări istovite de un zbor fără de sfîrşit se prăbuşeau moarte pe acoperişul vagoanelor, lovind puternic cu aripile lor fierul care zăngănea. Vîntul le ridica în vârtej, le azvîrlea prin uşile deschise, şi ele se zbăteau în vagon. Plutonierul Mohnakov alerga să prindă păsările, le suceea gîturile şi le azvîrlea sub banchetă. Boris încerca să-l prindă pe Mohnakov de mîină, să-l oprească. „Nu vezi că n-avem ce mîncea !? îi răspundea plutonierul, căutînd să scape din strînsoarea lui. Nu vezi că ne vine haleala drept în mîină ?“ Păsările ţipau răguşit, încercau să iasă din vagon, cădeau, lovind în tăcere apa cu aripile lor...

Visul se rotea mereu în acelaşi loc. Aşteptarea, ca dintr-o clipă în alta, să se petreacă ceva era cumplită. Boris ridică piciorul deasupra beznei, încercînd să sară din vagonul care gonia în viteză nebună, şi încremeni simţind cum îl fixează privirea cuiva.

Tresări, se prinse cu mîna de marginea patului şi se trezi. Îl trezise acea privire. Alături de el stătea Liusia.

— Lumina era aprinsă, spuse ea repede. V-am spălat bluza și celelalte haine. Tare aș vrea să vă spăl și lenjeria... Credeam că nu dormiți...

Nu se dezmeticise încă din somn, și nu înțelegea nimic. Când se culcase, parcă nu fusese aprinsă lumina, se vede că venise cineva și o aprinsese după aceea...

— Credeam că... Liusia începu și se opri stingherită. Mult timp stătuse aplecată peste el și-l privise țintă. În cele din urmă iată că se trezise ! Repede, repede de tot, amestecînd cuvinte rusești și ucrainiene ca să nu-și îngăduie nici o oprire, se porni să turuie, zicînd ce bine e că au venit aceiași ostași, că a și apucat să se deprindă cu ei. Păcat numai că nici de astă dată n-a reușit să-i convingă să se culce în odaia de musafiri. Tot în bucătărie s-au culcat... Iar afară e ger... Bine că s-au terminat luptele... Și mai bine ar fi dacă s-ar termina și războiul... Soldații au găsit, nu se știe de unde, niște lemne uscate, dar astăzi n-au avut chef de vorbă, s-au culcat de îndată, numai pompierul acela a băut...

— Dacă ați ști ce vis am avut !

Boris nu auzise vorbele Liusiei, nu-și venise încă în fire, nu se trezise complet, vorbea de unul singur, sau poate o confunda cu cineva.

— Un vis urît, nu-i așa ? Nici nu mai există alte vise acum... Liusia își lăsă capul în jos.

— Credeam că n-o să mai veniți.

— De ce ?

— Mi-era teamă să nu muriți... Ce împușcături s-au mai auzit dincolo de râu...

— Ei, ce, parcă asta a fost bătălie ? răspunse Boris, frecîndu-și ochii cu palma. Își dădu seama, pe neașteptate, cît de aproape se afla Liusia. Din decolteul hala-

tului îi răsăreau sinii. Începeau ca un pîrîiaş care se rostogolea în goană, în jos, apoi devenea rîu în lege, iar undeva departe, se rotunjea şi strălucea tainic un trup de femeie. Trupul acesta emana un val de căldură, iar alături era chipul Liusiei cu ochii prelungi, clipind des. Boris avea impresia că-i şi simte vîrfurile genelor întoarse ca la păpuşi, mîngîindu-i pielea de pe obraz. Inima începu să-i bată de parcă ar fi urcat la repezeală un deal. Căutînd să-şi potolească bătaia din piept şi goana tot mai accelerată, înghiţi în sec.

— Ce noapte... liniştită... Apoi peste o clipă adăugă mai calm : — Am visat că mergeam la război şi treceam prin stepa Barabinsk... stepă, drum de cale ferată, totul era acoperit de apă, era primăvară... Groaznic vis... Simţea că trebuie să vorbească, să vorbească fără încetare, ca să nu se mai uite la decolteu. Era urît, îi era ruşine... Femeia nu-şi dădea seama, iar el trăgea cu ochiul, şi începuse să tremure tot. — Ce noapte... ce vis prostesc... ce noapte... tăcută... liniştită... Glasul i se uscaseră, parcă răguşise şi totul, respiraţia, raţiunea, pulsul vieţii, erau gata să se oprească.

— Războiul... Şi Liusia respiră greu. Ai fi zis că o gîtuia ceva. Făcu un gest uşor cu mîna ca şi cum ar fi vrut să spună că războiul s-a dus, războiul a plecat departe...

Boris avea impresia că n-o mai vede, că totul e cuprins de ceaţă, totul lunecă, şi parcă pluteşte purtat de tăcănitul roţilor. Femeia se legăna ca o umbră fără de contururi în căldura tot mai densă a odăii, aerul se rarefia şi odată cu el dispărea conştiinţa, trupul... Simţea că nu mai are cum respira. Tot ce fusese mai scump în el arsese. Îl stăpînea o singură putere, nemărginită, şi apăsător de ea, şopti, lipsit de apărare :

— Mă simt... bine... aici... Și crezînd că ea nu-l va înțelege, strivit de rușinoasa sa aluzie, arată cu mîna că se simte bine aici, în această casă, în acest pat.

— Mă bucur, răsună din depărtare glasul ei, și Boris, fără să se audă, rosti de asemenea de undeva de departe :

— Și eu... mă bucur... și fără să se mai poată stăpîni, deși se împotrivea din răputeri, obosind și mai mult din cauza acestei împotriviri, întinse aprig mîna spre Liusia, ca să-i mulțumească pentru grijă; pentru ospitalitate, ca să se convingă că această umbră învăluită în ceața încinsă, care se legăna în lumina abia pîlpîindă, venită parcă dintr-o lume fantastică, e tot aceeași ființă cu cea ai cărei sîni lunecau ușor în jos, stîrnindu-i sîngele și a cărei inimă bătea ca un clopot sub trupul misterios și ademenitor. Femeie ! Iată ce înseamnă femeia ! Ce-a făcut cu el ? L-a smuls ca pe o frunză de pe copac, îl rotește într-un vîrtej și-l poartă în zbor, încît nu mai simte pămîntul sub picioare, și e complet lipsit de vlagă... Parcă n-ar mai exista nimic pe lume. Și parcă nici n-ar fi existat nicicînd nimic. N-a mai rămas decît ea, această femeie, căreia el îi aparține pînă la ultima picătură de sînge, pînă la ultima suflare și nimeni nu-l poate ajuta cu nimic, nimeni nu poate să înfrîngă această putere, care este mai presus decît oricare alta pe lume !

Undeva departe, departe, într-un spațiu complet inert îi găsi mîna și pipăi la rădăcina degetelor niște mici movilițe : îi simțea fiecare firicel de puf de pe trup, chiar nevăzut ochiului, de parcă n-ar mai fi avut piele și i-ar fi atins mîna direct cu nervii. I se tăiase respirația. Inima îi bătea furios. Boris se simți tîrît într-un întuneric fantasmagoric, copleșit de o rafală de foc care face totul scrum.

Alte amintiri nu mai avea.

Lumina îl lovi în ochi, flăcări îl învăluiră, avu o senzație de leșin și căzu cu fața pe pernă.

Nu-și recăpătă conștiința și nu-și veni în fire decît treptat. Zări brusc lumina orbitoare a becului și femeia alături de el. Liusia stătea cu fața îngropată în palme. Boris simți o dorință atît de mare să se prăbușească, să intre în pămînt, să moară, sau în cazul cel mai rău să fugă la bucătărie, unde erau soldații, încît fără să vrea gemu.

„Deci așa e ! Și la ce bun ? La ce bun ?“ Boris își mușcă pînă la sînge buzele, inima revenea din goana ei nebună, respirația întretăiată își relua ritmul firesc. Parcă nici nu încercase vreo plăcere deosebită, ținea minte doar că în brațele lui femeia părăsise micuța și inima i se înfioră și mai tare. Dacă ar putea să uite toate acestea, să facă așa încît să nu existe nimic din ce a fost, atunci n-ar mai îndrăzni să jignească femeia cu o prostie ca aceasta, de care te poți lipsi, de care nu ai cîtuși de puțin nevoie...

Așa se gîdea în sinea lui locotenentul, și simțea cu uimire că povara care se adunase de mult în trupul lui, care devenise o obsesie, pe care o purta mereu cu el, dispare, și trupul, după ce cunoscuse bucuria plăcerii, parcă se luminează și triumfă.

„Animalule ! Ticălosule !“ își zicea locotenentul în sinea lui, dar aceste cuvinte de condamnare existau oarecum în afara ființei sale. Și dacă în minte rămăseseră rușinea și zbuciumul, în trup i se răspîndise o liniște plăcută, adormitoare.

— Iată că am fost și eu de folos frontului...

Boris aștepta, supus, ca după aceste cuvinte, rostite răspicat în întuneric, femeia să-i tragă o palmă, să înceapă să plîngă, să se zvîrcolească sau să-și smulgă părul

din cap. Dar Liusia stătea întinsă, nemișcată, parcă moartă ; de la rădăcina nasului spre buze i se prelingea o lacrimă.

Boris se simți copleșit de slăbiciune și de un sentiment de vină pe care nu le cunoscuse pînă atunci. Nu știa cum să ușureze suferințele acestei femei, suferințe pe care i le pricinuisese brutal, folosindu-se de supunerea ei. Pricinuisese suferință acestei femei care îi dăduse de mîncare, de băut, îl spălase, îi curățase obielele murdare... Cu capul întors spre perete, Boris se pedepsi, făcînd mărturisirea care tuturor bărbaților li se pare, nu se știe de ce, rușinoasă.

— La mine... a fost... pentru prima oară, și după o clipă de așteptare, adăugă încet de tot : — Dacă poți, iartă-mă !

Liusia nu răspunse, s-ar fi zis că aștepta ca el să mai spună ceva, sau poate încerca să se deprindă cu el, cu respirația lui, cu mirosul trupului lui. Pentru ea, Boris nu mai era un om străin venit din depărtare. Strivit de rușine și de vină care pe ea o emoționase în clip deosebit, trezise în sufletul ei simpatie și iertare. Liusia își șterse lacrima cu degetul, se întoarse spre el și-i spuse trist și simplu :

— Știu, Boris, și adăugă cu un zîmbet fugar : — Fără fasoane și fără lacrimi, noi, femeile, nu putem... Apoi atingîndu-l ușurel, de parcă ar fi vrut să-l îmbărbăteze și să-l liniștească : — Stinge lumina ! În tonul cu care spusese aceste cuvinte străbătea o aluzie fină.

Deși nu-i venea încă să creadă că nu va fi pedepsit pentru fapta săvîrșită, se sculă cu supunere, învelindu-se cu plapuma și încurcîndu-se în ea, tropăi desculț, pe podea, se urcă pe scaun, se ridică în vîrfurile picioarelor și deșurubă becul. Rămase cîteva clipe așa, în întuneric, neștiind ce să facă. Liusia nici nu-l chema lîngă ea, nici

nu se mișca. Boris îndreptă plapuma, tuși și se așează greoi pe marginea patului.

Afară, deasupra casei se auzi uruitul unui avion de noapte, o pată mică, verzuie, se întinse pe geam. Avionul zburase jos de tot, se vede că nu erau motive de îngrijorare.

După el porniră avioanele grele, transportau bombe în cantitate mare, sau poate răniți. Motoarele avioanelor băteau puternic, ca niște inimi de cai gîfîind la urcuș. „Ducem, ducem“, părea să spună uruitul lor.

De undeva, din depărtare, răsări o rază albăstruie, difuză, coborî tremurînd peste geam și de îndată se contură, ca într-un desen, un măr cu ramurile strîmbe, în odaie se desluși etajera, alături o mogîldeață albă ce zăcea pe un scaun și cei doi ochi negri care-l priveau țintă, cu imputare, de parcă ar fi spus : „Ce mai ai de gînd ?“

Nu, nu se putea duce în bucătărie, unde se aflau ostașii, deși dorința lui cea mai mare era să fugă, să se ascundă. Vinovăția, ce-o simțea față de Liusia îl oprea, îl țintuia locului, cerea căință, cerea cuvinte.

— Culcă-te, rosti Liusia, pe un ton în care el desluși supărare și obidă. Te trage la picioare de jos...

Simți într-adevăr că-l trage la picioare, se băgă în pat, ascultător, căutînd să n-o atingă, se trase la perete și se pregătea tocmai să rostescă niște cuvinte chinuite, cînd auzi :

— Întoarce-te cu fața la mine.

Deci nu-l ura, iar din glasul ei nu răzbătea nici durere, nici căință.

Părea că o gingășie ascunsă cu multă iscusință în adîncul sufletului ei se trezea și se făcea deslușită în glas.

„Ce să însemne oare ?“ se gîndi nelămurit Boris. Căutînd iarăși să n-o atingă, se întoarse încet cu fața spre ea, își ascunse mîinile sub pernă, ca într-un tufiș, în care se pitulase, socotind că trebuie să stea cît mai liniștit, să respire fără să fie auzit, să rămînă neobservat.

— Doamne cît ești de... auzi Boris și o flacără îl cotropi. Liusia se apropiase de el. Suflînd, îi mîngîie ușurel urechea, apoi lipindu-se cu brațul de gîtul lui, rosti rugător : — Lasă-mă... aici... și Liusia atinse exact cicatricea... Lasă-mă să te sărut aici, și parcă temîndu-se că are s-o refuze, își apropie buzele de rana cicatrizată. Sînt o proastă, da ?

— Nu, de ce ? Boris nu știu ce să-i răspundă pe dată și-și dădu seama cît de neroade îi fuseseră cuvintele. Lui unul i se părea că cicatricea nu poate fi plăcută la atingerea buzelor și în genere tot ce se petrecea i se părea fără rost, dar trebui să cedeze, căci se simțea mult prea vinovat. — Dacă vrei... zise el simțînd că se pierde cu firea... poți...

Liusia îi atinse clavicula cu buzele, pipăi cicatricea încă o dată, abia perceptibil, lipindu-și gura de rana veche.

Boris simți iarăși cum i se taie respirația. Singele îi năvălise în tîmple, apăsîndu-i urechile. O ceață fierbinte îl năvăli din nou, foșnetul cuvintelor ei îl lăsa fără apărare, cufundîndu-l într-o pustietate sonoră.

— Băiatul meu... ți-ai dat singele, iar eu n-am fost alături de tine să te ajut... Scumpul meu băiat... Băiatul meu... Liusia săruta rana care nu se știe de ce începuse să-l doară din nou. Ciudat era că aceste cuvinte nu i se păreau nici ridicole, nici neroade, deși o frîntură din conștiința lui înțelegea că sînt și ridicole și neroade.

Învingîndu-și reținerca, coplesit de un sentiment pu-

ternic de tandrețe ce se năștea în sufletul lui ca un fel de răspuns, Boris îi atinse timid părul — nu se știe când Liusia apucase să și-l despletească — se înveli în el și apoi se întrebă uluit :

— Ce înseamnă asta ?

— Nu știu... Buzele Liusiei rătăceau pe chipul lui Boris. Îi găsi gura și atunci rosti și el, blîguind de parcă s-ar fi prăbușit undeva :

— Nu știu...

Răsuflarea ei fierbinte, sacadată, trezea în sufletul lui izbucniri aprige ; fără șă-și dea seama cum și de ce, se lipi de urechea ei și din adîncul rațiunii sale slăbite, ce părea să-l fi părăsit, retrăgîndu-se undeva departe, răsări de la sine un cuvînt :

— Iubito...

Rostise acest cuvînt cu un fel de geamăt ; simți că acest cuvînt lovise ca un curent electric trupul femeii și într-o clipă o făcu apropiată, blindă, gata să se conto-pească cu el, să devină el însuși, și cum aceeași dorință o simțea și el, rosti din nou, fericit, cu un fel de uitare de sine :

— Iubita mea...

Se așternu iar o tăcere stingheră. Nu se mai sfiau unul de altul, iar trupurile lor, cu puțin înainte, încremenite sub apăsarea unei poveri, clocotind ca un metal încins, se lăsau în voia unei răcori plăcute.

Urmară cîteva clipe scurte de uitare, în care totuși fiecare păstra amintirea celuiîalt, după care își reveniră din somnolență.

— Toată viața mea, de la vîrsta de șapte ani și poate și mai devreme, am visat un băiat subțirel ca tine, toată viața l-am așteptat să vină... spunea Liusia lipindu-se

de el, și vorbea curgător de parcă ar fi citit dintr-o carte.
— Și iată-l că a venit !

Liusia căuta să-l convingă că nu cunoscuse alt bărbat pînă la el, că de fiecare dată îi fusese doar scîrbă. Și începuse și ea să creadă acest lucru. Și el o credea. Liusia jura că n-are să-l uite toată viața. Și același lucru spunea și el. Căuta s-o convingă pe ea și să se convingă pe sine că dintre toate numele de femei auzite cîndva îi rămăsese în amintire doar unul, nume de floare, nume chinezesc sau poate japonez, Liu-sia. Și el, băiețandru fiind sau poate că și mai înainte, puști de tot, de la șapte ani, exact de la șapte, auzise acest nume și o văzuse, zău, o văzuse, de multe ori o văzuse pe Liusia în vis și de multe ori îi spusese : „Iubita mea“.

— Mai spune o dată, mai spune !

Îi săruta chipul scaldat de lacrimi.

— Iubita mea, iubito, iubita mea, a mea !

— Doamne-Dumnezeule, exclamă Liusia, desfăcîndu-se pentru o clipă din brațele lui, de-aș muri acum !

Boris simți cum îl străbate un fior. Îi răsări în tră-sături și culori precise amintirea celor doi bătrîni, păstorul și păstorița, chipul generalului cărunt zăcînd pe cocenii cenușii de porumb, șoferul ars, caii uciși, cîinele sălbăticit, oamenii striviți de tancuri, merou morți, numai morți...

— Ce-i cu tine ? Ești obosit, sau... ? Liusia se ridică într-un cot și-l privi țintă cu ochii mirați... Sau ți-e frică de moarte ?

— Moartea ca și soarele n-o poți privi cu ochii deschiși... Am auzit nu o dată această zicală. Nu teama de moarte e cumplită, răspunse încet Boris și întoarse capul de parcă ar fi vorbit cu el însuși. Mai cumplit este să te obișnuiești cu moartea. Să te împaci cu gîndul la ea...

Cumplit e cînd însuși cuvîntul „moarte“ devine cotidian, și-l folosești precum cuvintele „a mânca, a dormi, a iubi“... Ar fi vrut să mai adauge ceva, dar se opri.

— Ai obosit. Odihnește-te, odihnește-te. Liusia nu-i putea prinde privirea, căci Boris întorcea mereu capul. Atunci se culcă cu obrazul pe pieptul lui. — Doamne, Doamne, ce-ți mai bate inima! Și apăsă cu palma pe locul unde îi era inima. Mai încet, încet, încet... așa, așa...

— Să nu mai vorbim de moarte.

Liusia își retrase mîna, își frecă tîmplele cu palma și-și ceru iertare.

— Iartă-mă... am uitat că e război...

Răsună din nou uruitul unui avion deasupra casei, aceeași lumină lovi geamul, apoi zgomotul se stinse. De afară se făcu auzită ulița.

Ulița nu dormea.

Afară, dincolo de pereții acestei case, ostașii își duceau viața lor agitată. Unul cînta :

*„Cu glas aprig jurăm
Jurăm poporului să luptăm,
Cît inima ne bate făgăduim
Dușmanul să-l lovim !“*

Se auzi uruitul unei mașini. Lumina farurilor jucă pe geam, ramurile mărului se legănară, ba apropiindu-se de fereastră, gata s-o atingă, ba dispărînd undeva, în străfundurile troienite ale întunericului. Scînteii luminau într-un joc feeric florile de gheață de pe geam, încît privindu-le, simțeai și mai puternic plăcerea pe care ți-o dădea căldura din casă. Un tanc sau poate un tractor trecu cu zgomot. Șoferul frînă, opri, și motorul porni să bolborosească, funcționînd în gol.

— Am învins ! Ura ! Victorie ! strigau glasuri afară, lângă fereastră. Într-o clipă glasurile se depărtară.

„Pleacă spre front. Se duc să-și ajungă din urmă unitățile în ofensivă“, gîndi Boris.

În bucătărie, cineva scuipa și-și sufla zgomotos nasul. „Karîșev trebuie să fie, își zise locotenentul. El e un fumător înrăit. Și noaptea se scoală să fumeze.“ Se auzi ușa scîrțîind, apoi trîntindu-se. Karîșev se întorsese, se vede, de afară, zăngăni de cîteva ori din cană, probabil că băuse apă rece, mai tuși, apoi se liniști.

Undeva, dincolo de firul apei, prin viroage, bubui o explozie, un zgomot surd, dar puternic, de parcă cineva ar fi lovit un lighean. Bubuitul străbătu noaptea geroasă, ecoul răsună pînă departe, geamul zăngăni, zăpada se scutură de pe copac, în bucătărie Șkalik scoase un țipăt, după care mormăi ceva și se potoli.

— Poate că s-a mai dus o viață de om... rosti Boris după cîteva clipe de ascultare, așteptînd să vadă dacă explozia se repetă.

Liusia îi acoperi gura cu palma, și rămascră așa amîndoi, ascultînd noaptea și așteptînd nici ei nu știau ce. Boris atinse, plin de recunoștință, palma cu buzele, palma care mirosea a sodă și săpun, a săpun din cel mai prost. Era un miros apropiat, familiar, cunoscut din copilărie, care trezi în sufletul lui un nou val de tandrețe. Învinuindu-se de înstrăinarea ivită între ei, se cufundă iar, ca un copil, în părul ei lung și-și aminti cu mirare, că altădată putuse să-i fie scîrbă de părul lăsat pe pieptene. Și altă amintire caraghioasă : îi mai fusese scîrbă de nasturii rupți de la haină.

— Credeam că te-ai supărat pe mine ! Liusia răspunse îndată la mîngîierea lui, cuprinzîndu-l pe după

gît cu mai multă siguranță caînainte. — Nu trebuie să te superi. Noi doi n-avem timp de supărări...

Sosi și clipa în care încetară să se mai rușineze unul de celălalt. Buzele Liusiei larg deschise ardeau ca jăratecul. Petele întunecate ale sînilor îndemneau la păcat. Pletele lungi îi atîrnau încolăcindu-se în jurul gîtului. Incapabilă să mai gîndească la ceva, se lipea obosită de umărul lui și, pe jumătate toropită de somn, repeta :

— Ar trebui totuși să dormi, să dormi...

„Nu dormi, mai rămîi cu mine cîteva clipe, nu dormi!“ desluși în spusele ei Boris, și pentru a-i face pe plac, iar a-i face pe plac însemna și pentru el o plăcere. Își trecu brațul pe sub grumazul ei și spuse :

— Știi, cînd eram mic, am fost o dată cu mama la Moscova. Mi-amintesc un singur lucru, o casă veche pe Arbat și o mătușă bătrînă. Mătușa căuta să ne convingă că pardoseala de marmoră din această casă, așezată într-un joc de dale albe și roșcate s-ar fi păstrat dinainte de incendiul izbucnit cînd Napoleon cucerise orașul... Se întrerupse, crezînd că Liusia a adormit. Dar ea își scutură capul, dîndu-i a înțelege că ascultă. — Mai țin minte un teatru cu coloane, unde cînta muzica. Știi, muzica aceea... avea culoarea liliacului. O muzică simplă, ușor de înțeles, de culoarea liliacului. Nu știu de ce, dar în clipa aceasta am impresia că aud muzica de atunci și parcă îi văd și pe cei doi balerini, el și ea, un păstor și o păstoriță. Dansau într-o poieniță verde. înconjurați de oițe albe. Păstorul și păstorița purtau blănuri. Se fubeau, nu le era rușine de iubirea lor și nici nu se temeau pentru ea. În naivitatea lor erau lipsiți de apărare. Altădată mi se părea că oamenii lipsiți de apărare sînt incapabili să facă rău...

Liusia îl asculta, temîndu-se chiar să și respire, căci știa că niciodată el n-are să mai povestească nimănui toate acestea, n-are să le mai poată povesti, pentru că o noapte ca aceasta n-are să se mai repete.

— Știi, rîse Boris, și Liusia se bucură că n-o uitase cu desăvîrșire, de atunci am trăit mereu așteptînd ceva, așteptînd să se întîmple ceva în viața mea. Altădată oamenii ar fi zis că sînt deocheat, că în mine a—intrat diavolul... Boris se întrerupse, oftă, de parcă s-ar fi condamnat... Vezi bine...

— Noi doi sîntem născuți unul pentru altul, cum scria prin vechile romane, răspunse Liusia după o clipă de tăcere. Dacă vrei, am să-ți povestesc despre mine, dar asta mai tîrziu. Acum mă simt atît de bine... Aud și eu muzica de care ai vorbit. Dealtfel, țin să-ți spun că am învățat la o școală de muzică. Da, da... Își plimbă degetele peste gura lui Boris, deschisă a mirare. — Nici mie aproape că nu-mi vine să cred că așa a fost. Dar ce importanță mai are acum, oftă ea încetișor, lipindu-se de el pe jumătate adormită. Te ascult pe tine...

Un drum vechi, acoperit de iarbă, dispărea undeva în depărtare, și pe acest drum mergeau doi călători, el și ea. Drumul era fără de sfîrșit, călătorii veneau de departe și mergeau și mai departe, muzica liliachie cînta abia perceptibil, aproape de nedeslușit...

Boris se ridică brusc, se așeză pe pat și-și apăsă fruntea cu palmele.

— Pare-mi-se că am adormit din nou...

— Te zvîrcoleai, te zvîrcoleai îngrozitor... ai visat iar despre război ?

Fericit că se poate stăpîni, că poate izgoni visul, că alături de el este un om viu, acum infinit de drag lui, Boris îi strînse trupul rece, lipindu-se de el.

— Parcă am ameteți...

— Îți aduc să mănânci și să bei ceva. Aseară n-ai mîncat nimic.

— De unde știi ? Niçi n-ai fost acasă!

— Știu totul. Mănîncă și apoi odihnește-te.

— Am să am tot timpul să mă odihnesc cînd tu n-ai să mai fii cu mine. În ce privește mîncarea însă, n-ar strica. Dar poți s-o faci fără să-i trezești pe ceilalți ?

— Pot. Am eu grijă ! Liusia îi zîmbi cu un aer hîtru și-l amenință cu degetul. — Nu te uita la mine ! Dar cum el tot se uita, îi luă capul în ambele mîini și-l întoarse spre perete. Ți-am zis să nu te uiți !

Se hîrjoneau, uitînd că nu era cazul să facă zgomot prea mult.

— Ia te uită ce viteaz ești ! Nu e voie ! Aoleu, simt că și mie mi s-a făcut foame, zise Liusia, dîndu-i o palmă în glumă. Apucă halatul și lunecă ușor pe ușă. De după perdea se auzea cum se îmbracă.

— Ei, care-i acolo ?

— Boris, nu fi obraznic ! Pentru o clipă dintre perdele apărură ochii ei negri cu privirea ageră și se apropiară de chipul lui. Ceea ce desluși în ei Boris, îl făcu să nu se mai poată stăpîni, și se avîntă gata s-o îmbrățișeze. Dar Liusia trase repede perdelele la loc și cînd el se propti în țesătura aspră, lipindu-se de chipul ei, o auzi șoptind repede :

— Te iubesc !

Boris se simțea un băiețandru dornic de drăcii. Trase un pumn în pernă, o aruncă în sus, apoi se prăbuși peste ea de parcă ar fi prins o pasăre abia ucisă, caldă încă. În aceeași clipă zări pe cearceaf, ca într-o formă de ghips, desenîndu-se din cute cînturul corpului Liusiei.

Atinse ușor cearceaful.

Dar palma nu pipăi decît locul gol.

Liusia apăru în uşă, ducînd cîteva farfurii, plîne şi cartofi ; tocmai voia să spună, slavă Domnului, bine că pompierul nu băuse toată vodca, dar văzînd însă expresia de tulburare de pe chipul lui Boris, se opri înlemnită. Părea să n-o mai recunoască : nu, de recunoscut o recunoştea, de văzut o vedea, dar parcă o privea cu alţi ochi.

— Ce-i cu tine ?

Avea lacrimi în ochi, chipul, exprimînd suferinţă, părea mai tras.

— Sînt aici ! Liusia îl atinse cu mîna.

Boris tresări şi-i strînse atît de tare mîna încît îi trosniră încheieturile.

Liusia îl îmbrăţişă brusc pentru ca în aceeaşi clipă să-l respingă ; apoi se apucă să pună masa. Băură samogon, în tăcere, din aceeaşi cană şi de fiecare dată, după fiecare înghiţitură, se sărutară. Tot în tăcere mîncară cartofii şi slănina ; Boris îi curăţa ei cartofii, iar Liusia lui.

După ce terminară de mîncat, li se păru că nu mai aveau ce face şi parcă nici nu mai aveau ce vorbi. Priveau în tăcere înainte, în pustiul nopţii pe ducă. Boris îi mîngîie mîna cu un gest de căinţă. Liusia îi strînse cu recunoştinţă degetele şi în aceeaşi clipă el o prinse sălbatic şi o strivi de pat.

— Viaţa sau moartea ?

— Doamne, ce-ţi veni ? închise ea ochii umeziţi.

— Sînt nebun !

— Eşti nebun... Şi eu sînt nebună, şi în jurul nostru toţi sînt nebuni.

— Nu sînt nebun, pur şi simplu am băut.

— Nu se poate, e prea mult, şi Liusia încercă să se strecoare din braţele lui.

— Se poate ! declară el, tremurînd de o insistenţă lăuntrică ce-l chinuia.

— Trebuie să mă asculți! Am împlinit douăzeci de ani, am pornit pe douăzeci și unu.

— Mare lucru ! Și eu am pornit pe douăzeci.

— Vezi, sînt mai bătrînă decît tine cu o sută de ani ! Liusia îl culcă cu grijă, ca pe un copil, pe pernă. Vai de mine, e aproape trei noaptea !

La bucătărie, careva dintre soldați nu-și găsea iar locul, se sculase, se lovise de albie și înjurase cu glas răgușit. Cei doi îl așteptară în tăcere să termine. Pe fereastră pătrundea o lumină ștearsă și în semiîntunericul din odaie, umerii Liusiei se conturau ușor. Luminițe mici se aprindeau scînteind pe geam, stîrneau reflexe de zăpadă în părul ei, iar în ochi străluciri de tăciuni. Umbre întunecate sălășluiau pe sub gene și sub bărbia mică, ridicată în sus. Presimțind apropierea dimineții și a despărțirii, ședeau lipiți unul de altul fără să se mai gîndească la ceva și fără să mai nutrească vreo dorință : nu mai aveau chef nici să vorbească, nici să gîndească, ar fi vrut doar să șadă așa, cufundați în uitare, simțindu-și alături trupurile sincere, vii, gustînd o bucurie cum nu mai cunoscuseră, o bucurie ce le făcea sufletul receptiv, blînd, moale ca de catifea.

FEREASTRA SE LUMINĂ, DEODATĂ, umplind odaia de flăcări roșietice. Undeva prin vecini, în ulicioară, un cățel porni să scîncească monoton. Un clopot răsună subțirel, parcă tremurînd de ger. Mărul firav din fața ferestrei zvîcni convulsiv, și se legănă, apropiindu-se de geam. Odaia toată prinse viață, umbre porniră să joace, pe perete și pe jos lunecau, învălmășindu-se, contururile în formă de cruce ale ferestrelor.

Liusia se prinse de Boris, înfigîndu-și unghiile în carnea lui pînă la durere. El o strînse la piept. „Ce-i cu tine, ce, ești copil, nu te teme...” Nu avea de ce se teme. Nu era nici o primejdie, dacă ar fi fost vrcuna, el ar fi simțit-o de îndată. Războiul îl învățase.

De partea cealaltă a aleii cu plopî subțirei ce se ridicau ca un zid în ulicioară, dincolo de grădina cu zarzavaturi, se aprinsese și ardea vesel și pătimaș o casă. Căciula acoperișului se lăsase pe o rînă, scînteile zburau în toate părțile, resturi de flăcări nimeriseră în grădină.

„Ăștia-s băieții noștri cu uscatul obielelor !“ se gîndi Boris, bucurîndu-se fără să știe de ce. Poate pentru că focul avea în el ceva jucăuș. Boris știa că în asemenea case, vetrele au hornuri primitive. Atîta timp cît se face foc cu paie, nu se întîmplă nimic, dar în momentul în care se pun lemne sau scînduri și soldații mai și stropesc cu un pic de benzină, nu mai rămîn nici case, nici obiele.

— L-au pus la fript pe polițai, spuse Liusia cu o voce surdă, înfășurîndu-se în plapuma zvîrlită de pe umerii ei. Suflet de trădător ! Iudă ! Bine-mi pare... Lucra la punctul de transbordare. Coadă de topor a fasciștilor ! Acolo se selectau oamenii noștri, de parcă ar fi fost o marfă. Pe unii îi trimiteau în Germania, pe alții la Krivoi Rog, în mine, pe alții în altă parte, care cum nimereau... Glasul Liusiei începu să tremure. Pete de lumină îi jucau, zbuciu-mîndu-se, pe chip și pe piept. Acoperită de umbre, fața ei părea cînd palidă, cînd cenușie, iar ochii și mai negri, zăbreliți de gene, străluceau a ură încordată.

— De cum au intrat în tîrgușorul nostru fasciștii, în casă la noi a fost încartiruit un fritz. Era boieros nevoie mare. Își adusese în Rusia și cîinele... Cîinele avea o zgardă aurită. Dar să vezi ce groaznic arăta : o piele lunecoasă ca de broască, ochi mari... Curată broască... Fascistul acela, — altfel se pretindea a fi om cult, aducea de la punctul de transbordare fete. Le alegea pe cele mai grăsuțe... Doamne, ce făcea cu ele ! Ce făcea ! Le tot arăta nu știu ce dragoste pariziană. O fată s-a repezit să-i scoată neamțului ochii cu furculița pentru dragostea asta pariziană. Dar n-a apucat să-i scoată decît unul singur. Cîi-

nele s-a aruncat și-a sfîșiat-o... Liusia își acoperi chipul cu palmele. Le apăsa așa de tare, încît printre degetele răsfirate se vedea cum i se îngălbenește pielea. Cîinele era învățat, probabil, să atace oamenii... I-a sfîșiat beregata într-o clipă, de parcă ar fi tăiat gîtul unei păsăruici, s-a lins apoi pe bot și s-a culcat la fereastră... Acolo !... Acolo !... arătă Liusia cu o mîină, iar cu cealaltă își acoperi ochii. Boris, simțind cum îi îngheață spinarea și creștetul capului, înțelese că Liusia vedea și acum scena cumplită și o întrebă cu vocea sugrumată :

— Cum ?... De față cu tine ?...

Ea dădu din cap o dată, încă o dată, de parcă nu se mai putea opri. Dădea din cap, dădea mereu și plîngea în hohote.

Boris o strînse puternic și n-o lăsă din brațe pînă nu se potoli un pic. „Trebuie să-i nimicim. Să-i nimicim ca să nu mai rămînă nici unul. Avea dreptate comandantul batalionului, avea dreptate.“ Aducîndu-și aminte de comandatul batalionului, de bătălia ce avusese loc dimineața, de viroage, Boris își aminti că văzuse un cîine cu zgardă scumpă, care sfîșia un cal mort. „El trebuie să fi fost ! De ce nu l-am împușcat ?“

— Pe neamțul acela l-au prins partizanii noștri. Și după zîmbetul funest, cu o nuanță de răzbunare, al Liusiei, Boris conchise că-l prinseseră nu fără ajutorul ei. — L-au spînzurat în pădure de un molift. Cîinele a urlat cît a urlat în pădure, apoi și-a mîncat stăpînul pînă la genunchi. A tot sfîșiat carnea de la picioare, dar mai sus de genunchi n-a putut ajunge. A plecat după aceea în direcția frontului. Acolo găsește el cu ce să se hrănească. Iar ticălosul acela atîrnă și acum în codrul cel negru, așa, cu picioarele mîncate. Cît va trăi generația noastră are să tot audă cum îi zdrăngăne oasele, lovindu-se între ele...

În ulicioară cățelușul încetase, nu se mai văita, doar scîncea răgușit, glasurile amuțiseră, clopotul tăcuse.

— Ticăloșii, trebuie nimiciți cu toții ! rosti Liusia cu dinții strînși. Toți ar trebui nimiciți !

Boris n-o mai recunoștea pe femeia entuziastă și devotată în pasiunea ei, care intrase în viața lui în ceasul acela de seară, ce părea acum atît de departe, atît de departe...

— Boris, povestește-mi despre tatăl tău, despre mama ta ! Cine sînt ? îl rugă Liusia după cîteva clipe.

Pentru Boris era foarte limpede că femeia voia să uite, să scape de vedeniile înspăimîntătoare.

— Profesori, răspunse el bucuros, deși după o scurtă pauză. Tata este acum director de studii, iar mama predă limba și literatura rusă. Școala noastră se află în localul unde a fost altădată, înainte de Revoluție, liceul. Mama a învățat la acest liceu... Se opri din povestit și Liusia intuitu cu simțul acela specific femeiesc, care în noaptea aceea i se ascuțise în mod deosebit, că Boris se înstrăinează din nou de ea. — Cîndva, în orășelul nostru fusese deportat decembristul Fonvizin. Soția lui, doamna general Fonvizin, se pare că îi servise lui Pușkin drept prototip pentru Tatiana. Mama e o descendentă din a zecea sau a douăzecea spiță, totuși se mîndrește cu originea sa. Eu sînt un prost care nu ține mînte arborele ei genealogic, zîmbi el unei amintiri dragi și își încrucișă brațele sub cap, privind undeva, într-o depărtare care părea să-i aparțină numai lui. — Orășelul nostru e tot construit numai din lemn, străzile și ulicioarele sînt năpădite de tot felul de buruieni. Pe malul apei avem un chei. Primăvara înflorește păpădia, vara ciuboțica cucului, și cresc mulți mesteceni bătrîni, bătrîni de tot... Și să vezi ce de biserici avem ! Căutătorii de aur erau oameni aprigi, care jefuiau cît je-

luiau, apoi fiecare, cu avuțiile strînse, ridica o biserică. Și toate păcatele le socoteau răscumpărate ! Ce oameni naivi, pînă la urmă, nu-i așa ? Acum prin biserici afli garaje, brutării, ateliere. În unele, crește iarbă, stăncuțele și ciorile își duc traiul prin clopotnițe. Cînd se anunță vreo furtună, ele încep să se rotească în văzduh și tot cerul pare brodat cu eruciulițe. Și să vezi ce mai croncăne, ce zgomot fac... Ai adormit ?

— Da' de unde, cum poți să crezi una ca asta. Liusia tresări brusc. Spune-mi... mama ta poartă cozi ?

— Cozi ? De ce să poarte cozi ? n-o înțelese Boris. Poartă breton. Cozi purta cînd era tînăra. Eu sînt un copil venit tîrziu, parcă aș fi fiul și nepotul lor totodată... Își îndreptă perna și se cufundă cu pieptul în ea.

Amintiri depărtate, dintr-o viață fără griji. Amintiri care se făcuseră una cu inimă lui, i se topiseră în sînge, trăiau în el, emoționindu-l și aducîndu-i mîngîiere. Amintiri ce făceau parte integrantă din ființa lui. Dar cum ai putea să te repovestești pe tine însuși altuia ?

De pildă, în amintirea lui stăruia mirosul dimineților în orășelul natal.

Diminețile miroseau a rouă și a ceață, a ceață rece, a iarbă. Ceața se aduna grămadă sub cheiul zidit din bîrne și povîrnit de ani, se strecura prin crăpăturile dintre bîrne sau îmbrăca cupolele bisericilor asemenea unor căciuli din blană de iepure. Dinspre rîu venea miros de scoarță de copac, putredă, negura însăși mirosea a pădure tăiată. Apa se ridica pînă la înălțimea cheiului, spăla pămîntul strîns printre crăpături, smulgea putregaiul.

După ce apa se retrăgea în albia ei, se lăsa în urmă-i, sub chei, atîtea minuni tainice : bucăți de sticlă, de ulcele, monede înverzite de mucegai, oase, cruciulițe de aramă. În băltoacele de sub chei se zbăteau nefericiți

puieții de pește care zăboviseră și nu plecaseră odată cu retragerea apelor. Ciorile țopăiau de-a lungul cheiului umflat de pământul mocirlos, își strecurau ciocurile pe sub bîrne și înghițeau puieții de pește cu un croncănit lacom ce le făcea asemenea animalelor de pradă.

Copiii alungau ciorile cu pietre și scoteau puieții din băltoacele pline de putregaiuri. Istoviți, aceștia se zbateau în mîinile lor calde, căutau să se strecoare printre degete. Aruncați în apă rămîneau cîtăva vreme deasupra ei, cu gura lacom deschisă, apoi clătinîndu-se ca niște oameni beți, coborau pentru scurt timp în adîncuri. Apa îi zvîrlea în sus, de parcă ar fi fost frunze uscate de salcie plîngătoare. Prinzing un pic de putere, căpătînd conștiința spaimii, puieții se prindeau de fund, se lipeau de el, pentru a porni peste cîtva timp în căutarea hranei și a cîrdului a cărui urmă o pierduseră.

Toamna, pe chei se iveau butoaiele ; stăteau proptite de zid, și în această perioadă, negurile ca și orașelul în întregul lui, mirosea a pește și a mucegai. Stivele de butoaie se ridicau mai sus, tot mai sus, tot mai multe șlepurii și vapoare ancorau la chei. Veneau, în număr mare, pescarii din nord, oameni cu chipurile arse de vînt, pe jumătate sălbăticiți, dornici de societate. Pe malul apei se auzeau armonicile cîntînd, femeile țipau de după butoaiele cu pește, iar copilandrii se învîrteau prin apropiere ca să vadă lucruri rușinoase. Noaptea erau pline de neliște, de freamăt, tot orașul cînta și chefuia, ca în vremi bătrîne, cînd se întorceau din expediție căutătorii de aur.

— Pentru flăcăii și fetele de prin partea locului nu-i plăcere mai mare decît să întîmpine vapoarele. Ies la fiecare vapor cu pasageri, și cum sînt la noi mulți țîntari și multe muște, își fac vînt cu ramuri de copac, spuse Boris zîmbind, și Liusia înțelese că prin fața ochilor lui trec ta-

blouri doar lui cunoscute, pe care le contemplă de unul singur, făcînd abstracție de ea.

Femeia se trase puțin la o parte, dar Boris n-o observă. Continua să privească undeva, în depărtare, și să zîmbească fericit.

— Flăcăii au obiceiul să trateze fetele cu nuci sălbatice sau cu alte fructe cum sînt de pildă murele. De aceea toți au gurile negre. Iar orașul tot e presărat cu coji de nuci... Doamne, dar ce-oi fi stînd să-ți povestesc despre țînțari și nuci ? zise Boris. Hai mai bine să-ți citesc scrisorile mamei...

Liusia remarcă în sinea ei cu tristețe că această hotărîre venise cu oarecare întîrziere. Nu era obișnuit încă să împartă pe din două ceea ce pînă atunci îi aparținuse numai lui. Va mai trece vreme pînă cînd și viața, și sufletul, și gîndurile lui se vor contopi într-un tot unic.

— Dar pentru asta trebuie să faci iar o plimbare. Scrisorile sînt în porthart.

Liusia se ridică, înșurubă becul și făcînd ochii mici din cauza luminii puternice, își zise în sinea ei că așa va fi toată viața, el are s-o pună să facă una și alta, iar ea n-are să obosească niciodată să fie la cheremul lui.

— Puștiul acela, al vostru, iar se simte rău. Nu-și poate veni în fire după cheful de aseară. Se chinuie mereu. Ce rost are să dați de băut unui băiețel ca el ? zise Liusia a imputare revenind cu porthartul. Of, Boris, alintat mai ești, și-l amenință în glumă cu degetul.

— Zou sînt alintat ? Mama e de vină... Știi, tata m-a înscris la secția de box a clubului sportiv al combinatului forestier, zîmbi el, și din prima zi unul mi-a făcut nasul praf. De atunci mama nu m-a mai lăsat să mă duc la box. Dar tata mă lua cu el peste tot, la pescuit, la vînătoare, la cules nuci. Niciodată însă nu mi-a îngă-

duit să beau. Iar puștiul ăsta din Cerdînsk s-a bucurat c-a dat de băutură....

Liusia îi mîngîie, cu degetul, încrețiturile de la rădăcina nasului, trecu apoi spre sprîncene, care începeau ca un fir subțire, urcau în zbor spre tîmple și coborau brusc în jos.

— Semenî cu mama ?

Neînțelegînd că pentru femeie este o mare plăcere să-l descopere pe bărbat — uneori asemenea îndeletnicire ocupă o viață întreagă și se zice că este iubire adevărată — el respinse această întrebare cu un gest grăbit.

— Nu are rost să ne ocupăm de persoana mea...

— Ce băiat binecrescut ești, zise Liusia, dîndu-i un ghiont. Citește. Iar eu am să mă întind pe pat. Hai citește, citește !

Văzîndu-i cearcănele negre de sub ochi, Boris se simți cuprins de un sentiment de milă neobișnuit la un bărbat.

— Ești obosită ?

— Citește, citește !

Era un teanc mare de scrisori. Boris alese una dintre ele, o netezi la colțuri, o mîngîie, și, ca în lumina unui fulger, își văzu mama cu șalul ei alb aruncat pe umerii prelungi, cu degetele murdare de cerneală, ținînd în mînă un toc de lemn galben, ba chiar avu senzația că aude cum îi scîrțîia penița, în timp ce așternea aceste rînduri cu scrisul ei mărunt :

„Dragul meu,

Îți cunoști tatăl. Îmi face mereu scene, spune că-ți scriu prea des, că asta te obligă să-mi răspunzi și-ți răpește din timpul de somn. Dar eu nu pot să nu-ți scriu în fiecare zi.

Am terminat cu corectatul caietelor și m-am apucat să-ți scriu. Tata stă la bucătărie, cîrpește năvodul și se gîndește la tine. Citesc în sufletul lui, în gîndurile lui, ca-ntr-un caiet, văd fiecare virgulă sărită și eternele greșeli cu «a» și «o». Tatăl tău își face mereu imputări că a fost prea reținut și sever cu tine, că nu ți-a dăruit toată dragostea pe care ți-o purta, nu ți-a spus tot ce ar fi vrut să-ți spună și de aceea se chinuie mult. Cîrpește năvodul și se gîndește probabil că ai să te întorci la primăvară acasă. S-a schimbat atît de mult, încît uneori îmi zice «fetița mea». Așa îmi zicea în tinerețe, cînd încă nu ne căsătorisem. Ridicol, nu? Căci și pe atunci aveam peste treizeci de ani.

Ți-am mai scris cît e de greu acum cu școala. Dar nu pot să nu mă minunez că în zilele cele mai grele ale războiului, școlile au continuat să funcționeze, noi i-am învâțat pe copii, pregătindu-i pentru viitor, ceea ce înseamnă că nu ne-am pierdut încrederea în acest viitor.

...Dragă Boria, e iarăși seară. Nici astăzi n-am primit nici o scrisoare de la tine. Cum o duci acolo? În casă arde soba; capacul ceainicului saltă zgomotos. Tata nu e acasă. Are ore de matematică la o școală serală. Boria dragă, de ce-ai scris numai în treacăt că ai fost decorat? Nici măcar nu ne-ai spus cu ce ordin. Îl știi doar pe tata. Îi cunoști concepțiile despre datorie și onoare. S-ar fi bucurat atît de mult să afle pentru ce anume ai fost decorat... Și eu de asemenea, căci amîndoi ne mîndrim cu tine.

Într-o zi tata mi-a povestit cum te-a învâțat să rîslești și parcă te-am văzut aieva: în chiloței, slăbuț, cu coastele ieșindu-ți afară. Luntrea e mare și tu te zbați să treci un prag, iar tata, care în timpul acesta prinde nenorociții aceia de pești, vede că apa îți întoarce barca și te

duce la vale. Ai apucat la un moment dat să ajungi lângă o stîncă, dar apa a întors din nou luntrea și te-a dus mai departe. De cinci ori ai încercat să treci pragul și de cinci ori apele te-au tras înapoi. Îți transpirase nasul (întotdeauna îți transpiră nasul). La a șaptea încercare ai reușit totuși să depășești bariera și ai strigat plin de entuziasm : «Tată, am sosit !» iar el ți-a răspuns : «Foarte bine, prinde barca de un bolovan și treci să pescuiești. Pînă seara trebuie să prindem destul».

Grea misiune să fii copil de dascăli. Tot timpul te strungesc în fel și chip. Și de regulă acești copii ies niște nepricopsiți (tu ești o excepție, așa că nu te amărî, te rog).

Dacă ai ști cît mă canonesc cu tata ! Să-l fi văzut ce supărat era cînd s-au reintrodus epoleții în armată. Cum, zicea el, noi am smuls acești epoleți de pe hainele militare, iar acum ei au fost din nou agățați pe umerii copiilor noștri ? Îți mărturisesc că eu m-am bucurat în ascuns cînd am auzit că s-au reintrodus epoleții. Mă bucură tot ce este rațional și nu neagă demnitatea omului rus. Poate că în mine vorbește glasul strămoșilor mei ?

Termin de scris. De vreme ce am început să vorbesc despre strămoși, înseamnă că e momentul să închei, tot așa cum dacă tatăl tău începe să danseze, după ce a băut, înseamnă că trebuie să mergă la culcare. De dansat habar n-are. Asta, bineînțeles, rămîne între noi, deși tu o știi tot atît de bine ca și mine.

Dragul meu, la noi, e de-acum noapte, ger... Poate că acolo unde lupți tu e mai cald ? Am uitat complet geografia, și asta pentru că tot timpul te simt alături de mine.

Cum se apropie momentul să închei scrisoarea, încep să mă vaiet. Iartă-mă, sînt femeie slabă din fire și te iubesc mai presus de viața mea. Tu trăiești aici — în momentul acesta am așezat mîna pe inimă... Iartă-mă, iartă-mă ! Ar

fi trebuit să găsesc alte cuvinte, cuvinte de îmbărbătare, să-ți scriu altfel, dar nu mă pricep, mai bine am să mă rog pentru tine. Să nu mă cerți pentru asta. Toate mamele sînt niște apucate... Sînt gata să-și dea viața pentru copiii lor. Doamne, dacă acest lucru ar fi posibil !...

Tatăl tău m-a demascat. Seara, înainte de a mă culca, rosteam în șoaptă o rugăciune, crezînd că el doarme. «Nu te ascunde — zice el — dacă crezi că te ajută pe tine și pe el...» Am început să plîng. «Fetița mea !» mi-a spus el. Îți cunoști tatăl, ce să-ți mai scriu... El socotește că are doi copii și nu unul : pe tine și pe mine.

Te binecuvîntez, dragul meu. Îți doresc noapte bună, dacă așa ceva este posibil pe front. Pe veci a ta mamă. Irada Fonvizina-Kostiaeva.“

Terminase cu lectura, dar scrisoarea tot o mai ținea dinaintea ochilor și nu-și putea smulge privirea de la semnătura mamei, care părea că vrea s-o ia razna în zbor. O vedea ca aievea, cu nasul ei mare, cu urechile depărtate, cu șalul alb lunecînd de pe umerii lăsați, cu părul prins după moda veche, la ceafă, și cu un breton rar, pe frunte, care trezea întotdeauna zîmbetele ironice ale elevilor. Probabil că mama, după ce împăturise scrisoarea, se înfășurase în șal, dăduse la o parte perdelele de la geam și încercase să străbată cu gîndul distanțele care o despărteau de fiul ei.

Prin fereastră se zăreau luminițele rare ale vechiului orășel, mai încolo se putea desluși povîrnișul întunecat ce cobora spre rîul acoperit de ghețuri, iar în depărtare se ghiceau contururile șterse ale munților și taigaua întunecată, mută, urcînd pe coastele lor, în timp ce defileurile adînci și prăpăstioase răspîndeau vraja și groaza. Întinderile încătușau orășelul, casa și pe mamă însăși. Undeva, pe partea cealaltă, nevăzută, a pămîntului, coborînd în

beznă, dincolo de cursul apei, era el, iar la mii de verste distanță, despărțită de tranșee, la mijloc între cele două lumi care se războiau, craca-mama.

Brusc, Boris își veni în fire, împături la loc, în triunghi, scrisoarea cu marginile rupte.

— Mama mea e de modă veche, spuse el anume cu glas tare. Și stilul ei e și el demodat.

Liusia nu răspunse.

Boris se întoarse și-i văzu tot chipul scăldat în lacrimi, dar nu îndrăzni s-o mângâie. Liusia smulse ulciorul de pe etajeră, trase câteva înghițituri de vodcă, restul i se vărsă pe piept, apoi rosti repede și sacadat :

— Trebuie să-ți povestesc despre mine... să nu existe între noi...

Boris încercă s-o oprească.

— Totul a fost așa de bine... sînt o nebună, curat nebună, spuse ea ștergîndu-și chipul cu palmele, de parcă l-ar fi spălat. Buzele îi tremurau. Boris îi acoperi umerii și pieptul cu plapuma. — Ce afectuos ești ! Semenii cu mama ta ! O cunosc acum... Doamne, de ce a trebuit să fie război ? De ce trebuie să moară oamenii ? Pentru ce ? Numai suferințele mamelor și încă... Ah, Doamne, cum aș putea exprima acest lucru !

-- Te înțeleg. Pînă am venit pe front, chiar pînă noaptea trecută, n-am înțeles, aș putea zice...

Afară, noaptea era pe sfîrșite. Fără grabă, pămîntul mergea în întîmpinarea soarelui și a zilei, rotindu-se cu acea parte unde în zăpadă dormeau ostașii noștri și ostașii dușmani.

Casa din față arsese și se prăbușise. Focul, gata să se stingă, mesteca pașnic rămășițele de birne, de scînduri, strecurîndu-se ici, colo, printre ele, ca un mic

viezure iute de picior, pentru a se ascunde apoi în groapa în care se topise zăpada.

Liusia stătea întinsă în pat și privea fix în tavan. Boris căuta să n-o deranjeze. Reflexele incendiului desenau pe geam gândaci roșii, dar în restul odăii domnea întunericul. Era un întuneric care nu-i apropia însă, nu crea mistere. Era un întuneric care se lăsa greoi, cu o tristețe rece, cu presimțiri grele.

— Parcă aș fuma, și Liusia îi arătă spre etajeră.

Fără să se mire și fără să întrebe, Boris găsi, pe pipăite, într-o cutioară de lemn, un pachetel de tutun, și așa cum se pricepea, răsuci o țigară. Liusia băgă mîna sub saltea și scoase de acolo o brichetă. Zîbind puțin ironic, numai ca știa de ce, răsuci din nou, mai strîns, țigara care senăna mai curînd a colțunaș, o aprinse și luminează pentru o clipă clipul lui Boris. Zîmbetul ironic stăruia pe buzele ei.

— Bricheta e a neamțului ăluia. Liusia îi dădu un bobîrnac cu unghia și stinse flacăra timidă, suflînd în ea. Pe stăpîn l-au spînzurat ai noștri de un brad din codru, iar bricheta i-a rămas aici. Bună brichetă, de sidef... În glasul Liusiei clocotea mînia.

— De ce-mi spui asta ?

— Of, of ! Boris ! Liusia zvîrli țigara jos și cu o mișcare bruscă, de parcă și-ar fi pierdut simțirca, se lipi de el. — Unde ai fost pînă acum ? A fost neapărat necesar să vină războiul ca să ne putem întîlni, iubitul meu, dragostea mea atît de curată, atît de gingașă ! Doamne, cumplită mai e viața... Dar în aceeași clipă se stăpîni și își șterse fața cu cearceaful. — Gata ! Gata ! Iartă-mă, n-am să mai fac... Boris ar fi vrut să se elibereze din strînsoarea brațelor ei, dar dintr-un fel de obligație se simți dator să răspundă mîngîierilor ei.

. — Nu știi încă să te prefaci ! Liusia se trase îndărăt și începu să se joace, resfirîndu-i părul. — N-ai mai apucat să te piepteni ! Ce păr moale ai, moale de tot... Bărbații trebuie să știe să se prefacă...

— Dar tu... tu știi totul ? Tu poți orice ? se opri el încremenit, speriat de propria-i îndrăzneală.

— Eu ? Liusia își privi iar mâinile, ceea ce-l enervă pe Boris. Ți-am mai spus doar că sînt mai bătrînă decît tine cu o sută de ani. Femeile trebuie uneori crezute... Și începu să rîdă forțat, cu un rîs spart. — Doamne, tare mai sînt deșteaptă !... Îți dai seama că sîntem pe punctul de a ne certa ? Ca în cea mai respectabilă familie.

. — N-o să ne certăm. Uite, se luminează de ziuă...

Într-adevăr, începuse să se deslușească pătratul feres-trei și în odaie se strecura o lumină alburie.

— *Să n-o trezești în zori...* recită în șoaptă Liusia și rămase nemișcată. Apoi înălță capul, își dădu părul pe spate și-și lăsă brațele pe umerii lui Boris. — Îți mulțumesc, soare ! Ai venit și mi-ai încălzit sufletul ! Merită să trăiești pe lume de dragul unei nopți ca asta ! Dă-mi să beau și nu rosti nici un cuvînt, nici unul...

Boris se ridică, umplu cana cu samogon. Liusia bău, se strîmbă a scîrbă, așteptă să bea și el, apoi se lipi ușor de Boris cu un gest intim.

— Mai rabdă-mă un pic. Un piculeț...

Boris îi atinse buzele și simți cum îi tremură pleoa-pele. O gingășie fără margini îi cuprinse iarăși sufletul. Simțea dorința să facă ceva neașteptat, ceva ce i-ar fi adus și ei multă bucurie și dintr-o dată își dădu seama ce anume. O ridică în brațe, cu greu, de parcă ar fi ridicat un snop și începu s-o poarte în brațe prin odaie.

Liusia văzu că-i vine greu, că nu-i este la îndemînă, dar știa că în romanele nobile așa se cade, ca femeile să fie

purtate în brațe. Și de vreme ce el era atât de cult, de citit, îl lăsă s-o facă. Cu inima înfiorată îl asculta cum debitează niște absurdități ce nu se puteau realiza niciodată, dar care erau atât de minunate : iată, războiul s-a terminat, el a venit s-o ia, a ridicat-o în brațe, și, în fața tuturor, o duce, așa în brațe, pînă la gară, trei kilometri, trei mii de pași...

„Micul meu locotenent, vai de tine !“ Liusiei i se făcuse milă și de el și de ea, și mîngîindu-i, cu buzele, cicatricea de pe gît, tare ca sîrma, spuse :

— Nu, n-are să fie așa ! Am să vin eu singură la gară. Am să vin cu un buchet uriaș de trandafiri. Albi ca zăpada. Am să îmbrac o rochie nouă. Albă ca zăpada. Are să cînte muzica, vor fi multe flori, va fi mult popor, toți vor fi fericiți. Liusia se întrerupse și oftă abia perceptibil. Nimic din toate acestea n-are să fie...

Dar Boris nu voia s-o asculte și repeta într-una aceleași cuvinte absurde despre iubire veșnică, despre fericire, despre credință.

Cînd își veniră în fire, auziră în bucătărie soldații umblînd, tropăind, discutînd ; unul dintre ei își scutura mantaua.

Liusia se îmbrăcă, apoi îngenunche la picioarele locotenentului.

— Ia-mă cu tine, tovarășe comandant, se rugă ea, privindu-l de jos în sus și lipindu-și obrazul de genunchii lui. Am să spăl pentru soldați, am să vă fac de mîncare. Am să învăț să fac pansamente și să mă ocup de bolnavi. Sînt isteată. Ia-mă cu tine. Sînt doar atîtea femei care luptă pe front...

— Da, da, luptă. Așa-i. N-am reușit să facem față pe front fără femei, răspunse locotenentul cu glas întrerupt și întoarse capul spre geam. Le cîntăm imnuri de slavă pen-

tru asta. Și nu ne e rușine, cînd de fapt ar trebui să ne fie...

— Doamne, deștept mai ești, locotenente ! Liusia îl sărută pe obraz și ieși legîndu-și cordonul halatului.

Boris își zise că se întinde pentru o clipă în pat, dar se prăbuși într-un somn adînc, nemăsurat, cum nu-i mai fusese dat să cunoască pînă atunci.

Peste vreo două ceasuri, Liusia intră în vîrful picioarelor în odaie. După ce așeză, pe spătarul scaunului, bluza călcată, cu decorația prinsă, pantalonii și obielele spălate, deși încă jilave, se propti pe marginea patului și-l apăsă cu degetul pe vîrful nasului. Boris se trezi, dar nu deschise ochii, gustînd toropeala dulce a somnului.

— Uite ! Privește ! zise Liusia, arătîndu-i bluza în timp ce-și îndrepta părul care-i ieșise de sub basma. Am constatat că e un lucru plăcut să ai grijă de bărbatul pe care-l iubești, și dădu cu tristețe din cap. Femeia tot femeie rămîne. Nici un fel de egalitate în drepturi nu-i ajută.

Rumenă la chip — se înroșise călcînd — Liusia părea a întrupa viața casnică, liniștită. Boris îi șterse cu palma broboanele de sudoare, o îmbrățișă leneș, o sărută cu o patimă moale ce se topea ca ceara și o trase spre el.

— Nu se poate ! Toți s-au sculat ! Și Liusia se propti cu mîinile în pieptul lui.

Dar Boris n-o lăsă să plece.

-- Dacă o să se afle ?

— Soldații află înaintea comandantului suprem cînd urmează să înceapă ofensiva germană sau ofensiva noastră. Cît privește o treabă ca asta, nu mai încape nici o îndoială...

Boris se îmbrăca, iar Liusia își împletea părul, cînd de după paravan se auzi o tuse delicată, prevenitoare.

— Tovarășe locotenent, dacă-mi dați voie, în ce privește băutura, se auzi glasul vesel al lui Pafnutiev, dacă bineînțeles a mai rămas ceva..

— A mai rămas, a mai rămas...

— Cum s-ar zice fără combustibil nu pornea motorul...

— Mai ține-ți gura ! răspunse Boris cu prefăcută severitate.

Ei, acum n-are să mai poată scăpa de trâncăneli ! Bineînțeles, soldații îl vor aproba, vor zice că și comandantul lor, deși pare a fi un intelectual e un flăcău în lege. Tot ce s-a întâmplat va fi interpretat ca o scurtă aventură de război a locotenentului, el nu va putea schimba nimic, dimpotrivă, va trebui să fie de acord cu ei, să le împărtășească părerea. Vor căuta să-l descoase cum, ce fel a fost. Doamne, greu îi va fi, cu neputință chiar, să scape de privirile pătrunzătoare ale ostașilor.

Boris strecură printre perdele ulciorul și cana.

— Lui Șkalik să nu-i dați nici o picătură. Tu și ceilalți să nu beți mai mult de o sută de grame !

— În regulă ! Pafnutiev făcu cu ochiul.

— Ce tot faci cu ochiul ? Vezi să nu rămii sașiu, mormăi Boris.

Liusia se îmbrăcase într-o rochie galbenă ; panglici negre îi coborau pe piept, își lăsase coada împletită frumos, pe piept. Mînecele rochiei erau de asemenea bordisite cu negru. Încălțase o pereche de pantofi noi cu toc înalt. Semăna cu o fetișcană isteată, care deschisese pe ascuns dulapul maică-si și se îmbrăcase cu flori de gheață care scînteiau în mii de culori, flori dintr-o lume de basme, ferigi, palmieri...

— Ce frumoasă mi-ești, doamnă !

Liusia începu să-și înfășoare panglica pe deget, jucîndu-se cu ea.

— Rochia asta mi-am cusut-o eu singură, pe cînd eram încă fetișcană.

— Nu zău ! Grozavă rochie ! Frumoasă de tot !

— Lasă ironiile ! Tot una, alta n-am. Liusia își lipi obrazul de epoletul lui Boris, moale, parcă morfolit și tresări. Cu tot spălatul, mirosul puternic de fum, de pămînt și de transpirație nu dispăruse. — Aș vrea să fac ceva... ceva așa... gestul neprecis al mîinii părea că vrea să ascundă îngrijorarea. Aș vrea să cînt un cîntec vechi și apoi să plîng, dar n-am nici un instrument și probabil nici nu mai știu să cînt. Clipi de cîteva ori din genele ei lungi, apoi întoarse capul. Poftim, iar m-a apucat !... Doamne, ce ușor e totuși să scoți o femeie din minți...

Boris îi mîngîie ușor coada, gîtul, rochia, de parcă o forță necunoscută venea să-i răpească această femeie tristă și supusă, cu ochi atît de cunoscuți și de dragi și totodată atît de străini, ducînd-o spre viața cotidiană, iar el ar fi vrut s-o păstreze, pe ea și tot ceea ce fusese între ei, ceea ce numai ei putuseră simți... Liusia îi prinse mîinile, i le strînse la piept ca și cînd i-ar fi spus, uite, sînt cu tine, sînt alături, sînt aici...

Mîncară la bucătărie. Liusia, deși privea mai mult în pămînt, se arătă la masă mai energică decît în ajun. Soldații glumeau cu subînțeleș, dar fără răutate, că locotenentul lor a slăbit tare mult după luptele grele, suportînd de unul singur ofensiva dușmanului, iar ei ca niște gură-cască dormiseră și nu veniseră în ajutorul comandantului așa cum fuseseră învățați încă de pe băncile școlii. Parcă altădată știau și un cîntec : „*Vine comandantul, cu detașamentul său, hei, hei ! Comandantu-n frunte !*“ Iată că detașamentul se dovedise a fi vajnic la dormit ! Proastă treabă ! Munca politico-ideologică a plutonului e în de-

lăsare, trebuie pusă la punct, pentru ca tânărul comandant să nu mai lupte de unul singur...

Numai Șkalik nu pricepea o iotă. Mototolit, stors pînă la ultima picătură, cu buzele vineții, tremurînde, ședea la masă, asemenea unui poslușnic, tuns chilug, apăsător de povara păcatelor sale lumești. I s-a oferit un pahar ca să-și vină în fire, dar el l-a respins, ferindu-se ca de Necuratul. I-au dat atunci zeamă de varză, însoțită de cuvenita morală : „Dacă nu știi să bei, nu te apuca !“

Liusia strînse de pe masă, apoi scotoci în sertar și, printre nasturi, ată și degetare ruginite, găsi un tub mic de ruj. Închise ușa ce dădea în tindă, scuipește peste rujul uscat, îl întinse ușor pe buzele crăpate, care o dureau, apoi ieși pe nevăgăte de seamă din casă, ducînd un bidon de tinichea în mînă.

Soldații se pregăteau să-și spele rufe, să se bărbierească, să-și curețe hainele, încălțăminte ; fumau fără încetare mahorcă, schimbau din cînd în cînd o vorbă, îl luau peste picior pe Șkalik. Locotenentul le asculta discuția domoală, bucuros că nu l-a chemat deocamdată comandantul batalionului, că n-au sosit nici un fel de ordine, că poate dă Domnul și mai rămîn aici cîteva zile.

Discuția se învîrtea în jurul aceleiași teme veșnice, la care revine într-una ostașul rus ori de cîte ori mai scapă de spaimă și se mai odihnește puțin. Pafnutiev își ascuțea briciul, trăgea din țigară și făcînd ochii mici din cauza fumului, povestea :

— Cum vă ziceam, terminasem cu masa, copiii nu erau acasă, tata și mama se prăpădiseră la data aceea. Nevastă-mea, Zoia, strîngea de pe masă, iar eu fumam liniștit și mă uitam după ea cum aleargă prin casă, răsucindu-și picioarele rotunde. Ferestrele erau deschise, vîntul legăna perdelele, de afară venea miros de bălegar. Liniște. Și mai ales nici țipenie de om. Zoika terminase

cu strînsul mesei. Eu îi zic : „Ce-ar fi, păpușico, să ne mai distrăm și noi ?“ Zoia începu să alerge și mai abitir încolo și încioace și să facă scandal : „Voi, bărbații, numai treaba asta o aveți în cap. Uite, grădina nu este plivită, în casă e dezordine, copiii umblă hai-hui...” „Bine îi zic eu, grădina, sigur, e lucru mare. Du-te de-o plivește. Iar eu merg să dau o raită pe la fete !“ Pe vremea aceea, eram un bărbat și jumătate și mai cîntam și la armonică, după toate. Iese Zoia ca o furtună pe ușă. Lipsește o clipă, două, cinci... Eu fumam și mă tot gîndeam... Numai ce dă buzna Zoia pe ușă, gata pregătită, se trîntește de-a curmezișul patului și strigă : „Vino de te-nfruptă !“

Încăperea se cutremură de risete. Acoperindu-și cu palma ochii ce străluceau de dulceața amintirilor, rîdea și Pafnutiev de se prăpădea. Nu lipsi mult să-și taie cureaua cu briciul. Șkalik, care mîncea varză, era cît pe-aci să se înece, Malîșev îi trase însă un pumn în spate, încît îl doborî de pe laviță și ostașul înghiți varza fără să mai bage de seamă. Karîșev pufni o dată pe nări cu atîta putere de-ai fi zis că era cine știe ce dihanie, și foile uscate de ceapă zburară de pe masă într-un adevărat vîrtej. Pînă și Kornei Arkadievice, care tăcuse timid, își întinse buzele palide într-un zîmbet abia schițat.

Liusia reveni și pe nebăgate de seamă îi făcu lui Boris semn să iasă în tindă. Acolo îi întinse bidonul, forțîndu-l să bea laptele cald, abia muls, îi șterse dîra ușor marcată a mustășilor care se murdăriseră de lapte, și cu o privire șireată, șopti :

— Dețin un secret militar !

Boris, de mirare, căscă gura.

— Unitatea voastră mai rămîne o zi sau două aici !

Un sunet surd izbucni din pieptul lui Boris. O cuprinse pe Liusia de talie, începu s-o rotească prin odaie și fără să vrea, lovi oglinjoara de pe pervazul ferestrei.

— Vai de mine ! strigă Liusia. Semn rău !

— Ce semn rău ? rîse Boris. Crezi în semne ? Ești superstițioasă ? Ai rămășițe burgheze în conștiință ! Gîndește-te, două zile ! Puțin e asta ?

Liusia strînse, în tăcere, cioburile. Boris o ajută. Cineva trînti cu putere ușa de la intrare. Liusia aruncă cioburile în gliveciul cu flori și ieși în grabă la bucătărie.

— La arme, ostași ! strigă plutonierul cu glasul lui răgușit, căutînd cu tot dinadinsul să facă pe voinicul, și apoi lovindu-și pîslarii unul de altul, raportă lui Boris : — Tovarășe locotenent, ordin să ne prezentăm în piață. Camioanele au și sosit.

— Camioanele ? Ce fel de camioane ? S-a spus doar că două zile...

— Cine a răspîndit zvonul ăsta mincinos ? Ochii înroșiți ai lui Molnakov sfredeliră adunarea soldaților. Aceștia ridicară din umeri a neștiință. Pafnutiev duse degetul la tîmplă și făcu plutonierului cu ochiul. Molnakov s-ar fi apucat să le tragă ostașilor o săpuneală cu acest prilej dacă nu l-ar fi oprit paloarca de mort de pe chipul locotenentului. — E o coloană de camioane, explică plutonierul. Coloana aceea care transporta prizonieri, acum a fost pusă la dispoziția regimentului nostru. Pe jos, și mai ales iarna, nu ajungem noi pe front.

Liusia se lipise cu spatele de ușă. Broboada albă i se desfăcuse, descoperind panglicile negre ce-i atîrnau pe piept și decolteul rochiei. Boris stătea nemișcat în mijlocul bucătăriei. „Ce-i cu dumneata ?” părea să-l întrebă privirea lui Molnakov.

Soldații bombăneau, se certau între ei, înjurau războiul. Strîngîndu-și calabalicul, se loveau de locotenent. Șkalik cotrobăia prin paie, căutîndu-și cureaua. Plutonierul răscoli paiele cu pîslarii, agăță cureaua, care semăna a

șarpe zdrențuit, și cu aceeași mișcare a pîslarilor o zvîrli în capul lui Șkalik.

— Ți-ar trebui o dădacă !

Puține bagaje are ostașul. Cît au căutat soldații să întindă de timp tot au reușit pînă la urmă să termine cu împachetatul. Nu le mai rămînea decît să-și ia rămas bun. Toți porniră să vorbească în același timp, strîngînd mîna gazdei. Pentru ei era lucru obișnuit. Schimbaseră cel puțin o mie dacă nu chiar două mii de gazde tot urmînd linia frontului.

— Dați-i drumul, băieți, dați-i drumul ! plutonierul îi grăbea zvîrlind tot timpul o monedă în sus, cu un aer, nu se știe de ce, nemulțumit. Camionul nu e cal, nu-i place să aștepte.

Soldații își aprinseră țigările și o porniră lăsînd în urmă paiele răspîndite pe pardoseala din bucătărie. În casă era pustiu și rece. Liusia împinse ușa cu spatele și intră în odaie de parcă s-ar fi prăbușit într-o pivniță.

— Ce să fac, să-mi cer scuze, sau cum ?

Boris, care se chinuia să bage în porthart pachetul de scrisori și un prosop ce nu voiau să intre cu nici un preț, ridică o privire oarbă spre plutonier.

Plutonierul se uită pieziș spre locotenent, mormăi ceva, își trase căciula peste urechi, aruncă moneda în tavan, dar nu reuși s-o prindă, și ieși trîntind ușa.

Boris își urmări cu privirea ostașii, care fuseseră nevoiți să părăsească încăperea caldă, apoi înainte de a intra în tindă, rămase cîteva clipe de parcă ar fi stat pe marginea unei rîpe, după care, cu o mișcare bruscă, își puse porthartul, își îndreptă gulerul mantalei și împinse ușa.

Liusia ședea pe laviță și privea pe geam, sprijinindu-și bărbia de brațele așezate pe pervazul ferestrei. Se uita afară. Cheutoarea mînecuței lunccase din nasture și cele

două jumătăți tivite cu negru păreau să zboare ca niște aripioare. Boris încheie nasturele, reunind aripioarele și îi mângâie mîna. Trebuia să spună ceva sau mai bine ar fi fost să găsească o glumă. Nici un fel de glume nu-i treceau însă prin minte.

— Ești așteptat, zise Liusia întorcînd privirea. Ochii îi erau străini, iar glasul liniștit și cotidian.

— Da.

— Atunci, du-te. N-am să te conduc. Nu pot. Se întoarse din nou spre geam, așezîndu-și, cu același gest bărbia cu gropița adîncă, pe braț. Felul în care ședea, cu buzele strînse, cu genele ușor tremurînde, avea ceva emoționant și puțin caraghios. Amintea de o elevă necăjită la un bal de sfîrșit de an.

Clipele zburau.

— Ce să fac ? Boris își îndreptă portihartul pe șold, mutîndu-se de pe un picior pe altul. E timpul să plec. Se mai mută o dată de pe un picior pe altul, își îndreptă din nou portihartul. Liusia nu răspunse. Bărbia parcă i se strivise, genele tremurînde clipeau tot mai des și mai des, mînecuța se desfăcu din nou, iar capătul cosiței lunecase în jgheabul umed al ferestrei. Boris stoarse părul umed și cu un gest de părere de rău lăsă să-i cadă coada pe spate. — N-am nici o vină, zise el abia perceptibil, ținîndu-i o clipă mîna mai sus de tăietura rochiei. Părul avea în el o căldură gingașă, pufoasă, parcă era un cuib de păsărele. „Iubita mea.“ Boris se stăpîni cu un suprem efort să nu-și lipească buzele de trupul ei cald, de pielea gingașă ca de copil.

— Bineînțeles, zise Liusia, care îi simțise stăpînirea de sine și își privi mîinile. În aceeași clipă începu să și le miște nervos, să îndrepte panglicile ; nu se știe de ce își duse degetele la gît, apăsîndu-și-l. — Vinovați nu există...

— Rămîi cu bine, deci... Stîngaci ca un recrutar la

primele exerciții, Boris făcu stînga-niprejur, închise ușor ușa ca într-un salôn de spital, apoi rămase o clipă ca și cum ar fi așteptat ceva, cercetînd bucătăria cu privirea : n-a uitat nimeni nimic ?

Nimeni nu uitase nimic. „Nici măcar paiele nu le-au ridicat. Au făcut murdărie și s-au cărat. Așa e întotdeauna... În sfîrșit, asta este... Despărțire lungă, lacrimi zadarnice...” Boris împinse paiele spre colț și porni repede să ajungă din urmă plutonul.

În piață se strîngeau din toate părțile șiruri de soldați. Zăpada scîrțîia sub bocancii lor, ca și cum ar fi strivit foi de varză. Un fum albicios, ca atunci cînd faci foc cu paie, se ridica deasupra tîrgușorului, așezat între două coline împădurite, în albia lată a unui rîuleț care se bifurca pentru a se vărsa apoi într-o apă ceva mai mare. De-a lungul rîulețului se înșirau case și grădini, înconjurînd o biserică.

Boris se miră cum de nu zărise pînă atunci această bisericuță cu cupola sfărîmată. Se vede că așezarea de pe malul apei fusese bombardată. Podul de lemn arsese, parapetul se prăbușise, bucățile de gheață, plutind pe apă, semănau cu niște petice pe-o haină, prin ferestrele sparte ale bisericii ieșeau aburi ; în casele din cătun se făcuse foc, fumul se întindea de-a lungul rîului. Casa ce arsese în timpul nopții mai fumega încă.

De ce oare nu-și făcuseră nemții linia de apărare pe partea aceasta a rîului, ci preferaseră să se retragă pe pămînt gol, să se ascundă prin viroage și de acolo să încerce a sparge încercuirea ? Războiul își are legile sale și o aritmetică proprie. Se întîmplă să piară un pluton întreg, o companie întreagă, iar unul-doi să rămînă teferi, să n-aibă măcar o zgîrietură. Sau obuzele și bombele să facă fărîme un sat întreg, iar în mijlocul lui să rămînă neatinsă o casă. În jurul ei numai ruine, doar vetrele au mai rămas, iar ea stă nevătămată, pînă și geamurile sînt întregi.

De vreme ce avea la dispoziția sa mașini, comandantul de batalion Filkin se simțea cu adevărat conducător și își dădea multă importanță. Îl privea pe Boris de la distanță, ca și cum ar fi vrut să sublinieze că și unul și altul nu mai sînt aceiași, că s-au schimbat. Mîna lui pe care se mula impecabil, gata să crape, o mănușă din piele de porc, probabil o mănușă de damă, însoțea cu gesturi imperative ordinele pe care le dădea. Comandantul batalionului indica cine și în ce mașină anume trebuie să se urce, ce distanță trebuie să fie respectată între camioane.

Glumind, soldații urcară veseli în camioane. Nu există oameni mai blînzi și mai cumsecade decît soldații care au dormit pe săturate și au mîncat o mîncare caldă, mai ales cînd află că nu trebuie s-o ia pe jos pînă la linia întîi a frontului.

Nu se știe de unde răsăriseră două fete ucrainiene îmbrăcate în cojoace galbene, absolut identice, tivite cu blană, cu broboade înflorate pe cap. Aceste fete coapte, cu dinții albi, păreau să fi coborît din tablourile lui Maliavin sau Kustodiev, sau mai precis, de pe afișele de expoziții dinainte de război.

Nici un soldat nu trecu indiferent prin fața lor. Fiecare căuta să le dea atenție : care cu o vorbuliță potrivită, care bătîndu-le pe umăr, care încercînd să le vîre mîna pe sub cojoc.

Ucrainiencele scoteau țipete ascuțite, luptînd să respingă atacurile infanteriștilor : „Duceți-vă naibii, muscalilor ! Duceți-vă naibii !“ „Diavole împelițat, ce te-ai apucat să faci ?“ „Aoleu ! Vai de mine !“ „Ia faceți bine de plecați mai repede !“

Se vedea însă bine că n-ar fi vrut să scape chiar atît de repede de muscali și că toată acea hîrjoneală din jurul lor le făcea plăcere.

Boris nu încerca nici un fel de zguduire sufletească,

simplea doar cum îi strînge gîtul ca un cerc gulerul umed, care se întărise de ger, cum îl arde, cu o durere sîcîitoare, locul ros de manta. Nu ştia dacă din cauza frigului sau a gulerului înţepenit îi era greu să respire, gîndurile lipicioase şi dense îi apăsau creierii înţepeniţi parcă în timp ce inima şi viaţa, care în această noapte porniseră cu o maximă viteză, îşi urmau traiectoria. Capătul, locul de oprire erau departe, iar durerea şi tristeţea mai aproape, dar deocamdată locotenentul n-o ştia. Din ce în ce mai bine dispus, alerga, făcîndu-şi de lucru, în jurul maşinilor, le bătu chiar pe umăr pe cele două ucrainience. Cît de mult se schimbase într-un timp atît de scurt ! Altădată, nu şi-ar fi îngăduit nu numai să atingă, dar chiar să privească cu subînţeles o fată.

Filkin, comandantul batalionului, se miră.

— Grozav ai progresat, Boris !

Locotenentul tocmai se pregătea să-i răspundă cu o glumă, cînd o zări pe Liusia. Cu o broboadă de lînă aruncată în grabă pe cap, cu aceiaşi pantofi negri în picioare, se repezi la el şi, de faţă cu toată lumea, începu să-l sărute, urcă apoi în camion şi-i sărută pe rînd pe soldaţii care înnoptaseră în casa ei, spunîndu-le că-i sînt dragi cu toţii, să aibă grijă de locotenent şi să nu-i mai dea de băut lui Şkalik.

Ostaşii care fuseseră încartiruiţi prin alte case îşi exprimau deschis invidia şi cereau, cu voce tare, să li se acorde şi lor atenţie. Kornei Arkadievici scoase un pantof din piciorul Liusiei şi-l scutură de zăpadă. Sprijinindu-se de umărul lui Malîşev, Liusia stătea într-un picior, rîdea printre lacrimi şi vorbea, vorbea într-una.

— Dumnezeu să te aibă în paza lui, fată dragă, îi spuse Kornei Arkadievici, punîndu-i în picior pantoful, iar Karîşev o mîngîie discret, pe cap, în timp ce-i îndrepta broboada.

Camioanele porniră brusc, ca niște cai ce se săturaseră să stea în grajd. Boris o strinse puternic pe Liusia la piept, strivindu-i nasul cu catarama porthartului ; o bucată de vreme ea nu simți decât această durere.

— Tovarășe locotenent, tovarășe locotenent ! șoferul îl tot striga și-i spunea să se grăbească. Iată, coloana a pornit, eu singur nu mă descurc, nu cunosc drumul.

Prin fața lui treceau unul după altul camioanele, soldații strigau cuvinte nedeslușite, însoțite de râsete.

— Dacă ne-am fi gândit să zicem înainte de plecare o rugăciune... spuse Liusia, trăgându-l de gulerul mantalei. Îmi vine să bocesc în gura mare...

— Ce idee ! Asta ar mai lipsi ! murmură Boris, privind temător spre camion și încercînd s-o dezlipească pe fată de la pieptul său. Ai înghețat bocnă, du-te acasă.

Sări în cabină, trînti cu toată puterea ușa și în aceeași clipă o și deschise gata să-și ceară iertare pentru jignirea pe care i-o adusese. Dar camionul scoase un răget de fiară sătulă și se avîntă brusc luînd-o la goană, locotenentul fu proiectat pe spătarul banchetei, iar Liusia împinsă într-o parte, și învăluită în fumul eșapamentului. Așa rămase în amintirea lui, pierdută și uimită.

Soldații chiuiau, cîntau, fluierau. În zăpada strivită de atîtea picioare mai fumegau ici, colo, chiștocuri. Coloana de mașini porni să urce colina din spatele tîrgușorului, apropiindu-se încetîșor de pădure.

— Adresa ! Liusia porni în goană. Doamne, Dumnezeu, adresa !

Asurzită, zăpăcită, alerga în urma coloanei. Dar nu mai era chip să ajungă din urmă mașinile.

La marginea codrului indiferent și tăcut, sumbru și sever, același codru unde atîrna spînzurat scheletul străinului, camionul cu botul bont, marcă străină, atinse o ramură de brad, apoi încă una, încă una, și zăpada scutu-

rîndu-se închise în fața ei totul ca și cum cineva ar fi tras o cortină de teatru.

Se opri istovită, cu răsufierea tăiată.

Ce mai conta o adresă ? La ce bun această adresă ? Timpul își încetinise mersul, stătuse locului o noapte și acum o luase iar la goană, ducînd mai departe socoteala anilor, a minutelor, a ceasurilor vieții omenești. Noaptea trecuse, rămăsese undeva în afara zilei ce se născuse. Nimic nu se mai îndrepta și nimic nu se mai putea întoarce înapoi.

Totul fusese și totul dispăruse.

O coloană nouă trecu prin fața ei. Ostașii priveau zăpada, casele, picioarele femeii. Liusia nu mai avea putere să ridice mîinile și să fluture batista ; se clătina din tot trupul, ca și cum s-ar fi închinat. și repeta întruna același lucru :

— Să isprăviți mai repede cu războiul, dragii mei...
Și să rămîneți cu toții în viață...

Reveni acasă pe jumătate înghețată. Pantofii bocăneau ca niște bolovani. Zăpada îi acoperise părul. Vîrful cositei umede înghețase și o lovea pe spate ca o bucată de plumb. Fără să se dezbrace, scîncind ca un cățeluș, Liusia se vîrî în pat : undeva, în subconștientul ei, nădăjduia că așternutul mai păstrează ceva din căldura lui Boris.

Niște soldați din manutanță intrară în casă. Un sergent în vîrstă, cu aer de fante, apăru în odaie fără să bată la ușă. Văzînd-o încercă să se justifice :

— Era deschis. Am crezut că e o casă părăsită...

— N-are nimic. Rămîneți aici.

Își zvîrli pantofii din picioare, încercă să-și tragă plapuma pe cap, să se lipească de ceva ; scîncea tot mai tare, iar dinții îi clănțăneau în gura înghețată. În ochii ei negri, privind undeva, în depărtare, apăru o lumină fugară ca și cum luciri de promoroacă s-ar fi aprins în pupilele uscate din care dispăruse și ultima picătură de viață.

SUMECÎNDU-ȘI PULPANELE ALBE, zdrențuite, iarna se retrăgea în grabă spre miază-noapte, lăsînd slobod frontul. Pămîntul sfichiuit de război își dezvelea răniile și încerca să se vindece singur cu razele soarelui, cu apa din topirea zăpezilor ; iarba verde acoperea treptat cicatricele. Se iviră mișșorii, primii toporași răsărîră pe povîrnișurile dealurilor, căpșoarele ascuțite ale ghiocelor își făcură loc prin zăpadă. Stoluri de păsări tăcute, în șiruri dezordonate trecură peste tranșee, pe deasupra frontului. Vitele ieșiră la păscut. Vacile, caprele, oile, smulgeau cu dinții iarba încă mărunță și rară de parcă o tundeau cu foarfecele. Vitele nu erau păzite de păstori, ci numai de păstorite — fie de vîrstă școlară, fie gîrbovite de vremuri.

Băteau vânturi calde și umede. Tristețea îi ajungea din urmă pe soldați, pătrundea în tranșee împreună cu apa ce se topea din zăpezi.

În acea vreme, regimentul de pușcași fu deplasat în spatele frontului pentru refacere, căci suferise pierderi mari în timpul iernii. Și chiar în ziua în care regimentul fu deplasat și trecut în rezervă, locțiitorul politic primi vizita unui locotenent tânăr, cu chipul uscat, bătut de vânturi. Locotenentul venise cu rugămintea să i se dea câteva zile de concediu.

Locțiitorul politic stătu o clipă pe gânduri, zicându-și că acest locotenent îl ia peste picior, că a venit să glumească, și nu lipsi mult să-l dea afară pe comandantul de pluton, dar se opri văzînd tristețea fără margini ce se deslușea în toată făptura tânărului.

Începu să-l descoase și după ce stătu de vorbă cu el pe îndelete, se simți cuprins de aceeași tristețe.

— Așaaa... zise el după o îndelungată tăcere, trăgă-nînd cuvintele și pufăind din pipa sa ucrainiană de lemn. Apoi repetă posomorît, lungind și mai mult silabele : Așaaa-a-a... Un comandant de pluton ca oricare altul. Și cu decorațiile era totul în ordine : „Stcaua Roșie“ o primise de două ori, la una dintre ele emailul de pe raza de soare era puțin ciobit, apoi o medalie „Pentru merite în luptă“. Cu toate acestea, acest locotenent avea... nu se știe ce... dar ceva aparte. Ghiceai în el un suflet meditativ, un suflet romantic. La vîrsta lui, oamenii sînt în genere niște entuziaști. Acest tânăr cavalier al tristei figuri este profund convins că iubește o singură dată în viață și că femeie mai minunată decît cea pe care a cunoscut-o nu există în lumea întreagă. Un om ca acesta este în stare s-o șteargă din unitate fără să ceară voie, pentru a vărsa lacrimi pe pieptul unicei sale iubiri...

„Da-a-a... ! Diavolul ăsta are s-o șteargă !“ se căina locțiitorul politic, căruia îi părea rău de locotenent și care în același timp se bucura că războiul nu distrusese în sufletul omului tot ce era omenesc. Avusese timp, în ciuda războiului, să se îndrăgostească, iar acum se chinuia, suferea de dor, jinduia după fericire. Și dacă, după toate acestea, ar nimeri într-o companie de pedecapsă ?

Locțiitorul politic simți tristețea punând stăpânire și pe sufletul lui. Parcă nu-i prea venea la îndemână. Se foi de cîteva ori pe scaunul de lemn care scîrțîia îngrozitor, își mai umplu pipa cu frunze rău mirositoare ; o umplu, o aprinse, apoi o curăță și rosti în cele din urmă pe un ton care nu semăna deloc a fi cel al unui comandant :

— Uite ce e, băiete, scoate-ți gărgăunii ăștia din cap !

În ochii locotenentului ardea cea mai cumplită tristețe. Nu erau pe lume cuvinte care să-i poată schimba hotărîrea. Se vede că luase o hotărîre fermă, dar cum locțiitorul politic nu știa ce anume, continuă să discute cu el despre cei de acasă, despre război, despre cel de-al doilea front, sperînd în sinea lui că pe parcurs are să găsească el o soluție.

— Stop ! Locțiitorul politic sări în sus și împinse scaunul cu un gest de fotbalist. Ai o baftă colosală, Kostiaev. Te-a făcut mama om norocos. Și să știi de la mine să nu joci cărți de vreme ce ai noroc în dragoste ! Își amintise că direcția politică a frontului organizează un seminar al locțiitorilor politici din rîndul ofițerilor inferiori. Intrucît mulți locțiitori politici muriseră în timpul ofensivei de iarnă, hotărî, cu de la sine putere, să-l trimită la acest seminar pe comandantul de pluton Kostiaev, pentru ca eventual după aceea să-l facă locțiitor politic al

batalionului. Băiatul era tânăr, instruit și cunoștea bine și viața de front.

— Ai să faci un ocol, dar să-mi fii la destinație în ziua când încep cursurile ! Ți-ajunge o zi pentru treburile personale ?

— Mi-ajunge o oră. Locotenentul nici nu păru să se bucure prea tare. Se vede că așteptase mult această clipă, răbdase mult și cine știe câte gânduri nu-i trecuseră prin minte, câte sentimente nu se zbuciumaseră în sufletul lui...

— Dă-mi adresa. Să-ți fac foaia de drum.

— Nu știu adresa.

— Cum asta, nu știi ?

— Nici numele de familie nu i-l cunosc. Locotenentul plecă ochii și căzu pe gânduri. Uneori mi se pare că totul n-a fost decît un vis... alteori nu...

— Ești co-lo-sal ! și locuitorul politic îl privi cu și mai mult interes pe locotenent. Bine, fie. Și făcu un gest a lehamite cu mîna. Să vii deseară să-ți iei rația. Altfel, te pomenești că mai și mori pe drum de foame...

Care-i fuseseră gândurile ? Dar speranțele ? Ce visuri își făcuse ? Se gîndise cum va fi întîlnirea lor ? Cum va arăta ea, această întîlnire ?

Are să ajungă în tîrgușorul acela, are să se așeze pe banca ce se află nu departe de casa ei, pe banca dintre cei doi plop, semănînd cu niște treierători. Ținea minte ca acum și banca și plopii, pentru că acolo, alături, o zărise pentru ultima oară pe Lusia. Are să stea pe bancă să aștepte pînă are să iasă ea din casă. Și dacă are să treacă prin fața lui fără să-l vadă ?... Atunci are să se scoale în aceeași clipă, are să se ducă la gară și are să plece. Dar era convins că n-are să treacă. Are să se oprească, are să-l întrebă : „Boris, ai șters-o de pe front ?“ Și ca s-o sperie

el are să-i spună : „Da, am șters-o ! De dragul tău, am dezertat !“.

...Ședea așa, acoperit de praf de la cizme pînă la bonetă, pe banca de sub plopii ce se împodobiseră cu frunzulițe alburii și lipicioase, ședea și aștepta. Liusia ieși din casă purtînd în mînă o sacoșă. Închise ușa. O privea ținută cum trece. Ce minune ! Era îmbrăcată în aceeași rochiță și purta aceeași pantofi. Numai că pantofii erau scîlciți, aveau pielea scorjită la vîrf și rochia nu mai era garnisită cu panglici negre, mînecuțele se decoloraseră, aripioarele atîrnau ca moarte. Liusia slăbise. Ochii păreau umbriți, coada o purta răsucită într-un coc pe ceafă, ceea ce dădea chipului ei un aer mai sever și o făcea mai matură.

Liusia trecu pe lîngă el.

Nu-i mai rămînea nimic altceva de făcut decît să plece la gară, să se întoarcă mai repede la unitatea sa, să ceară să fie trimis pe dată pe front și să moară în luptă.

Dar iată că Liusia încetini pasul, întoarse binișor capul, de parcă ar fi simțit o durere în ceafă.

— Boris, tu ?

Se apropie de el, puse mîna pe el, îi pipăi medaliile, decorațiile, tresa de rănit, își trecu palma peste obrazul lui și simți țepii ascuțiți ai bărbii.

— Într-adevăr, tu ești Borea !

Fără să-și lepede sacoșa din mîneacă, lunecă la picioarele locotenentului și extaziată își lipi buzele de cizmele lui prăfuite, scîlciate de atîta drum, sărutîndu-le cu patimă.

Nu, nimic din toate acestea nu se întîmplase și nici nu se putuse întîmpla. Regimentul n-a fost trimis în refacere, ci a fost completat din mers și Boris, pierzînd mereu oameni, uneori neavînd măcar timpul să se obișnu-

fască cu unii dintre soldații săi, mergea tot înainte și înainte, împreună cu plutonul său, pînă cînd se pomeni în Ucraina de Vest.

Spre primăvară, îmbolnăvinduse iarăși de orbul găinilor, Șkalik fu trimis să se trateze și rămase să lucreze pe lîngă spital, ceea ce locotenentului îi făcu multă plăcere. Totuși într-o bună zi, Șkalik reveni în linia întîi, strălucind de bucurie că a ajuns iar în mijlocul tovarășilor săi.

...Între timp, ofensiva continua, deși era mai puțin îndîrjită. Unitățile din linia întîi duceau lupte de importanță locală, căutau să-și îmbunătățească pozițiile înainte de a trece la o perioadă îndelungată de defensivă.

Sosi ordin de la statul major al regimentului prin care plutonul lui Kostiaev urma să execute operații de recunoaștere într-un cătun din apropiere și, în măsura posibilităților, să cucerească o mică cotă așezată la dreapta acestuia, fortificînd-o. Mohnakov își petrecu ziua întreagă în groapă, cu binoclul în mînă; tot examina, tot adulmeca, și noaptea, după ce lichidă pe furiș punctul de lansare al rachetelor și apărarea germană, se strecură, cu o grupă de pistolari, în cătun, stîrni acolo o panică îngrozitoare, trăgînd focuri în dreapta și-n stînga, încît fasciștii părăsiră înspăimîntați și cătunul și cota.

Pușcașii se aranjară prin casele care aveau șanțuri de comunicație cu postul de observație de pe cotă, bucurîndu-se grozav că nu trebuie să mai sape tranșee. Postul de observație de pe colină rămăsese neatins, pînă și soba de tuci mai ardea, iar telefonul nici nu fusese decuplat. „*Hitler Kaput!*“ strigau ostașii la telefon. La capătul celălalt al firului li se răspundea „*Russische schweine*“! Smulgîndu-și unul altuia receptorul din mînă, pistolarii fericiți de succesul lor, se răsteau la nemți, le făceau în ciudă, le cîntau cîntece obscene.

Inamicul pus cu botul pe labe, nu rezistă la această polemică, își decuplă telefonul, făgăduind să le facă iva-
nilor „*gross kaput*“. Ca din senin apărură artileriștii
care-i poftiră pe infanteriștii buni de glumă să pără-
sească postul de observație. Făcându-le imputări artile-
riștilor, zicînd că toldeauna acești „zei ai războiului“ vin
la de-a gata, pușcașii se întoarseră în cătun, unde se
apucară să fiarbă cartofi și să povestească cum au discu-
tat la telefon cu nemții.

Doar Mohnakov și Karîșev mai rămăseseră la cotă,
pentru a menține legătura cu artileriștii. Dimineața s-a
stabilit că povîrnișul colinei și poalele ei, pînă dincolo de
grădinile de zarzavat, ba chiar și aceste grădini, fuseseră
minate încă din iarnă, cînd nemții construiseră aici încă
o linie de apărare.

Cam spre amiază se ivi un soldat care o luă direct
peste cîmp.

— Cine dracu o fi ăsta care vine? Karîșev își duse
palma la ochi. Plutonierul întoarse luncta și se lipi de
vizorul ei.

— E un genist, zîmbi el acru și vru să mai adauge
ceva, dar în aceeași clipă jos se auzi o bufnitură de parcă
cineva ar fi trîntit cu toată puterea ușa într-o casă
pustie, măgura acoperită de iarbă săltă în sus și se sfă-
rîmă în mii de bucăți, un fum gălbui se ridică spre cer.

— Aoleu, măiculiță, aoleu, se auzi în tranșee și
Karîșev își încordă auzul, apoi se lovi speriat cu palma
peste gură.

— Vai de mine și de mine, păi ăsta-i Pafnutiev!
După care începu să injure: Cine dracu' te-a adus aici,
tîmpitule?

— A-o-leu! A-o-leu! ajuto-oor, ajuto-oor!

Karîșev încetă să mai injure, suflă greu și începu să

urce anevoie din tranșee. Plutonierul îl apucă de gaica mantalei.

— Unde te duci, tontule ! Ți s-a urît cu viața ?

Plutonierul cercetă atent, cu luncta, toată cîmpia de la poalele colinei, care era acoperită de frunze mucegăite; măgurile de pămînt păreau cenușii din cauza tufișurilor de mătură, alături de care se zăreau firicele albicioase de iarbă. Improșcînd apă și noroi, Pafnutiev se zbătea printre bulgări de pămînt și tot striga, striga întruna. Deasupra capului lui se rotca, șuierînd, o becațină.

— Rămii aici ! îi ordonă plutonierul lui Karîșev.

Mohnakov se strecură în spatele colinei, se ridică în picioare și după ce examinează și calculează, verificînd fiecare pas, porni încet spre poalele ridicăturii unde era un teren mlăștinos. Nagîții îl atacau, gemeau, se învîrteau în jurul capului lui.

— Tîmpiților, la o parte, la o parte ! Plutonierul își șterse cu mîneca breboanele de sudoare de pe frunte și nas. Dacă dați peste o mină, vedeți voi !

Ajunse pînă în dreptul lui Pafnutiev și reuși să-l scoată afară din băltoacă. Ostașul avea ambele picioare, pînă sus la șold, slîrtecate de o mină antiinfanterie. Din cauza exploziei, iarba căpătase o culoare albicioasă și mirosea a usturoi stricat. Pe neașteptate, Mohnakov își aduse aminte că fata lui, care acum era bună de măritat, cînd gustase în copilărie prima oară salam, căutase să-i convingă pe toți că usturoiul miroase a salam. Nu știa nici el de ce, dar de copii, de familie își aducea aminte atît de rar, și totdeauna pe neașteptate. Mohnakov zîmbi acestei amintiri dragi, iar Pafnutiev, speriat de zîmbetul lui, încetă să mai strige.

— Nu te teme, mormăi Mohnakov. Ține mai bine o țigară. După ce-i vîrî țigara în gură, plutonierul se

lovi cu palmele peste buzunare în căutarea cutiei de chibrituri. O pierduse nu știa nici el unde. Pafnutiev băgă mîna în buzunarul de la piept, unde avea o brichetă grozavă.

— Ține bricheta mea, s-o ai ca amintire.

— Să mă ferească Dumnezeu de amintirea ta !

A fost greu și a durat mult pînă l-a pansat. A trebuit să mai scoată din buzunar încă un pachet de „prim-ajutor“, pe care l-a rupt cu dinții. Pafnutiev bocea întruna și se căina mereu.

— Nu mai zbiera ! Mă dor urechile ! se răsti la el Mohnakov. Află de la mine că pe front oamenii scapă cu viață numai dacă se poartă ca frații între ei...

— Să nu mă lași aici, Nikolai Vasilievici, am copii, am nevastă ! Și dumneata ai familie... Toată viața mea... Toată viața... am să mă rog pentru dumneata.

În tranșee i-au meșterit o targă din bețe și foi de cort. Cînd a fost să-l ducă la infirmeria batalionului, i-au băgat pe gît o înghițitură de vodcă. Pafnutiev su-ghiță, deschise ochii doborîți de fierbințeală, recunoscă pe Boris, pe Karîșev și pe Malîșev.

— Iertați-mă, fraților ! rosti Pafnutiev și căzu întins pe targă, îngropîndu-și fața în palme. Mărul lui Adam, acoperit de țepi cărunți, i se mișca nervos.

Karîșev și Malîșev ridicară targa. Boris îi urmări cu privirea pînă ajunseră la poalele colinei. Plutonierul bombănea nemulțumit, curățîndu-și bluza și pantalonii...

Cumătrul Pafnutiev, pompierul, era un om cu cîntec, cum ziceau cei doi consăteni din Altai, și din cauza lui și ei avură de suferit.

După ce l-au depus pe Pafnutiev viu la infirmeria batalionului, au pornit să facă iute cale întoarsă spre linia întâi. Obosiți de povara pe care o duseseră, pierduseră din vedere că trebuiau să fie cu băgare de seamă în apropierea cătunului. Pe neașteptate, răsună o împușcătură. Karîșev mai făcu un pas, încă unul, după care simți cum îi pogoară în suflet liniștea tihnită a înserării de țară. De fapt nici nu auzise să fi fost o împușcătură, ar fi zis mai curînd că fusese un pocnet de bici ; cine știe ce păstor se întorcea cu vitele de la păscut, cu vacile care leneviseră zile lungi de iarnă în staul, iar acum gustaseră cea dintîi iarbă. Picioarele lui Karîșev se muiaseră de la genunchi în jos, dar el tot mai deslușea casele, plopii, parcă desenați cu contur negru pe fundalul amurgului, zorile încă necoapte, diafane, cu o nuanță de verde. Pe neașteptate privirea i se opri, avea în față linia frontului, tranșeele îl loviră drept în ochi și totul în jur, — case, copaci, cer — se ridică într-o rîină pentru a se prăbuși apoi peste el.

— Cu-mee-treee ! striga sălbatic, cuprins de panică, Malîșev, prinzîndu-și în brațe prietenul care se prăvălise.

— Aruncați-vă la pămînt ! La pămînt ! repeta Mohnakov, alergînd prin tranșee. Karîșev și Malîșev, ostași cu experiență, îl înțeleseră de îndată și se aruncară la pămînt, pitindu-se după măgură, pentru ca lunetistul să nu-i mai poată ochi.

Glonteale îl lovise pe Karîșev sub sînul drept și retezase colțul insignei de ostaș în gardă. Mai trăia cînd fu adus în cătun și așezat într-o casă, dar nu îngădui să fie transportat la infirmerie.

— S-a zis cu mine, abia putu rosti el, înghițind cu greu aerul.

Malîşev se străduia să pună ceva moale sub capul și spinarea celui rănit, pentru ca acesta să poată respira mai ușor, îi ștergea spuma roșie ce i se iveaua pe buze și-l ruga mereu :

— Poate vrei să bei ceva, cumetre ? Poate ai nevoie de ceva ? Nu căuta să rabzi, spune... Malîşev abia se putea ține să nu izbucnească în plîns, buzele îi tremurau, chipul i se făcuse cenușiu, iar chelia, nu se știe de ce, îi era murdară de noroi. Se trăsesese, slăbise parcă dintr-o dată și acum se vedea, foarte limpede, că era un om în vîrstă. Boris făcu un semn ostașilor să părăsească odaia, toți ieșiră cu capetele plecate. Locotenentul îngenunche lângă Karîşev, îndreptă brațul de paie pe care stătea întins și tăcu neștiind ce să mai facă și ce să mai spună. În odaie plutea un zgomot subțire și prelung, de parcă ar fi sunat undeva un telefon. De fapt plîngea Malîşev. Căuta să-și stăpînească hohotele, dar nu reușea cîtuși de puțin.

Karîşev era pe ducă. Făcuse ochii mici, pupilele i se rotunjiseră, apoi îi deschise, de parcă ar fi vrut să-i spună în felul acesta adio locotenentului, după care își îndreptă privirea spre consăteanul său. Boris înțelese că trebuie să plece. Se îndreptă din șale și ieși fără să-și audă propriii săi pași.

— Ai grijă de ai mei, șopti Karîşev

— Mai încape vorbă, mai încape vorbă ! Nu te îndoi în ceasul morții, și Malîşev începu să bocească tare, țărănește. Familia ta va fi și familia mea... Dar cum am să trăiesc eu ac-u-u-u-um ? La ce bun să mai trăiesc ?

Boris făcu un pas pe întuneric, găsi pe pipăite un stîlp, se propti cu fruntea de lemnul lui rece și tare, și repetă de cîteva ori, de parcă ar fi vrut să amenințe pe cineva : „Așa ! Așa știu să moară la noi, în Rusia, oamenii !“

În cătun domnea liniștea. Undeva în spatele caselor se mai iveau din cînd în cînd, în zbor melancolic, cîteva rachete. În lumina lor moartă se deslușeau în întuneric contururile grădinilor, colibeale albe, pitulate, plopil de la marginea drumului, care se propteau de cer cu vîrfurile lor ascuțite aducînd a stînci.

— S-a înfățișat Domnului.

Boris îl îmbrățișă pe Malîșev, mîngîindu-l, nu știa nici el de ce, pe creștetul chel și rece. Smiorcăind zgomotos, Malîșev se porni să-i povestească cum o viață întreagă, pînă la plecarea pe front, el și Karîșev trăiseră ca doi frați. În aceeași zi se însuraseră, în colhoz intraseră în aceeași zi ; dacă li se întîmpla să întîrzie la vreun chef, cumătrul avea obiceiul să se furișeze tiptil spre casă, pe cînd el, Malîșev, zbiera de auzea satul întreg : „Faceți bine și deschideți porțile, dar mai larg“.

L-au înmormîntat pe Karîșev noaptea, la lumina stelelor, fără zarvă de prisos. I-au făcut o cruce din joarde și mormîntul acestui țaran din Altai s-a potrivit cum nu se poate mai bine în cimitirul părăsit al satului ucrainian, străjuit de cruci rare, de forme și mărimi diferite, sau de pietre cu inscripții de neînțeles, apăsînd mormintele străvechi. Tufișuri de soc țiveau marginea cimitirului, iar laurul pitic, plin de țepi, gata să înflorească, îi ținea loc de îngrăditură. De pe singurul copac bătrîn ce se înălța printre morminte coborî în zbor o pasăre lugubră.

În același cimitir mai erau și trei cruci proaspete, încununate de căști cu coarne. La întoarcerea spre sat, Malîșev smulse cu un rînjel surd crucile din ramuri de plop, înmugurite între timp, și le zvîrli dincolo de îngrăditură. Tot acolo aruncă și căștile ruginite, care zăngăniră zgomotos în întuneric.

Văzînd că cota le-a fost luată oarecum din prostia lor, căci în panică nu apucaseră s-o apere, nemții aruncară în

luptă tancuri. Artileria intră în acțiune, un tanc fu distrus, celelalte ajunseră însă pînă în dreptul tranșelor și atinseră cota. După ce încercară să spargă blindajul tancurilor, armele antitanc se pitulară în fundul tranșelor, înfundîndu-și nasul în pămîntul glodos.

Tancurile se năpustiră spre tranșee, cu gîndul să le strivească. Plutonierul Mohnakov nu mai slăbea luncta din mînă.

Învăluit în nori de praf, zăngănind vesel din șenila stîngă slăbită și legănîndu-și tunul, un tanc vechi înainta spre postul de observație. Era zgîriat în partea din față și vopseaua pestriță se desfăcea bucăți, bucăți, de parcă ar fi fost pielea unui șarpe ce năpîrlea, cicatricea proaspătă a sudurii electrice făcea legătura între partea de jos și chepengul din față.

Tancul se vede că lupta de multă vreme și iscusit trebuie să-i fi fost comandantul. Știa să manevreze cu îndrăzneală, să se ascundă în norul de praf, nu-și expunea coastele. Unul ca el făcea treabă cît zece ! Un tanc ca acesta nu trebuia lăsat să treacă peste tranșee.

„Las' că-ți arăt eu ție !“ Plutonierul își puse sacul în spinare, mai trase pînă în adîncul pieptului fumul unei țigări groase, strivi mucul și sări din tranșee afară. Lăsase tancul să se apropie atît de mult, încît comandantul avu un gest de spaimă, cînd văzu prin turela deschisă, cum din praf și fum apare brusc un om. Plutonierul zări și el chipul comandantului, cu pielea subțire și trandafirie ca de copil, fără sprîncene și fără gene. Se vede că nu o dată arsese tancul și cu el și șoferul.

Cei doi se priviră doar o clipă, dar după spaima morții ce străfulgeră ochii apoși ai neamțului, nu era greu de priceput că înțelesese totul. Rusul acesta cu chipul greoi, uscat, mergea la moarte.

Tancul se opri brusc, cu o zdruncinătură. Dar Mohnakov apucase să se arunce sub șenile, care-l striviră în miriștea prăfuită. Explozia minei antitanc făcu să plesnească cusătura de curînd lipită și zvîrli șenilele cît colo pînă în tranșee.

În porthartul lui Mohnakov, lăsat la postul de observație s-au găsit decorațiile, prinse de o bucată de pînză, și un bilețel adresat comandantului plutonului. Plutonierul îl ruga să aibă grijă de nevastă și de copii. Dădea adresa : Centrul raional Motîghino, strada Mîlnaia, numărul...

Dar peste cîteva zile, și comandantul plutonului fu rănit la umărul drept de o schijă de mină. O zi întreagă rămase să zacă pe paie putrede, într-o vizuină săpată în pămînt, legănîndu-și mîna bandajată și strîns lipită de corp, umflată, vînată, strălucind parcă era dată cu clei. Nu avea cine să-l înlocuiască. Plutonierul nu mai exista, toți ofițerii tineri fuseseră uciși în timpul ofensivei de primăvară, pe Kornei Arkadievici Lanțov îl luaseră la ziarul regimentului. Dintre ostașii încercați rămăseseră în pluton doar Malișev și Șkalik.

Soldații obosiți, istoviți de lupte, năclăiți de lutul din tranșee, în marea lor majoritate întorși de prin spitale sau strînși de prin satele Ucrainei, prost hrăniți din cauza drumurilor desfundate de ploi, își duceau totuși munca, liniștiți, ca pe un lucru obișnuit, aruncînd din cînd în cînd cîte o privire în vizuina unde zăcea locotenentul, dar nu pentru a-i cere ordine, ci pentru a afla dacă nu cumva are nevoie de ceva.

Spre seară, ostașul de pluton îi aduse gamela și așeză pe o bucată de cîrpă o lipie de orz pe care el însuși o copsese. Boris își lipi buzele de marginea caldă a gamelei și înghiți sorbind des, apa fierbinte în care pluteau bucățele de sfeclă veche. Lipia îi scîrțîia între dinți. Soldații bătuseră cu patul puștii grăunțele culese cu un an în urmă și copseseră lipia pe lopețile de geniști. Lui Boris

îi era aproape peste puteri să macine între dinți grăunțele acestea stătute, prost pisate, lipite între ele, se forța totuși să mănince totul pînă la ultima fărîmă, căci știa că soldații își rupseseră de la gură ultima bucățică să i-o dea lui și locotenentul se învățase să respecte grija pe care i-o arătau soldații.

După ce își umezi gîtul uscat cu resturi de ceai din sfeclă se ghemui iar în vizuina umedă. Un gîndac înviat odată cu venirea primăverii își făcea de lucru prin apropiere și pămîntul săpat de acesta îi intra lui Boris în urechi, îi acoperea fața.

Dimineața sosi Filkin, comandantul batalionului, pe care nici un glonte părea a nu-l atinge, nebărbierit, cu peri rari crescuți pe față, aducînd cu el rezervă vreo cincisprezece soldați tineri, născuți în 1925, și împreună cu ei un sublocotenent, care numai ce ieșise din școala de ofițeri.

Boris își luă rămas bun de la ostași și ură noului comandant de pluton, ce purta insigna de comsomolist pe bluză, viață lungă și prietenie bună cu soldații. Comandantul batalionului îl îmbrățișă și-l bătui pe spate.

— Să te-ntorci, Borea. Am să te aștept.

Pe drum, locotenentul fu ajuns din urmă de o căruță în care stătea Șkalik, mînuind energic hățurile. La spital, Șkalik se mai îngrășase, părea mulțumit de tot și de toate și mai ales de faptul că soldații reușiseră să facă rost de o căruță din care zvîrliseră niște lăzi goale, dăduseră jos vizitiul și îi porunciseră lui să-l ajungă din urmă pe tovarășul locotenent.

Boris se cățără bucuros în căruță și se afundă cu nasul în paie mirosind a șoareci. Sălta ori de cîte ori treceau peste hîrtoape și se rostogolea, ori de cîte ori căruța se prăbușea în gropile mari, adînci, săpate de tancuri. Dar

îndobitocit complet de durere și oboseală, Boris o ducea mai tot timpul într-o stare de somnolență.

Plescăind din buze, lovind fără încetare, cu hățurile, calul cu picioare strimbe, Șkalik povestea întruna de câtă iscusință au dat dovadă soldații când au pus mîna pe căruță, cum a vrut vizitiul să tragă cu pușca, și cum s-a potolit când i-au dat o lipie și un pic de ceai de sfeclă, iar comandantul batalionului l-a tratat cu puțin tutun.

Intr-un șanț murdar, glodos, căruța se împotmoli, Boris încercă să-l ajute pe Șkalik, dar și unul și altul se dovediră a avea prea puține puteri. Șkalik strigă : „Numai un pic, tovarășe locotenent“, și o luă la picior, smucind de căpăstru.

Trăgînd căruța care scîrîia, calul ocoli niște tufișuri, le strivi. Proptindu-se de o salcie, cu capul lăsat în piept, Boris ședea de partea cealaltă a șanțului sfîrtecat de căruță. Pe neașteptate izbucni o flacără, totul în jur fu înghițit de explozie, un fum acru se ridică spre cer. Tușind, simțind cum se sufocă, locotenentul se aruncă orbește în șanț. În fața lui căzu și se rostogoli o roată a căruței strivind tufișurile. Prin fumul tot mai rar, se vedea cum se zbate, cum zvîcnește în noroi, ceva moale. Boris simți cum îl cuprinde amețeala din cauza mirosului de sînge fierbinte și de explozibil...

Șkalik fusese întotdeauna un gură-cască. Dar el, care de atîta vreme trăise prin tranșee, el, amărît comandant de pluton, care avea formate anume deprinderi de apărare, cum își îngăduise el să uite de toate și nu simțise primejdia ? Uite, chiar aici, alături, se vedea scîndurica cu craniul desenat pe ea. Era semnul geniștilor, care preveneau că regiunea era minată. Cum putuse să ajungă aici ? Cum dispăruse din sufletul lui tot ceea ce îl ținuse pînă atunci în viață ?

— Bietul, bietul băiat ! zise, sau poate gîndi Boris, și-și frecă pleoapele umflate, care îl supărau cu mîncărimea lor. Neștiind ce să facă, rămase cîteva clipe locului, privind în jur, de parcă ar fi vrut să rețină pentru totdeauna acest colț banal, de pămînt, complet pustiu, brăzdat de viroage și urme de roți, apoi, pe jumătate surd, cu desăvîrșire buimac, o porni tîrîș spre pădure, unde se afla infirmeria.

Rana îl durca, explozibilul intrat în ochi îl ardea, dar inima rămînea surdă la suferințe. Se obișnuise cu ele, se deprinsese cu toate. Numai de undeva, din adînc, unde părea să nu mai existe nimic decît pustul, se ridică pe neașteptate ceva, zvîcni în piept, pentru a deveni apoi o durere continuă, o durere ce se adăuga ca o ultimă picătură de plumb. Boris își simți sufletul ca o povară.

*

La infirmerie era lume multă. Ofițerii erau luați cei dintîi la pansat. Boris, obișnuit cu situația lui de biet comandant de pluton, împărtășind totdeauna soarta soldaților, se băgă la coadă cu toți deopotrivă și lăsă mereu să treacă înaintea lui ostașii, care i se păreau a fi mai grav răniți decît el.

Ajunse pe masa de operație abia a doua zi.

O infirmieră înceată și tăcută nici nu se gîndi să înmoaie cît de cît bandajele uscate, — fișii ruginii de placaj — ci le smulse pur și simplu, apăsînd apoi cu un tampon rana din care zvîcnise sîngele. Îi întinse locotenentului o pilulă albă și Boris simți cum îl cuprinde un somn viscos.

Medicul cu ochelari de modă veche, în ramă aurie, cu ochi umezi, clipind pătrunzător și supărat, îl trezi pe Boris, ciocănindu-l de vreo cîteva ori în umăr, și-l întrebă

dacă simte durere. „Nu știu“ răspunse Boris, de undeva de departe, moale, pentru că de fapt tot trupul îl durea. Doctorul îl privi cam mirat pe bolnav.

— Săracul de el, a apucat să tragă la măsea... Și băgă sonda în rană.

Sîngele porni că curgă și mai tare, prelingîndu-se pe spinare, pe burtă cu o senzație de ușoară mîncărime. Lui Boris îi veni greață. I se făcu o injecție, i se frecară tîmplele cu eter, apoi umărul fu tăiat în cruciș...

Sora șefă a infirmeriei îi dădu asigurări că într-o săptămînă, două are să se întoarcă pe front. Dar se știe că rănila la umăr nu sînt deloc simple, nu poți nici să te miști, nici să faci vreo mișcare bruscă, căci te doare tot trupul. Boris însă nu țipa, nu înjura, nu cerea să fie evacuat, se obișnuise cu durerea, zăcea în cort, sau în mașina infirmeriei, privea cerul și o liniște miloasă, trainică, îl învăluia mereu într-un somn de prunc.

Într-o zi cu soare, nu prea caldă, cînd din pădure veneau adieri de zăpadă, iar dinspre viroage, unde se mai zăreau pete cenușii, urme ale troienelor de altădată, o adiere amărui-dulceagă de salcie în floare, Boris ieși tîrîș din cort, numai în cămașă și întinzînd pătura peticită, se lăsă pe ea. Ședea sprijinindu-se cu spatele de trunchiul solzos al unui copac a cărui denumire n-o cunoștea și-și simțea sufletul împăcat. Roiuri, roiuri, zumzăind preocupate, scînteind cu aripioarele în razele soarelui, albinele veneau și se lăsau pe salcia înflorită. Sălciile intraseră în mișcare, gîngureau de atîtea albine, ai fi zis că-s o pălălaie împrăștiind scînteii de jur împrejur.

Boris ațipi în zumzetul înmiresmat al albinelor, în cîrîpitul păsărelelor ce se hîrjoneau deasupra capului său, în chemarea berzei care se plimba pe cîmp, legănîndu-se parc-ar fi fost beată, oprindu-se din cînd în cînd,

încrămenind într-un picior și trăgînd din cioc o rafală de pistol automat spre cer, ațipi în acest zgomot pașnic de primăvară, atît de puțin asemănător cu tumultul obișnuit în Siberia.

Auzea toate sunctele, simțea, prin pled, răcoarea pămîntului care nu apucase să se încălzească decît la suprafață, îi simțea zvîcniturile, simțea cum crește iarba proaspătă și totodată parcă nu auzea nimic, parcă tot ce se întîmpla în jurul lui nu se petrecea cu el, ci cu altcineva.

Simți o ușoară atingere pe mînă, parcă l-ar fi furnicat ceva. Boris închise ochii. Pe încheietura mîinii se plimba un fluture pestriț, și cu aerul serios al unui felcer tînăr, pipăia pielea uscată de atîta săpun.

Boris privi îndelung fluturele și văzu dintr-o dată aripioarele negre garnisind mînecuța rochiei galbene și fereastra pe care gerul tivise flori...

— Liu-siaaa !

Fluturele zbură din palmă și se așeză pe căpșorul albastru al unei flori ce abia se deschidea.

— Liu-sia-aa !

Fluturele se lipi de trupșorul gol al florii, semănînd a vină omenească fără sînge și bătu din aripi, gata să-și ia zborul.

— Bolnavule, n-ai văzut-o pe Liusia ?

Zîbind proteste, Boris holbă ochii la femeia cu picioare scurte, care ținea o găleată nouă de zinc în mînă.

— Te-ntreb dacă n-ai văzut-o pe bucătăreasă.

Boris făcea eforturi să-nțeleagă.

— Ce-i cu tine ? Te-ai prostit complet ? N-o știi pe bucătăreasa care îți dă de mîncare de trei ori pe zi ?

Între timp fluturele zburase.

— Nu mai țin minte nimic, rosti cu ciudă locotenentul.

— Se și vede. Femeia porni, pe picioarele ei scurte, spre râu, strigînd și mai tare. „Liu-sia-aa ! Unde dracu te-ai băgat ?“

„Liusia ! unde dracu te-ai băgat ?“ Boris își îngropă obrazul în pledul care mirosea a spital. „Liusia-sia-a-aa ! Ai fost cu adevărat ? Ai existat cu adevărat ? Liu-sia-a-a-a ! “

Simțea din adîncul pieptului o respirație abia perceptibilă ridicîndu-se din țărîină și-și dădea seama că nici dorul ce-l usca, nici răzvrătirea lui neputincioasă nu putea fi nici ajutor, nici piedică pentru acest pămînt, care-și urma viața lui de veacuri. Maica țărîină era însărcinată, se pregătea să nască și ca orice femeie care e gata să nască, nu-și auzea decît propriile ei chemări.

La vizita din ziua respectivă, medicul șef îl examină pe Boris, îl suci cînd pe-o parte, cînd pe alta, îl ciocăni sub omoplatul drept și observînd că locotenentul se în-eruntă, îl întrebă sever :

— Doare ?

Boris răspunse plecîndu-și capul :

— Doare.

Medicul îi aruncă pe deasupra ochelarilor o privire de parcă ar fi vrut să-l împungă și răsucind leneș pe mîna vinele de un roșu purpuriu ale fonedoscopului, zise :

— Cam de mult stai pe aici pe la noi, cam de mulțor... Boris simți în glasul medicului oarecare antipatie și o bănuială prost camuflată... Aceeași infirmieră cu picioarele scurte, care dimineața o căutase pe bucătăreasa Liusia, rîse înfundat și slugarnic.

— Să știți că la noi nu e casă de odihnă, ci infirmeria batalionului. Fiecare pat contează pentru noi. rosti apăsător sora șefă, femeie cu aer de sfîntă și cu ochi

miiloși, care îi făgăduise cu atîta ușurință că în două săptămîni scapă, iar cînd colo, el zăcea și zăcea mereu.

Crucificat pe patul de spital, locotenentul zîmbea neputincios. Ce întîmplare, domnule ! Cu alte cuvinte ocupă locul altcuiva, mănîncă de pomană pîinea care se cuvine altcuiva, respiră aerul pe care ar trebui să-l respire altcineva, și-și duce viața așa, de pe o zi pe alta, în timp ce alții, oameni adevărați, luptă și mor în locul lui...

Stăpînindu-și cu greu mînia ce clocotea în el, Boris rosti cu glas liniștit și stins :

— N-aveți decît să mă aruncați afară...

Sora răsfățată de lingușire, de putere, de atenția bărbaților, schiță un gest de enervare. Ochiul medicului clipiră nervos. Om trecut de prima tinerețe, istovit de război, medicul știa de frica surorii șefe din motive binecunoscute de întregul personal al infirmeriei. Nu era primul și unicul bărbat papă-lapte pe care asemenea femeii cu aere de sfînte reușeau să-i țină sub papuc, pe front. Femeii ca ea știu să-și aranjeze treburile, îi determină pe bărbați să se despartă de familiile lor, îi duc apoi undeva. într-un orășel plăcut, în sud, unde e cald și mîncare multă, și zece-douăzeci de ani îi piscază întruna pînă cînd bieții papă-lapte amăriți își dau sufletul.

— Nu am nevoie de bunătatea dumneavoastră fățarnică, rosti Boris silabisind cuvintele și privind drept în ochii aroganți ai surorii șefe. Apoi adăugă, sufocîndu-se de mînie : — Plecați. sau altfel îmi smulg bandajul.

— Încearcă, începu sora șefă.

— Plecați !

Medicul aruncînd o privire rugătoare către sora șefă, înghesuî spre ușă suita care îl urma.

— Calmați-vă, calmați-vă !

— Să-l legați pe eroul acesta de pat și să-i faceți o injecție ! rosti cu voce tare sora șefă, astfel încît să audă și răniții din saloanele învecinate.

„Doamne, cînd te gîndești că și asta tot femeie e ! “ își zise Boris, simțind că mînia îi trece și sufletul îi rămîne pustiu..

— Ei, poftim, ne-ai făcut bucata ! mormăi unul dintre răniți. Din cauza ta, are să ne persecute și pe noi această „nevastă de campanie“ în halat alb.

— Hai să te vedem, eroule !

Smulgîndu-i pledul, și strîngînd între degetele mîinii stîngi vata umezită în alcool, sora de serviciu ținti cu seringă.

Locotenentul se oferi supus să i se facă injecția.

— Nu mă legați de pat, vă rog.

Acoperindu-l pe furiș cu pledul, sora de serviciu comunică cu voce tare în salonul învecinat că executase totul așa cum se ceruse.

— E mai bine așa, căci răniții ăștia au început să-și cam facă de cap. Nu mai poți să le vii de hac...

În conștiința confuză a lui Boris, încețoșată de pe urma injecției, fulgeră aceeași idee : „Da, și asta tot femeie e...”

Se trezi moale de tot, istovit. Afară ploua încet, picăturile de ploaie țacăneau, lovind pînza cortului. În depărtare se auzea foșnind pădurea, zăpada lunecînd prin viroage, cucul cîntînd..

Noaptea tîrziu, intră în cort medicul, îmbrăcat în manta militară, cu boneta trasă peste urechi. Carimbii cizmelor străluceau ca o oglindă, doar cîteva frunze putrede de anul trecut se prinseseră de botul umed. Boris nu știa de ce, dar după explozia nervoasă din ziua aceea vedea și auzea totul cu deosebită acuitate.

— Nu dormiți? Ridicînd poalele mantalei jilave, medicul luă loc într-un colț pe patul locotenentului, își frecă ochelarii și declară cu o voce indiferentă : — V-am trecut pe lista de evacuați. Am greșit diagnosticul. Boala a luat o formă acută. După o pauză îndelungată, strîmbă din buzele pe care se vedeau urme albe de cicatrice : — Ostiomelita nu poate fi tratată în condiții de campanie. Iar clemența, țin să vă spun, este totdeauna o armă cu două ascuțișuri.

Medicul avea chef de vorbă, dar Boris tăcea cu o înstrăinare subliniată, așteptîndu-l să plece. Ploaia se întetise, picăturile ciocăneau în foaia de cort, monoton, ca o muzică monocordă, adormitoare.

— Are să se strice drumul de tot, gîndi cu voce tare medicul și se ridică să plece. Aplecîndu-se la ieșirea din cort adăugă : — Uite ce v-aș sfătui : nu vă depărtați de oameni, altfel vă macină singurătatea. Și e mai cumplită decît războiul...

Medicul rămase cîteva clipe locului după ce ieși din cort. Boris îl auzi aprinzînd lanterna, oftînd, apoi pașii lui ușori se topiră în tăcerea nopții.

O liniște plăcută se lăsă în cort. Ploaia și respirația celorlalți răniți făceau această liniște și mai stăpînitoare. Boris închise ochii și încercă să adoarmă.

Setea de a trăi poate naște în om o putere nemărginită, îl ajută să-și vindece rănile, să ridice greutatea mai presus de forțele sale. Dar cînd această dorință de a trăi dispăre, omul rămîne doar un sac de oase. Nu o dată în linia întâia, oameni foarte puternici încep să se închidă, fără nici un motiv, în tăcere, așa cum broaștele țestoase se ascund în nisip. Se izolează de ceilalți pentru a declara într-o bună zi cu o siguranță dezarmantă : „Am să mor

curînd". Unii ajung chiar să fixeze termenul : astăzi sau mâine. Și niciodată sau aproape niciodată nu dau greș.

*

...În trenul sanitar, Boris nimeri pe o banchetă mijlocie, așezată lateral chiar în fața compartimentului ocupat de soră și infirmieră, despărțit printr-un paravan făcut din cearceafuri cîrpite. Sora și infirmiera, două fete care călătoriseră, nu glumă, în trenuri sanitare, aveau misiunea de a pune bolnavilor termometrul dimineața și seara, de a împărți supa, cașa, pîinea, de a duce ploștile, de a spăla și de a consola răniții pe cît le stătea în putință. Infirmiera, pe numele ei Arina, o fată comunicativă care nu se supăra pe nimeni și pe nimic, răbdătoare la toate, încercase de mai multe ori să intre în vorbă cu Boris, dar el răspundea monosilabic, schițînd de fiecare dată un zîmbet în chip de scuză. În cele din urmă Arina renunță și trecu la alți bolnavi mai vorbăreți.

În clipele în care Boris nu dormita, privea pe fereastră și vedea femei arînd cu boi și vaci costelive la plug, le vedea semănînd, ca în vremuri străvechi, aruncînd din sort, cu un gest mlădios, grăunțele. Printre arături și dumbrăvi, apăreau hornurile vetrelor de altădată și scheletele caselor. Urmară apoi satele din zona mijlocie, cu acoperișurile lor cenușii, cu gardurile lor joase, cenușii și ele, din lemn subțire sau pietre colțuroase. Iei, colo, peticele ogoarelor, însămînțate din toamnă înaintau pînă aproape de pereții caselor lăsate pe o rînă. Se zăreau tractoare și treierători, cai, care trăgeau pluguri și grape, cai cu capetele plecate în jos, pînă aproape de brazdă.

Acceași muncă dintotdeauna, veșnică, se așternu pe pămîntul veșnic același : veșnic și răbdător.

Pe bancheta de jos, dedesubtul lui Boris, zăcea un om în vîrstă, foarte slab, înfăşat în cruciş în bandaje ca un inarinar din timpul Revoluţiei cu cartuşele de mitralieră. Îl afumase, nu alta, pe bietul Boris, tuşea fără încetare şi-şi ştergea nasul zgomotos cu poalele cămăşii de spital. Obosit de stat pe burtă, rugă pe infirmieră să-l așeze pe o parte şi Arina îl mută cu cearceaf cu tot. După ce termină de gemut, de blestemat, aruncă o privire pe fereastră şi se porni să se minuneze :

— E primăvară !... Doamne, uite iarbă ! Iar pămîntul, pămîntul, tot e numai aburi ! Ciupercile cresc în băligar ! Ce bine !... Uite o păsărică, o păsărică ! Zboară ! Se fandoseşte ! Doamne, Dumnezeu ! Uite o stăncuţă ! Încă una ! Ce mîndră păşeşte pe brazdă, caută viermuşori. Şi ce serioasă e... A găsit ! A găsit ! Dă-i la cap, dă-i la cap ! Doamne, Dumnezeu...

Îl cuprinse un tremur, începu să plîngă şi din clipa aceea parcă îşi pierdu minţile. Mîncă în grabă supa, pătînd perna şi cearceaful, sorbind resturile din farfurie. Înfuleca iute casa şi pîinea ca să-şi lipească de îndată privirea pe geam, să rîdă, şi să comenteze :

— Şi aici ară cu vacile ! A sărăcit biata Rusie, a sărăcit ! Păduchiosul de Hitler uite în ce hal ne-a adus, mama lui !

— Tată ! Tătucule ! Încercau să-l potolească vecinii. Sînt aici două femei, sora şi infirmiera...

— Dar ce-am spus ? Ce, am înjurat ? Mama lor...

Răniţii rîdeau de ţăran. El nu se supăra, continua să flecărească, se suceă şi se răsucea pe banchetă, fuma tutun tare şi se vedea că-i merge din ce în ce mai bine, că se însănătoşeşte.

— Acuşica, acuşica vin şi eu, muierilor ! striga omul pe fereastră vagonului, de parcă bietele femei ce arau gîrbovite puteau să-l audă. Numai să termin cu infirmeria

asta și vin la arat, la arat... Când rostea cuvîntul „arat“ aveai impresia că geme. Și pe Boris, țăranul căuta să-l îmbărbăteze. — Flăcăule, nu te lăsa pe tînjală ! Prinde-te de iarbă, prinde-te de primăvară ! Ea te scoate la liman ! Știi ce putere are ? Și o piatră poate să răstoarne. Dar ăsta cine e, păsăroiul ăsta, cu ciocul ca un cîrlig ?

— E un sitar.

— De ce-i zice așa ? N-are alt nume ? Cum îi zicem noi la țară ?

— Bine, bine, dar termină odată...

— Am zis eu ceva ?... Gata, gata ! Ia te uită, un vițel ! Ce mai dă din picioare ! Ar trebui să te însurăm, ticălosule !

Zilele treceau în zgomotul roților de tren, în flecăreala ostașului. Lăsaseră undeva, în urmă, dincolo de Moscova, gările camuflate, zăcînd în întuneric. Ici, colo luminițele satelor rusești străpungeau noaptea, felinarele se înșirau împrăștiate prin gări, și prin geamul trenului sclipirile lor aduceau a explozii de proiectile antiaeriene. Zgomotul roților amintea de tirul artileriei, cel al vagoanelor bubuind pe șine — de exploziile bombelor.

Locotenentul se obișnuise cu toate aceste zgomote, cu tăcănitul, uruitul, bubuitul roților, și trenul era pentru el ca și mut. Începuse să privească lumea oarecum din afară. „La ce bun toate acestea ? La ce ? De ce s-o fi bucurînd acest țăran de învierea sa ? Ce fel de fericire îl poate aștepta ? Are să scormonească veșnic pămîntul și într-o bună zi are să intre în acest pămînt. Sau poate că însuși procesul învierii îi aduce fericirea ? Poate că drumul spre această înviere, speranța de mai bine este cea care dă putere acestor țărani, atîtor milioane de țărani ?“

Locotenentului îi venea să plîngă. Îi părea rău de răniții din tren, de fluturele pe care vîntul îl strîvise de fereastră, de copacii tăiați, de vacile slabe ce pășteau pe

cîmp, de copiii livizi pe care-i zărea prin gărl. Plîngea fără lacrimi amintindu-și de bătrînul și de bătrîna ce zăceau îngropați în grădina de zarzavat. Nu-și mai amintea de chipurile păstorului și al păstorîței, dar i se părea că ar semăna cu mama lui, cu tatăl lui, cu toți oamenii pe care-i cunoscuse cîndva.

O singură dată se învioră Boris, cînd auzi lîngă fereastră un muncitor care revizua vagoanele și-i înjura pe toți și pe toate fără să-și aleagă expresiile. Lovea cu ciocănelul roțile vagonului și înjura tărăgănînd litera „e” așa cum se vorbește în nord. În amintire răsări vechiul chei, mirosind a pești de mare, sărați, șirul de mesteceni străjuind deasupra lui, bisericile cu tufișuri de verdeață crescute pe cupole și stăncuțele profilîndu-se ca niște cruciulițe pe cer.

— Care ești acolo din Siberia? strigă Boris cu glas răgușit.

Arina, care ațipise în compartiment, se ridică, își șterse gura cu capătul broboadei, se apropie de Boris și-i puse mîna pe frunte.

Buzele locotenentului luceau de parcă erau date cu vopsea roșie, contrastînd cu chipul galben ca de carton, ochii strălucitori, ca de icoană restaurată, ardeau într-o ultimă încordare, buzele îi tremurau întruna, nu se putea deloc încălzi, deși tot trupul îi ardea.

— Nu știu cum să-ți vin în ajutor, șopti Arina; dar cum păru să-i treacă prin minte o idee, se foi cîteva clipe căutînd ceva, se duse fuga la cazan, turnă apă în buiotă și i-o puse, grijulie, la picioare.

— Dormi, dragule! Se vede că te-a făcut mama fără noroc. Toți oamenii trăiesc cum trăiesc, numai pe tine te apasă ceva. Arina mîngîie de cîteva ori pledul, ca și cum ar fi vrut să-l legene ca pe un copil pe Boris, dar o cuprinse toropeala. Pleoapele îi tremurau sfioase. Fata

aceasta cu nasul turtit, cu părul de un galben cînepiu, căzîndu-i în şuvițe drepte de sub basma, pe frunte, avea un chip ce inspira încredere.

Fată simplută de la țară, din vreo straniță oarecare, Arina nu aducea cîtuși de puțin cu Liusia. Cu toate acestea ea reuși să-i apropie imaginea acelei femei al cărei chip memoria nu-l reținuse, păstrînd doar amintirea ochilor ei ireal de frumoși. Femeia aceea pe care n-o înțelesese pînă la capăt, pe care n-o cunoscuse în toată ființa ei, stăruia în el ca o tristețe ce-l măcina și-i ardea sufletul.

Boris scoase mîna de sub pled și o atinse pe Arina.

— Doamne, ce obosită sint, dorm de-a-npicioarelea, spuse Arina speriată și se trase de o parte.

— Ai ațipit vreo două, trei minute...

— Am ajuns ca păsările cerului, unde nimeresc, acolo dorm. Dar tu vād că știi să și vorbești ! Ce tristețe te roade ?

— Nu știu. Nu știu nimic... Pur și simplu, uite aici, și arată cu mîna spre piept, nu mi-e bine. M-a secat durerea... O tuse mărunță îl zgudui și simți înăuntru un fel de gîdilăt.

Arina îi dădu să bea din cană ; tusea i se potoli, dar respiră în continuare greu, de parcă îl sfîșia cineva.

— Lasă, lasă, mai bine taci, zise infirmiera, învelindu-l. Ce tuse păcătoasă !

Într-o gară mare, toată îmbibată de fum, unde personalul trenului sanitar schimba lenjeria, făcea provizii de alimente, de combustibil și alte lucruri necesare, Boris se mai trezi o dată din letargie ; i se păru că aude o muzică venind de undeva de pe acoperișul gării posomorîte și negre de funingine. Își încordă auzul. Gara slinoasă, cu zidurile coșcovite, negre, liniile de cale ferată murdare, stăncuțele din plopîi negri, vagoanele, casele orașului necunoscut, răspîndite pe coline, oamenii cu privirea flămîndă și inertă, totul îi apăru învăluit într-o lumină li-

liachie. Și în reflexele ei lumea părea să întinerească, să se înnoiască, să capete farmec, iar în fundul gării se desluși pe neașteptate silueta unei femei cu o lădiță de lemn în mână, silueta acelei unice femei pe care cu greu o mai putea recunoaște doar după ochi, deși altădată își spusese că oriunde, în orice mulțime, în mijlocul tuturor femeilor din lume, ar fi putut-o recunoaște de îndată.

Femeia își aruncă ochii spre geamul vagonului sanitar și-i întâlni privirea. Pe chipul ei trecu o umbră ușoară, ea tresări, făcu un pas în direcția trenului, dar în aceeași clipă se trase înapoi și privirea ei indiferentă lunecă spre alte geamuri, spre alte trenuri.

O forță mai presus de orice îl făcu să se ridice brusc. Arina încercă să-l întrebe, să-i vorbească, îl zgâlțîi, dar el se avîntă spre fereastra vagonului cu un fel de geamăt. Din cauza efortului îl cuprinse din nou tusea. Nu mai auzea sunetul muzicii, vedea doar rotocoalele de fum liliachiu, și în adîncul acestui fum dens plutea, se legăna, dispărînd în neființă femeia cu lădița.

Boris se trezi din pricina frigului. Afară era furtună, furtună de primăvară. Pieptul îi respira liber, zvîcnind de parcă cineva ar fi suflat înăuntrul lui și l-ar fi curățat de cenușă, lăsînd un spațiu gol în care zburda vîntul. Furtuna de primăvară gonea pe urmele trenului, acele fulgerelor se înfigeau în acoperișul vagoanelor, bășicile mari de ploaie spălau ferestrele. Undeva, în față, locomotiva pufnea ca un copil obraznic căruia nu-i păsa de nimic, în grădinițele din jurul gărilor, zărite în goana trenului, chiuiau stăncuțele, sticleții își mișcau ciocurile, dar glasurile lor se pierdeau neauzite.

Inima locotenentului se înfiorase văzînd vijelia : acum ea se potolea odată cu furtuna și odată cu tunctul care se pierdea undeva, în urmă ; bătu mai rar, mai încet, tot mai rar, tot mai încet. Trenul se dezlipise de terasament.

zburînd spre depărtări, spre întunericul liniștit și moale, ce-l aștepta la capătul pământului. Trenul zbura spre neființă.

Inima mai lovi o dată, puternic, pereții pieptului istovit, încă o dată de parcă n-ar fi vrut să se mai oprească, apoi se smulse din strînsoarea lui și căzu în vîltoarea fără fund ce se deschidea dincolo de fereastra vagonului. Trupul lui Boris se îndreptă, se întinse, încremeni. Sub pleoapele lăsate mai stărui cîtăva vreme imaginea apusului de soare purpuriu și a stepei largi, a amurgului care irupsese printre norii furtunii; imaginea se îngustă treptat pînă ajunse doar ca o licărire, apoi dispăru cu desăvîrșire din pupilele sticloase ale locotenentului.

Dimineața, Arina se apropie să-l spele pe Boris și-l găsi zăcînd cu gura făcută pungă într-un fel de zîmbet abia schițat. Fata făcu un pas înapoi, scoase un țipăt, ligheanul cu apă îi căzu din mîini, o luă la goană prin vagon, și uitînd să întoarcă clanța ușii, se lovi de geamul ei.

Mortul fu luat și vîrît într-un fel de frigorifer în vagonul-depozit. Acoperit cu o foaie de cort, zăcu o noapte întreagă printre lemne, lăzi, tărgi vechi și alte catrafuse, în timp ce trenul călătorea prin stepă. Undeva, în Uralul de sud, într-o regiune despădurită, cineva scoase dintr-o bucșă cîlții ca să facă foc, bucșă se aprinse, osia se înclină și un revizor scris pe vagon cu cretă : „Defect“. Într-o haltă micuță, vagonul fu decuplat.

Arina rămase să păzească vagonul, să-l înmormînteze pe locotenent și apoi, după ce vagonul urma să fie reparat, să aștepte întoarcerea trenului sanitar.

Mortul se arată a fi fost într-adevăr un om sucit : halta respectivă nu avea cîmîtir. Dacă se întîmpla să moară cineva, era transportat într-un sat din apropiere, un sat mare așezat în stepă.

Şeful haltei declară că pământul Rusiei e unul şi acelaşi pretutindeni, făcu un fel de sicriu din scânduri scoase de pe acoperişul unei magazii, tăie o piramidă cu vîrf ascuţit dintr-un fost stîlp de semnalizare, şi doi bărbaţi, şeful haltei şi impiegatul de serviciu, împreună cu Arina, transportară într-o teleguţă de bagaje cadavrul locotenentului şi-l înmormîntară în stepă.

După ce acoperiră groapa, bărbaţii îşi scoaseră chi-piurile şi păstrară cîteva clipe de tăcere îndurerată la mormîntul ostaşului mort pe front. Arina fie că simţea vreo vină în faţa mortului, fie impresionată de clipa tristă şi de ceremonia sărăcăcioasă a înmormîntării, clătină trist din cap şi spuse :

— O rană atît de uşoară şi totuşi a murit...

Strînseră lopeţile, apoi plecară, împingînd la teleguţă.

Arina întorcea mereu capul, ca şi cum ar mai fi sperat ceva, şi cumîna murdară de pămînt se frecă la ochi.

— Se vede că n-a fost chiar aşa de uşoară rana, fată dragă, zise şeful haltei, un om adus din umeri, ca un bătrîn, împingînd teleguţa cu lopata. Ce să-i faci ! Fiecare om îşi are soarta lui !

Moviliţa se acoperi curînd de iarbă ; într-o dîmîneată ploioasă, printre bulgării proaspeţi de pămînt se ivi o lalea, rămase cîteva clipe cu ciocul închis, purtînd în vîrf o picătură de rouă ce tremura, apoi îşi desfăcu gura tran-dafirie. Ierburile şi florile de stepă îşi înfipseră rădăcinile adînci în pămînt, pipăind trupul mort, apoi înfăşurîndu-se în jurul lui cu hotărîre, crescînd din el şi înflorînd deasupra lui...

•

...Ascultînd pămîntul, stropit cu puf de ciulini, cu sămînţa ierburilor de stepă, de pelin, femeia rosti cu o umbră de căinţă în glas :

— Iar eu, precum vezi, mai trăiesc. Mănânc pîine, mă bucur de sărbători...

Peste capul plecat spre pămînt al femeii cărunte, cu ochi din alte vremuri, ce începuseră a-și pierde strălucirea, ningeă pleava semințelor. Soarele se rostogolea grăbit să intre sub cocoșa stepei, amurgul se colora în nuanțe roșietice și ascultînd glasul stepei, femeia își zise că Boris trebuie să fi murit seara. E atît de bine să mori seara...

Asfințea alene: Seva apusului se scurgea în pămînt prin vinele ierburilor. Stepă foșnea uscat și pur. O gînganie cu niște piciorușe mițoase sărea ba căzînd, ba ridicîndu-se, săltînd în lumina abia perceptibilă. Era, de fapt, un tufiș pe care vîntul îl smulsese și-l rostogolea, pînă ce dispăru înghițit de flacăra pîlpîindă a amurgului.

— Doamne, oftă femeia și atinse cu buzele ceea ce fusese altădată un mormînt, iar acum se contopise cu trupul imens al pămîntului. O floare țepoasă zgîria, timidă ca un șoricel, movilița. Odihna cobora în stepă.

— Dormi ! Eu am să plec, dar curînd am să mă întorc la tine. Curînd, curînd de tot vom fi împreună...

Femeia mergea, și ochii ei minunați nu mai vedeau în față stepă foșnind atît de duios, ci marea, în nemărginirea căreia se legăna singuratică movilița și totul în jur părea a se legăna purtat de valurile apelor ei.

Iar el, sau ceea ce fusese cîndva trupul lui, rămase în pămîntul mut, învăluit de rădăcinile florilor și ale ierburilor, ce-și dormeau somnul pînă la primăvară.

Rămase singur în mijlocul Rusiei...

CUPRINS

PARTEA ÎNTÎI

Bătălia 11

PARTEA A DOUA

Intîlnirea 39

PARTEA A TREIA

Despărțirea 119

PARTEA A PATRA

Adormirea 143